

Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa

Ympäristönkunnostushanke 2010-2014

HARRI KAIPAINEN | HANNA JANTUNEN | MARKO KORHONEN | MARIANNE RAUTIAINEN

Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa

Ympäristökunnostushanke 2010–2014

HARRI KAIPAINEN

HANNA JANTUNEN

MARKO KORHONEN

MARIANNE RAUTIAINEN

RAPORTEJA 82 | 2014

**YMPÄRISTÖNHOITOTYÖT ETELÄ-SAVOSSA
YMPÄRISTÖNKUNNOSTUSHANKE 2010–2014**

Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Taitto: Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy

**Kuvat: Ympäristöhoitotyöt Etelä-Savossa hanke, ellei kuvan
yhteydessä toisin mainita.**

Painotalo: Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy

ISBN 978-952-314-117-9 (painettu)

ISBN 978-952-314-118-6 (PDF)

ISSN-L 2242-2846

ISSN 2242-2846 (painettu)

ISSN 2242-2854 (verkkójulkaisu)

URN:ISBN:978-952-314-118-6

www.doria.fi/ely-keskus

Sisältö

1 Esipuheet, hanke erikuiltta katsottuna	4
1.1 Uusi toimintamalli hankkeen avulla	4
1.2 Työn merkityksellisyys – Ympäristötöiden kautta työhön kiinni.	5
1.3 Rahoittajan katsaus ESR-projekteina toteutettuihin yleishyödyllisiin ympäristön-	
hoitotöihin	7
1.4 Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa – hankkeen ja Mikkelin kaupungin yhteistyö ...	8
1.5 Maisemanpaljastaja	10
2 Hankkeen esittely	11
2.1 Uusi toimintamalli	11
2.2 Tavoitteet ja niiden toteutuminen	11
Tavoitteena työelämän tasa-arvo ja hyvä ympäristö	11
2.3 Hankkeen eteneminen	13
Hankkeen kulku lyhyesti	13
Palaute	14
Koulutus	14
Suunnitelmat	15
Tiedotus ja näkyvillä olo	15
Lehtikirjoitukset	15
Työnäytökset	16
3 Työkohteet	18
Vuoden 2010 ympäristönhoitotöitä	18
Vuoden 2011 ympäristönhoitotöitä	19
Vuoden 2012 ympäristönhoitotöitä	19
Vuoden 2013 ympäristönhoitotöitä	20
Vuoden 2014 ympäristönhoitotöitä	20
4 Rakennuskunnostukset kohteittain	21
4.1 Heinävesi	21
Kotiseutumuseon alueen kunnostustyöt (Heinäveden kunta):	21
Kotiseutumuseo	21
Kotiseutumuseon kaivo	22
Vanha riihi	22
Pitäjäntuvan talousrakennus	24
4.2 Hirvensalmi	26
Väisälänsaaren kirkkovenekatos (Yksityisomistuksessa)	26
Kotiseutumuseon tuulimylly (Hirvensalmen kunta).	27
4.3 Mikkeli	27
Anttolan venekatos (Mikkelin kaupunki)	27
Pohjois-Munakan navetta (Yksityisomistuksessa)	28
Kurkiahontien kivenavetta (Yksityisomistuksessa)	30
Urpolan myllyn kunnostus (Mikkelin kaupunki)	31
Riutan niityn lato (Mikkelin kaupunki)	32
Otavan kaivokoppi (Mikkelin Kaupunki)	33
Kenkäveron lintutornin kunnostus (Mikkelin Kaupunki)	33
Pursialan aitan kunnostus (Mikkelin kaupunki)	33
Haukivuoren kotiseutumuseo (Haukivuoren kotiseutuyhdistys ry)	37
Porrassalmen huvila (Yksityisomistuksessa)	37
4.4 Mäntyharju	38
Pienet kunnostustyöt (Mäntyharjun kunta)	38
Pyhäkosken retkeilyreitit (Mäntyharjun kunta)	38
Iso-Pappilan museoalueen rakennuskunnostukset (Mäntyharjun kunta)	38
4.5. Pieksämäki	50
Mökkölän navetta (Yksityinen)	50
Heikinlammen lavan kunnostaminen (Pieksämäen kaupunki)	51

4.6 Puumala	53
Rokansaaren ovien restaurointi (Saimaan virkistyssäätiö)	53
Rokansaaren päärakennuksen kuisti ja Umpilammen sauna (Saimaan virkistyssäätiö)....	53
4.7 Savonlinna	54
Kerimäen venevajat sekä kirkonrannan muut rakennelmat (Savonlinnan kaupunki).....	54
Kotiseutumuseo (Savonlinnan kaupunki)	56
Vanhaikodin iso lato, vanhaikodin maakellari (Kerimäen kunta)	56
Punkaharjun kotiseutumuseo (Savonlinnan kaupunki)	57
5 Ympäristön kunnostus	58
5.1 Tienlaitaravaukset	58
Mikkeli	58
Heinävesi	59
Kangasniemi	60
Rantasalmi	60
Savonlinna	60
Mäntyharju	60
Hirvensalmi	60
5.2 Retkeilyreitit	61
Heinävesi	61
Rantasalmi	62
5.3 Vieraslajit	63
Kesien 2010–2014 vieraslajitöitä	63
5.4 Uhanalaiset kasvit	64
5.5 Niittykunnostukset	65
Pieksämäki	65
Mikkeli	65
5.6 Järvikunnostus	66
Hoitokalastus	66
Koekalastus	66
Vesikasviniitto	67
5.7 Sekalaisia töitä	68
Mäntyharju	68
Hydrologiset mittausasemat	68
Haasteita	69
Innovaatio	70
Ohjausryhmä	71
Työkortit /yleisohjeet	72
Liite 1 Restaurointi suunnitelma mallikuva suunnitelmasta	72
Liite 2 kattotiilien kunnostaminen	73
Liite 3 puna/keltamulta	74
Liite 4 roslagin mahonki.....	76
Liite 5 ikkunan korjaus	77
Liite 6 peiterimalaudoituksen paikkaus.....	79
Liite 7 huopakatto	80
Liite 8 pärekatto	81
Liite 9 kivimuurin korjaus	82
Liite 10 kiviseinän korjaus.....	83
Liite 11 Venevajojen kunnostus	98
Liite 12 Vanhan likaisen hirsiseinän puhdistus	106
Liite 13 Aidantolppien hiiltäminen	108
Liite 14 Hirren kengitys ja paikkaus	109
Liite 15 Hirren veistämisen yleisohje	110
Liite 16 Jättipalsamin torjunta	118
Liite 17 Jättiputken torjunta.....	119
LÄHTEET	121

Rakennuskunnostuksia Etelä-Savossa

Otavan rantamakasiini

Puralan navetta, Pieksämäki

Vaikontaipaleen kuivaamo/mylly, Savonlinna

Pyörösalmen huvimaja, Ristiina

Harri Kaipainen

1 Esipuheet, hanke erikulmilta katsottuna

1.1 Uusi toimintamalli hankkeen avulla

ESR-rahoitteisen Ympäristöhoitotyöt Etelä-Savossa -hankkeen avulla loimme uuden toimintamallin Etelä-Savoon ympäristökunnostustöihin (yty-työt). Aiemmin, ELY-keskuksesta edeltävien virastojen aikaan, ympäristöhoitotöitä toteutettiin palkkaamalla työntekijät suoraan viraston palvelukseen. Parhaimmillaan työsuhteessa oli lähes sata henkilöä. Kun ELY-keskukset perustettiin, vuodesta 2010 alkaen työntekijöiden palkkaaminen virastoon ei enää ollut mahdollista, joten oli kehiteltävä uusi toimintatapa kunnostus- ja hoitotöiden toteutukseen. Vetovastuu säilyi kuitenkin tässäkin hankkeessa ELY-keskuksella, mutta oli haettava uusia sellaisia yhteistyökumppaneita, joilla oli toisaalta mahdollisuutta toteuttaa tämän tyyppisen EU-rahoitteisen hankkeen tehtäviä ja että projektille asetetut tavoitteet saatiin täytetyiksi.

Hankkeen rahoitusta, hallinnointia, suunnittelua ja toteutusta on käsitelty tarkemmin myöhemmin tässä julkaisussa.

Hanke on ollut haastava varsinkin töiden toteutuksen osalta. Ulkopuolisen tahon löytyminen mm. toteutukseen ja materiaalihankintoihin on ollut useiden kohteiden osalta vaikeaa. Kuitenkin monet yhteistyötahot ovat ymmärtäneet kuinka tärkeää, niin ympäristön viihtyvyyden kuin työllistämisen kannalta, tämän tyyppisten ympäristöhoitotöiden toteutus on. Toteutettujen kohteiden omistajapohja oli varsin laaja. Omistajina oli kuntia, yrityksiä, yksityisiä henkilöitä ja eri yhteisöjä, joiden kanssa hyvässä yhteistyössä saatiin toteutettua monia rakennusperinnön ja perinnemaisemien säilymisen kannalta tärkeitä kohteita. Täten saatiin edistetyksi myöskin hankkeen toista merkittä-

vää tavoitetta eli parannettua pitkäaikaistyöttömien ja nuorten työllisyyttä.

Hanke muuttui vuosien aikana, sen mukaan kun kokemuksia kertyi. Vastaavia hankkeita on toteutettu myös muissa ELY-keskuksissa. Toimintamallit ovat poikenneet jonkin verran toisistaan, joten kokemuksia päästiin hyödyntämään puolin ja toisin.

Kaikissa kohteissa, varsinkin rakennusten kunnostuksissa pyrittiin korjaus- ja kunnostustyöt toteuttamaan perinteisiä työtapoja ja materiaaleja käyttäen. Tätä tavoitetta edesauttoi hyvä ja ammattitaitoinen työn suunnittelu. Rakenne- ja työnsuunnittelun sekä osaavan työnjohdon merkitys todettiin monessa kohteessa aivan välttämättömäksi, jotta saavutettu lopputulos oli perinteiden ja ennakkotavoitteiden mukainen. Oikein kunnostettu kohde oli hyvä palkkio, joskus haastavastakin suunnittelutyöstä.

Näin jälkeensä ajatellen mielialaa ja tuntemusta on nostattanut se, että olemme tämän hankkeen avulla tuoneet takaisin perinnerakentamista sekä -materiaaleja. Hanke on edistänyt niin hankehenkilöstön kuin erityisesti työntekijöiden taitojen lisäksi myös vastuun tuntemusta ympäristöämme kohtaan, unohtamatta tietenkään työllistävää vaikutusta.

Kunnostaminen ja korjausrakentaminen on tänä päivänä erittäin voimallista ja merkittävää. Kuitenkin

1.2 Työn merkityksellisyys – Ympäristötöiden kautta työhön kiinni.

Työllä on edelleen keskeinen merkitys suomalaisen ihmisen arjessa. Työ ei ole pelkästään toimeentulon turva, tai työ ei ole vain osa ihmisen ajankäyttöä, josta hän saa korvauksen. Työ merkitsee osallisuutta ja mahdollisuutta huolehtia omasta toimeentulosta, Työ on myös osa ihmisen kokonaisyhyvinvointia, terveyttä, itsetuntemusta ja yksilön kokemaa elämänlaatua.

Mikä motivoi työhön? Palkka ei ole ainoa asia, joka motivoi työhön. Sitoudumme työn kautta merkitykselliseen tekemiseen, se on osallisuutta, yhteisöllisyyttä, sosiaalisia verkostoja, mutta myös yksilönä kasvamista ja kehittymistä ihmisenä. Työ sitoo meidät lähiympäristöön, yhteisöön ja yhteiskunnan toimintaan.

Ympäristötyöt -hanke liitti osaltaan työn ja yhteiskunnan merkityksellisyyden yhteen. Hankkeen tavoitteena oli ympäristötöiden välityksellä työllistää ihmisiä ja ohjata heitä edelleen työllistymisen tai kou-

monesti nykyrakentamisessa nuo edellä mainitut tiedot ja taidot on miltei unohdettu. Onhan helpompaa mieluummin käyttää uusia tarvikkeita ja materiaaleja kuin ryhtyä kunnostamaan vanhaa. Samoin nykyään helposti ns. ylikorjataan eli revitään auki enemmän kuin olisi tarpeen. Vallalla tuntuu myös olevan käsitys, että ei sitä vanhaa kannata korjata, koska uuden saa halvemmalla. Näinhän ei monestikaan asian laita ole

Mieltä painaa kuitenkin uhka resurssien löytymiseen tämän tyyppiseen toimintaan. Vastuuta em. töistä siirretään mm. kuntien harteille. Kuntatalous on kuitenkin tälläkin hetkellä niin tiukoilla, ettei resursseja hankkeiden valmisteluun ja rahoitusten hakemisiin, puhumattakaan suunnittelusta ja töiden ohjauksista, löydy. Vaarana on myös, että kunnostukset tehdään enempää ajattelematta ja arvot unohtaen. Olisi erittäin tärkeää, että ympäristön kunnostus ja hoitohankkeilla olisi jatkuvuutta ja löytyisi tahoja, jotka pystyisivät vaalimaan rakennusperintöämme ja ympäristönhoitotöitä.

Harri Kaipainen

Projektivastaava

lutukseen. Hankkeen tuloksena syntyikin aitoja työllistymisiä. Pitkäinkin työttömänä olleet saivat mahdollisuuden työhön, työt olivat konkreettisia, todellisia työkohteita. Työntekijät saivat tilaisuuden näyttää omaa pystyvyyttään työelämässä ja oppia uusia taitoja. Nuoret saivat kokemusta todellisesta työstä, vaikkapa aittojen korjausrakentamisesta tai raivausalan käytöstä. Nuorilla oli mahdollisuus tutustua työelämään ja sen pelisääntöihin, esim. mitä tarkoittaa työpäivä, täsmällisyys, vastuullisuus ja huolellisuus töiden loppuun saattamisessa. Monet nuoret saivat hyvät eväät jakokoulutukseen hakeutumisessa tai vain hyvän työkokemuksen, jota he voivat hyödyntää jatkotyöllistymisessään.

Parhaimmillaan eri-ikäisten ja eri työkokemusten omaavilla työ oli Mestari – Kisälli-mallin toteuttamista, aitoa innostuneisuutta ja realistista oppimista. Toki

työssä ja työn tekemisessä tuli vastaan myös tilanteita, ” että ei voisi vähempää kiinnostaa -hetkiä”, mutta tällöinkään kyse ei ole ollut työn merkityksellisyyspuutteesta – vaan kyse on ollut jostain muusta yksilön arjen- ja elämänhallinnan haasteesta.

Työn merkityksellisyys on myös yhteisöllisyydessä, siinä mitä se antaa ihmisille. Teemme yhdessä merkityksellistä työtä, yhteisön ja yhteiskunnan eteen. Jaamme yhteistä hyvinvointia. Esimerkiksi voi ottaa Mikkelin Pursialan aitat, Mäntyharjun vanhan pappilan tai Kerimäen venevajojen kunnostustyöt. Näissä töissä yhdistyi hyvin ympäristöhoitotöiden merkityksellisyys; teemme merkityksellistä työtä, kunnostamme vanhaa, opimme vanhoja työmenetelmiä, teemme kulttuurihistoriallisesti arvokasta työtä, teemme kylä- tai kaupunkimaiseman näkökulmasta merkityksellistä työtä, teemme matkailun näkökulmasta arvokasta työtä, teemme luontoarvojen näkökulmasta tärkeää työtä, teemme savolaisen kulttuurihistorian näkökulmasta arvokasta työtä. Tehty työ on sitonut ihmiset osaksi yhteisön elämää ja osaksi kylän tai kaupungin julkista ilmettä. Ja merkittävintä itse työntekijän kannalta, työ on antanut toimeentulon, ja mahdollisuuden uuteen

alkuun. Itse projekti on ollut vain väline kaikkeen tähän merkitykselliseen työhön.

Etelä-Savon miehet voivat keskimääräisesti huominkin kuin monen muun alueen miehet. Työttömyys, sairaudet, alkoholi, yksinäisyys, vähäinen osallistuminen ja sosiaalisten verkostojen puute leimaa elämää. Samalla nämä tekijät vaikuttavat myös heikentävästi terveyden kokemiseen. Elämästä ei oikein saada otetta. Ympäristötyöt oli yksi mahdollisuus kiinnittyä takaisin arkeen ja elämään.

Elyn tehtävänä on edistää alueen hyvinvointia, ympäristö- ja elinkeinotoimintaa ja pitää maakunta elinvoimaisena. Tehtävänä on myös työllisyyspolitiikan hyvä hoitaminen yhdessä TE- toimiston kanssa. Etelä-Savon työllisyystilanne on edelleen haastava, korkea työttömyysprosentti (13,4 % kesäkuu 2014), korkea rakenteellinen ja nuorten työttömyys, yhä ikääntyvä väestö huoli osaavan työvoiman saannista. Erilainen hanketoiminta on osa alueen kehittämisen välineitä, josta esimerkkinä tämä Ympäristötyöt-hanke-kokonaisuus.

TE- toimiston asiakkailta ensisijaisena tavoitteena on työllistyminen tai osaamisen uudistaminen kou-

Irja Sokka

lutuksen kautta. TE- toimistossa tehdään jokaiselle työttömälle työnhakijalle tavoitteellinen työllistymissuunnitelma, jossa erilaiset tuet ja palvelut auttavat asiakasta työllistymissuunnitelman toteuttamisessa. Työllistyminen palkkatuen avulla esim. hankkeeseen on osa kestävämpään työllistymiseen tähtäävää suunnitelman toteuttamista. Kuitenkin osalle TE – toimiston asiakkaista tulisi olla monialaisemmat työllistymisen tavoitteet. Kyseeseen tulee erityisesti ne asiakkaat, jotka ovat olleet pitkään työttömänä, ovat haastavassa työmarkkina-asemassa, maahanmuuttajat tai osa nuorista, jotka tarvitsevat kokonaisvaltaisempaa tukea työelämän aloittamiseen. Näiden henkilöiden kohdalla työllisyystavoitteiden rinnalle pitää ottaa kokonaisvaltaisempi ote, jossa huomioidaan myös sosiaalinen ja terveydellinen hyvinvointi. Valitettavasti eri ministeriöiden toimintapolitiikat ja rahoitukset ohjaavat liian sektoroidusti alueellista toimintaa.

Olemme tässä hankkeessa kehittäneet monia hyviä työkäytäntöjä, kohentanut etelä-savolaista maise-

maa ja kulttuurisia kohteita, tehneet työtä ympäristö- ja luontoarvoja kunnioittaen, työllistäneet, rakentaneet yhteistyöverkostoja, purkaneet hallinnollisia esteitä, pyrkineet löytämään kokonaisvaltaisen lähestymistavan niin työn tekemiseen kuin myös yksilön työllistymiseen.

Kiitän sydämestäni teitä kaikkia hankkeen toteuttamiseen osallistuneita, ilman teitä; valtion ja kuntien virkamiehet, projektin työntekijät, työnohjaajat, yhteistyökumppanit, ohjausryhmän jäsenet, kolmannen sektorin ja järjestöjen aktiiviset toimijat, kaupunkien ja kylien perinteitä arvostavat kuntalaiset ja erityisesti hankkeen läpi kulkeneet työntekijät – kiitos teille. Tällä yhteisellä työotteella Ympäristötyöt-hanke onnistui erinomaisesti.

Irja Sokka

Kehityspäällikkö

Etelä-Savon Ely-keskus

1.3 Rahoittajan katsaus ESR-projekteina toteutettuihin yleishyödyllisiin ympäristönhoitotöihin

Etelä-Savossa on toteutettu vuodesta 2001 asti yleishyödyllisiä ympäristöhoitotöitä ESR-rahoitteisena projekteina kahdella eri ohjelmakaudella 2000–2006 ja 2007–2013. Nyt päättävä vuonna 2010 alkanut Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa on järjestyksessään kolmas hanke. Ympäristönhoitotyöt hyvin konkreettisinä hankkeina ovat osaltaan olleet ehkäisemässä kohderyhmänsä pitkään työttömän olleiden syrjäytymistä, edistäneet työllistymistä ja työmarkkina-avalmiuksia. Ne ovat tarjonneet kohderyhmälle mielekkäitä työkohteita ja uuden oppimista tekemällä. Nämä hankkeet ovat sopineet hyvin Euroopan sosiaalirahastosta rahoitettaviksi.

Hallinnollisesti ja toteutustavaltaan hankkeet ovat eläneet valtionhallinnon muutosten mukana. Hankkeet ovat rakentuneet resursseiltaan siten, että niihin on ollut palkattu työnjohtoon, suunnitteluun ja töiden valvontaan projektipäällikkö, suunnittelijoita, työnjohtajia ja sihteeri. Hankkeen kohderyhmä on tullut mu-

kaan hankkeeseen työllistämistuella sekä suoraan palkattuna Etelä-Savon ympäristökeskukseen. Kahdessa ensimmäisessä hankkeessa kohderyhmä on ollut palkattuna Etelä-Savon ympäristökeskukseen ensin työllistämistuella valtiolle ja sitten suoraan toimintamenoilla projektiin. Tämä oli mahdollista aikana, jolloin valtiolle työllistäminen ja henkilötyövuosikiintiöt eivät olleet niin säännellyt ja tiukat.

Vuonna 2010 tapahtuneen aluehallinnon uudistuksen ja virastojen yhdistymisen seurauksena etsittiin uudenlainen toteutusmalli tehdä yleishyödyllisiä ympäristönhoitotöitä Etelä-Savossa. ELY-keskuksen itse toteuttamille EU-hankkeille asetettiin henkilötyövuosikiintiöt, jotka eivät enää mahdollistaneet ympäristönhoitotyöntekijöiden palkkaamista viraston työntekijöiksi. Uudessa Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa hankkeessa lähdettiin luomaan uutta toimintamallia tehdä tärkeäksi koettuja kulttuuriperintökohteiden korjausrakennustöitä sekä ympäristönhoitotöitä. Hank-

Kirsi Komppa

keeseen tulivat mukaan entistä tiiviimmin yhteistyökumppanit; kunnat, työpajat, yhdistykset, yhteisöt ja yksityishenkilöt. Hankkeeseen muotoutui toimintamalli, jossa työkohteiden valinnan, korjaustöiden suunnittelun ja valvonnan tekivät ELY-keskukseen palkatut projektipäällikkö ja suunnittelijat. Töiden konkreettisesta toteutuksesta vastasivat projektin yhteistyökumppanit; kunnat, toimintapajat, yhdistykset, erilaiset yhteisöt tai yksityiset henkilöt. Edellä mainitut toimivat ympäristönhoitotöihin työllistettyjen työnantajina. Tämä uusi hallintomalli toi omat haasteensa projektin toteuttamiseen, mutta samalla yhteistyö eri tahojen kanssa tiivistyi.

Nyt käynnistyneellä ohjelmakaudella Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 Suomen rakennerahasto-ohjelma yleishyödyllisten ympäristöhoitotöiden tekeminen etsii taas uudenlaista toteutusmallia. ELY-keskusten itse toteuttamien EU-hankkeiden henkilötyövuosikiintiöt ovat kiristyneet entisestään ja näitä hankkeita tulee määrällisesti vähemmän kuin aiemmillä ohjelmakausilla. Uuden laajapohjaisen toimintamallin etsintä ympäristönhoitotöihin on käynnissä!

Kirsi Komppa

Etelä-Savon ELY-keskus

1.4 Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa – hankkeen ja Mikkelin kaupungin yhteistyö

Mikkelin näkövinkkelistä hanke Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa eli YTY-hanke on tarjonnut hyviä työmahdollisuuksia pitkään työttöminä olleille työnhakijoille sekä nuorille, vasta työuransa alussa oleville työntekijöille. Kaupunki on kantanut vastuunsa Nuorisotakuun toteutumisesta monin eri tavoin, esimerkiksi työpajatoiminnalla, joka on ollut mukana hankkeen työkohteissa. Erityisen tärkeinä pidämme niitä hankkeen työkohteita, joissa nuoret kaverit ovat päässeet työskentelemään työuransa lopettelevien konkareiden kanssa samassa ryhmässä. Työmaalle on asteltu arastellen, mutta jo aika pian viikon, parin jälkeen juttu lentää ja kokemusta tekemisestä tarttuu selkärankaan koko ajan enemmän. Mestari-kisälli-asetelma toimii, eikä liene liioiteltua sanoa, että näillä työmailla on tapahtunut työntekijöiden voimaantumista.

Näitä asioita olemme päässeet todistamaan muun muassa vanhan aitta-rakennuksen saneerauskohteessa Mikkelin Pursialassa. Voi hyvin kuvitella nuorien kavereiden ilmeen, kun työmaan ”kymppi” oli kertonut, että seuraava tehtävä meillä onkin nostaa hirrestä rakennettu korkea aittarakennus ilmaan ja uusia sen pari alinta hirsikertaa. Mutta niin vain homma tuli hoidettua, ja mukana olleilla työntekijöillä on

nyt ymmärrys siitä, miten tämänkaltaisia vanhan rakennuksen kunnostustöitä tehdään perinteitä kunnioittaen. Tämän lisäksi työtä tehdessä on syntynyt realistinen kuva työelämän vaatimuksista avoimia työmarkkinoitakin silmällä pitäen - inhimillistä työtettä unohtamatta.

Mikkelin kaupungin sisääntuloteiden penkkojen raivaustyöt on usean vuoden ajan hoidettu suurelta osin YTY-hankkeen valvovan silmän alla. ELY-keskus onkin ollut hyvä yhteistyökumppani tässä suoraan kaupungin imagoon vaikuttavassa tehtäväkentässä: Ensinnä, nuoria kesätyöntekijöitä on näkynyt joka kesä raivaushommissa asianmukaisissa turvavarusteissa, mikä tuo nuorille mahdollisuuden kokea osallisuuden tunnetta yhteiskunnassa. Toiseksi tietenkin sisääntuloväylien siistityt ympäristöt ovat yksi Mikkelin käyntikorteista myös turisteja ajatellen. Edellytyksenä päästä tienvarsityömaalle on tieturvakoulutuksen kautta hankittava tieturvakortti, jonka hanke on työntekijöille järjestänyt. Hankkeen ja Mikkelin kaupungin roolit eri

työkohteissa ovat aina olleet selkeät ja yhteistyö saumatonta.

Työllistämistöissä ideaali tilanne on, että tehtävä työ on tarpeellista ja merkityksellistä. Näin on ollut YTY-hankkeen ja Mikkelin kaupungin yhteistyössä koko hankkeen ajan. Lisäksi hankkeen tarjoamat työmahdollisuudet ovat tarjonneet osallistujille hyviä jatkoopolkua varsinaisen työn jälkeenkin yksityisen elinkeinoelämän palveluksessa. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että hankkeen myötä kaupunki on pystynyt toteuttamaan ympäristönhoitotöitä sekä työllisyidenhoitoa rintarinnan saumattomalla yhteistyöllä hankkeen toimijoiden kanssa. Haluaisimmekin kiittää YTY-hankkeessa mukana olleita henkilöitä. Toivomme syntyneiden yhteistyökumppanuuksien säilyvän myös hankkeen jälkeen.

Jani Naukkarinen ja Sippo Seurujärvi
työllisyyspalvelut Mikkelä

Jani Naukkarinen ja Sippo Seurujärvi

Harri Hyyryläinen

1.5 Maisemanpaljastaja

Hyvin suunniteltu työ on yleensä huomaamatonta. Kun työ sujuu huomaamattomasti, vaatii se yleensä hyvän suunnittelun sekä työn johtamisen. Tästä esimerkkinä Etelä-Savon ELY:n teettämät maisemaraivaukset maanteiden varsilla Etelä-Savon alueella. Meillä on runsaasti kauniita maisemia, jotka eivät pääse oikeuksiinsa kun maantien varren kasvusto pääsee kasvamaan liian tiheäksi. Liikennevastuualueen kautta tehtävät vesakoiden raivaukset eivät yleensä ulotu kuin enimmillään tiealueen rajalle saakka. Mikäli maisemaa halutaan paljastaa laajemmin, on raivauksia tehtävä myös tien vierij- ja suoja-alueilla. Tähän työhön vaaditaan erillinen lupa maanomistajilta. Lupien hankkiminen ja työn järjestäminen on aina haastavaa puuhaa. Etelä-Savon ELY-keskuksen hankkeet on jo vuosien ajan hoitanut työllistämistuella ja liikennevastuualueen lisärahoituksella teittemme maisemaveson- toja. Työ missä näkyy tekijän kädenjälki. Yhteistyö on

ollut helppoa ja raivauskohteet on pystytty joustavasti sopimaan. Työ maastossa on edennyt hyvin ja teiden varsilta on tullut pelkästään myönteistä palautetta. Tiealueelta raivattu polttopuuksi kelpaava puusto on luovutettu joko maanomistajalle tai sitä muuten tarvitseville paikallisille asukkaille. Tällä tavoin on pois-kuljetettavan puuston määrä saatu mahdollisimman pieneksi ja puu hyötykäyttöön. Silloin kun työ suunnitellaan hyvin ja toteutus johdetaan ammattitaitoisesti jää työstä ja tuloksesta hyvä mieli kaikille osapuolille. Itse toivon, että vaikka rahat ovat vähissä, niin maisemanpaljastajat voisivat jatkaa työtään vielä tulevinakin vuosina. Yhteistuumin päästään parempaan lopputulokseen.

Aluevastaava **Harri Hyyryläinen**
Pohjois-Savon ELY-keskus

2 Hankkeen esittely

2.1 Uusi toimintamalli

Etelä-Savon ELY-keskuksen hallinnoima Ympäristöhoitotyöt Etelä-Savossa – hanke loi uutta toimintamallia yleishyödyllisten ympäristöhoitotöiden toteuttamiseksi Etelä-Savossa. Projektissa suunniteltiin, valmisteltiin, ohjattiin ja valvottiin ympäristöhoitoon liittyviä työtehtäviä, tehostettiin työllistämistä ja lisättiin ympäristön hyvinvointia. Hankkeeseen palkattiin projektivastaava, suunnittelija kokoaikaisesti sekä suunnittelija osa-aikaisesti. Projektihenkilöstö toimi omalta osaltaan myös työnohjaajina käytännön töissä.

Hankkeessa etsittiin yhteistyökumppaneita, jotka ottaisivat vastuuta oman elinympäristönsä hoidosta ja viihtyisyydestä. Uudessa toimintamallissa työntekijöiden palkkaamisen ja päivittäisen työnjohdon hoitivat hankkeen yhteistyökumppanit; kunnat, yhdistykset, yhteisöt, työpajat, tai yksityiset henkilöt. Yksityisille henkilöille hanke antoi apua työnantajalle tarvittaessa mm. haastattelemalla tukikelpoisia työntekijöitä, selvittämällä työnantajan velvollisuuksia sekä maksuja sekä antamalla apua lomakkeiden täytössä. Projektihenkilöstön työpanoksesta ei aiheutunut kuluja yhteistyökumppaneille.

Vuosien 2010–2014 aikana hankkeen yhteistyökumppanit työllistivät palkkatuella ympäristöhoitotöihin pitkäaikaistyöttömiä tai muuten vaikeasti työllistettäviä henkilöitä, sekä ensimmäistä työkokemusta hankkivia nuoria koululaisia ja opiskelijoita. Hanke on edesauttanut myös nuorisotakuun toteutumista. Yhteistyökumppaneille työllistämisen kustannukseksi palkkatuen jälkeen jäi omavastuuosuus oheiskuluineen. Mikäli työkohteeseen jouduttiin tekemään materiaalihankintoja, niistä vastasi kohteen omistaja. Hyvät kokemukset ja toimintamallin saama julkisuus rohkaisi sekä vanhoja että uusia yhteistyökumppaneita tulemaan mukaan toteuttamaan ympäristöhoitotöitä. Hankkeen avulla pystyttiin toteuttamaan monenlaisia ja haastaviakin töitä, esimerkiksi rakennusten restaurointia.

Vuosina 2010–2014 toimivaa hanketta rahoittaa Etelä-Savon ELY-keskus Euroopan Sosiaalirahaston kautta. Hankkeen kustannusarvio on 476 547 euroa. Alun perin hanke oli suunniteltu kaksivuotiseksi, mutta säästötoimenpiteiden ja kahden lisärahoituksen avulla hanke kesti viisi vuotta. Konkreettisten töiden

kustannuksiin osallistuvat hankkeen yhteistyökumppanit, kunnat, järjestöt sekä yksityiset henkilöt. Pohjois-Savon ELY-keskuksen liikenne- ja infrastruktuuri – vastuualue rahoittaa tienvarsien liikenneturva- ja maisemaraivauksia. Hankkeen alkuaikana oli käytettävissä valtiolle suunnattua työllistämistä eli Kansallista rahaa joiden avulla pystyttiin toteuttamaan ympäristön hoito töitä (vuonna 2010 3 HTV:tä ja 2011 2 HTV:tä). Kansallisessa rahassa palkka tulee ELY-keskuksen E-vastuualueelta ja oheiskuluista vastaa yhteistyökumppani.

Hankkeen työt painoutuivat pääasiassa kulttuurihistoriallisesti, maisemallisesti, tai luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittäviin kohteisiin. Kunnostettavat kohteet valittiin ELY-keskuksen ja Etelä-Savon kuntien esitysten perusteella. Esityksiä tuli myös vesialueiden osakaskunnilta ja kylätoimikunnilta, museovirastolta sekä yksityisiltä henkilöiltä. Kohteiden valinnalle on asetettu kriteerit, joita ovat mm. kohteen arvot, kunnostuksen kiireellisyys ja työkohteeksi soveltuvuus. Yhtenä kriteerinä oli, että kunnostukseen tarvittava osarahoitus on kunnossa.

2.2 Tavoitteet ja niiden toteutuminen

Tavoitteena työelämän tasa-arvo ja hyvä ympäristö

Tavoitteena oli saada uusi toimiva toimintamalli Etelä-Savoon. Hankkeella ei ollut määrällisiä tavoitteita. Hankkeen edetessä mittariksi otettiin hankkeen työllistävä vaikutus henkilöä/vuosi sekä henkilötyövuotta (htv.). Teimme muiden ELY-keskuksiin tutustumista paamisista josta etsittiin toimivia vinkkejä omaan toimintaan. Tiedossa oli että tarkka kopioiminen ei välttämättä toimi toisella alueella. Toimintamalliin tehtiin vielä hienosäätöä hankkeen edetessä. Hankkeen toimintamallin todettiin toimivan, joskin sen olevan työläs. Jouduimme tekemään runsaasti töitä saadaksemme työmaat käyntiin. Työkohteita oli runsaasti mutta jotkut yhteistyökumppanit vetäytyivät kun konkreettiset työt piti aloittaa. Yhteistyökumppanit pitivät työllistämistä kalliina. Työllisyysmäärärahoja oli kuitenkin käytettävissä.

Ympäristöhoitotöihin alkuperäinen tavoite oli työllistää henkilöitä välityömarkkinoilta. Hankkeen tavoitteet

Esimerkkejä tehdyistä ympäristöhoitotöistä Etelä-Savossa

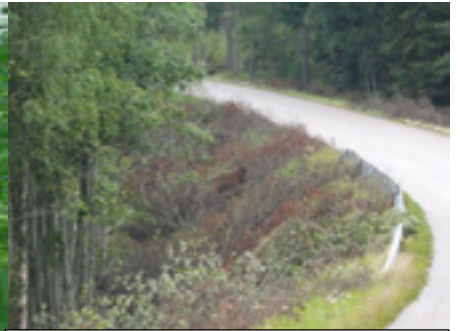
Hoitokalastusta

Tienlaitaraivausta järeämmin

Tienlaitaraivausta kevyemmin

Tienlaitaraivausta, risukasat

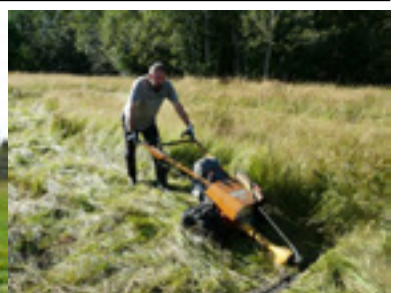
Koekalastusta

Maasto ja retkeilyreitit

Niittykunnostusta/perinteisesti

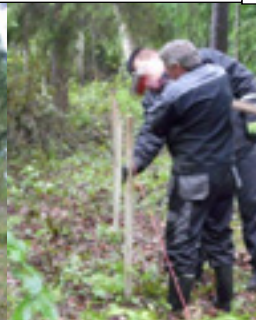
Niittykunnostusta/koneellisesti

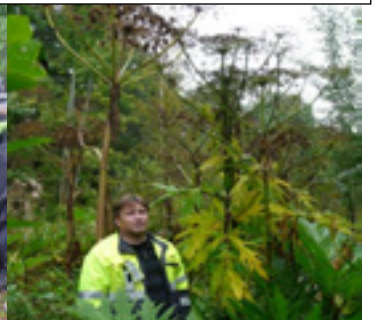
Retkeilyreitit

Maisemointi/perinnerakentaminen

Lammasaidan tekoa

Vieraslainen tunnistamista

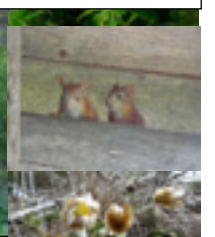
Retkeilyreitti/pitkospuut

Retkeilyreitit/ merkitseminen

Vieraslainen torjuntaa

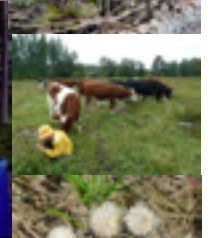
Retkisatamat

Vesikasviniittoa

Kaivojen kunnostusta

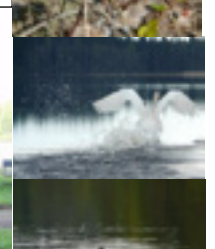
Niittokohde ennen niittoa

Niittokohde jälkeen niiton

Vesikasviniittoa

na oli myös edistää työelämän tasa-arvoa, ehkäistä syrjäytymistä, lisätä paikallista osaamista, sekä ympäristötietoisuutta ja – vastuullisuutta. Tavoitteessa onnistuttiin hyvin, työntekijöitä opastettiin ja perehdytettiin mm. perinnerakentamiseen ja luonnonhoitotöihin, tarvittaessa aivan kädestä pitäen. Koulutuksen, käytännön työnteon ja ohjauksen kautta opitut erityistaidot ja perinteisten työtapojen hallinta antoivat valmiuksia itsenäisempään työntekoon ja jatko-työllistymiseen. Työntekijät pitivät töitä mielekkäinä ja konkreettisina.

Ympäristötöillä edistettiin myös Etelä-Savon ELY-keskuksen yleisiä tavoitteita, eli maakunnan elinympäristön viihtyisyyden ja vetovoimaisuuden parantamista sekä pitkäaikaistyöttömien työllistämistä.

2.3 Hankkeen eteneminen

Hankkeen kulku lyhyesti

Vuonna 2010 lupa hankkeen aloitukseen saatiin toukokuun alussa. Töitä tehtiin Heinävedellä, Joroisissa, Mäntyharjulla, Mikkelissä, Pieksämäellä, Rantasalmella ja sekä Savonlinnassa. Töiden toteutumisen mahdollisti Kansallinen rahoitus, POS-ELYN liikenne-

ne- ja infrastruktuurin myöntämä rahoitus sekä kuntarahoitus. Työn toteuttajina oli ELYlle työllistetyt sekä Rapia-työpaja Rantasalmella, Teko ry ja SAMI Savonlinnassa sekä Vaaksa-hanke Mikkelissä.

Varsinaisesti hanke sekä suunnittelutyö saatiin täyteen käyntiin vasta lomien jälkeen elokuussa hankesuunnittelijan astuttua riviin, tuolloin hanketta päästiin mainostamaan laajemmalti suunnitelluille yhteistyökumppaneille.

Syksyllä 2010 sekä Talvella 2011 tehtiin suunnitelmia ja valmisteluja seuraavan kesän töihin joista ensimmäiset saatiinkin käynnistettyä huhtikuussa 2011. Kesästä tulikin kiireinen. Töitä tehtiin Heinävedellä, Hirvensalmella, Kangasniemellä, Mikkelissä, Mäntyharjulla, Pieksämäellä sekä Savonlinnassa. Suurin Kunnostamiskohde oli Mäntyharjun kunnan Lomasunto messujen oheiskohde Iso Pappila. Savo-Karjalan paikallismuseo 2011 – kilpailussa Iso-Pappilan museoalue Mäntyharjulla sai myös kunniamaininnan, jossa myös Ympäristöhoitotyöt Etelä-Savossa – hanke tuli esille.

Töiden toteutumisen mahdollisti Kansallinen rahoitus, POS-ELYN liikenne- ja infrastruktuurin myöntämä rahoitus, kuntarahoitus sekä työllistämistuet. Mukana oli myös kaksi yksityisten henkilöiden omistamaa kohdetta. Työn toteuttajina oli yksityisten ja kuntien työllistämät henkilöt sekä Myrskylänty Kangasniemellä, SAMI Savonlinnassa ja Vaaksa-hanke Mikkelissä.

Vipuvoimaa EU:lta, Anttolan venevajan kunnostustyömaa

Hankkeesta säästyneiden rahojen avulla saimme jatko vuoden 2012 ja toimintaa jatkettiin jo vakiintuneella toimintamallilla. Töitä tehtiin Heinävedellä, Kangasniemellä, Kerimäellä, Mikkelissä, Mäntyharjulla sekä Pieksämäellä. Suurin kohde oli Kerimäen kirkonrannan 15 venevajaa jotka kunnostettiin yhteistyössä Savonlinnan Seudun Nuorisotoiminnan Tuki ry:n (NuTu), Kerimäen kunnan ja vajojen 32 omistajan kanssa. Töiden toteutumisen mahdollisti POS-ELYN liikenne- ja infrastruktuurin myöntämä rahoitus, kuntarahoitus sekä työllistämistuet. Mukana oli myös kaksi yksityistä kohdetta omistamaa kohdetta. Työn toteuttajina oli työllistetyt kuntiin sekä Rapia-työpaja Rantasalmella, Teko ry ja SAMI Savonlinnassa sekä Vaaksa-hanke Mikkelissä.

Vuodelle 2013 hanketta lihavoitiin ja käytettävissä oleva summa nousi 397 547 euroon. Hankkeen töitä toteutettiin Heinävedellä, Savonlinnassa, Rantasalmella, Pieksämäellä, Mikkelissä, Puumalassa sekä Mäntyharjulla. Töiden toteutuksesta vastasi suurimmaksi osaksi työpajat; Heinäveden työpaja, Nutu ry Savonlinnassa, Puumalassa sekä Rantasalmella, Pieksämäellä PS-Liikunta, Vaaksa-hanke Mikkelissä ja Mäntyharjun keskustan kehittämishanke ja Kytkin-projekti.

Vuodelle 2014 hanketta jälleen lihavoitettiin ja summa nousi 476 547 euroon. Hankkeen töitä toteutettiin Savonlinnassa, Pieksämäellä, Mikkelissä ja Mäntyharjussa. Töiden toteutuksesta vastasi suurimmaksi osaksi työpajat; NuTu ry Savonlinnassa, PS-Liikunta Pieksämäellä, Vaaksa-hanke Mikkelissä ja Haukivuorella, sekä Mäntyharjun kytkinhanke Mäntyharjulla. Lisäksi raivauksia Anttolassa suoritti Mikkelin toimintapaja ja Haukivuoren kotiseutumuseolla sekä Porrassalmella yksityiset urakoitsijat.

2010–2014 aikana hankkeesta annettiin konsultti-apua kunnostuksiin käymällä useissa kohteissa paikalla, puhelimitse sekä sähköpostitse. Avut olivat korjausneuvontaan, materiaaleihin ja työtapoihin liittyviä. Olemme hankkeissamme tehneet ns. yleisohjeita joita jaoimme apua tarvitseville. Autoimme myös työntekijöiden- sekä tarvikkeidenetsinnässä. Isoimmista kohteista on tehty muistio joka on lähetetty kohteen omistajalle. Toteutuneista konsulttikohteiden kunnostuksista ei pidetty seurantaa. Hankkeessa esiteltiin perinnerakentamista myös työnäytöksissä ja neuvontaklinikoita, joista luettelo myöhemmin

Hanke päättyi 31.8.2014.

Taulukko 1: Hankkeen ulkopuolisella rahoituksella töihin työllistetyt henkilöt

	2010	2011	2012	2013	2014	YHT Htv.
henkilötyövuodet	6,2	11,2	9,6	7	*5,3	39,3
työntekijät	19	72	76	53	*39	259

*Osa töistä jatkui vielä 31.8 jälkeen. Mukana on arvioitu työsaavutus loppuvuodesta 2014

Palaute

Palaute hankkeesta on ollut positiivista työntekijöiden sekä kohteiden omistajien puolelta. Työntekijät pitivät kunnostustöitä mielekkäinä töiden konkreettisuuden sekä perinteisten työtapojen ja tarvikkeiden takia. Osa työntekijöistä kertoi käyttävänsä em. opittuja asioita kotonaan vastaavan laisissa kunnostustöissä.

Yhteistyökumppaneista moni kertoi, ettei kohdetta olisi kunnostettu ilman tämän hankkeen apua. Yhteistyökumppanit sekä työntekijät olivat myös tyytyväisiä että hankkeen avulla saatiin rakennusperintöä säilytettyä sekä työt olivat mielekkäitä.

Myös matkailijat sekä paikalliset henkilöt ovat pyssähtyneet kiittelemään, kun olemme saaneet kunnostettua työkohteita.

Koulutus

Tienlaitaraivaajille järjestettiin Tieturva 1 koulutus. Varsinaista muuta koulutusosiota ei ollut. Uusien työvaiheiden aluksi työntekijöille annettiin perehdytys ko. työlle

Hirsityökoulutusta Savonlinnassa

Suunnitelmat

Hankkeessa tehtiin työkohteille suunnitelmat jotka opastivat kohteen kunnostamisessa. Suunnitelmissa on käytetty piirroksia, valokuvia ja tekstiä, jotta saadaan selvitettyä mitä kohteessa tulisi tehdä. Jotkut suunnitelmat ovat yleisluonteisia, joita pystytään käyttämään useissa kohteissa, kuten vanhojen kattotiilien kunnostus, Punamullan keitto, venevajojen yleisohje jne. Suunnitelmat käytiin läpi työmaan eri vaiheiden alussa. Suunnitelmia jaeltiin eri tapahtumissa sähköpostitse sekä paperiversioina, sekä niitä kysel- leille. Nämä suunnitelmat löytyvät myös tästä julkaisusta

Tiedotus ja näkyvillä olo

Hankkeesta tehtiin vähintään kolme tiedotetta/vuosi, lisäksi tehtiin tiedotteita työkohteista sekä tapahtumista.

Hanke sai runsaasti näkyvyyttä tiedostusvälineissä. Hankkeesta tehtiin 2 TV uutista. Uutisista toinen esitettiin paikallisuutisissa ja toinen valtakunnan uutisissa, 10 radio-haastattelua, sekä 38 lehtijuttua. Li-

säksi jutut näkyivät usein lehtien kotisivuilla. Jutuista tehtiin myös kaksi videoklipsiä Youtubeen. Uutiset näkyivät usein myös eri mediaseurannassa kuten uutisvirrassa, amppari jne. ELY-keskuksen WWW-sivuilla on ollut kolme kertaa tiedote hankkeesta.

Lehtikirjoitukset

2010

Länsi-Savo 31.8.2010 Pitkäaikaistyöttömiä ympäristöihin

Viikkovapaus 2.9.2010 Vaaksa ja Etelä-Savon ELY:n ympäristörakentamisen yksikkö tiivistävät yhteistyötä

2011

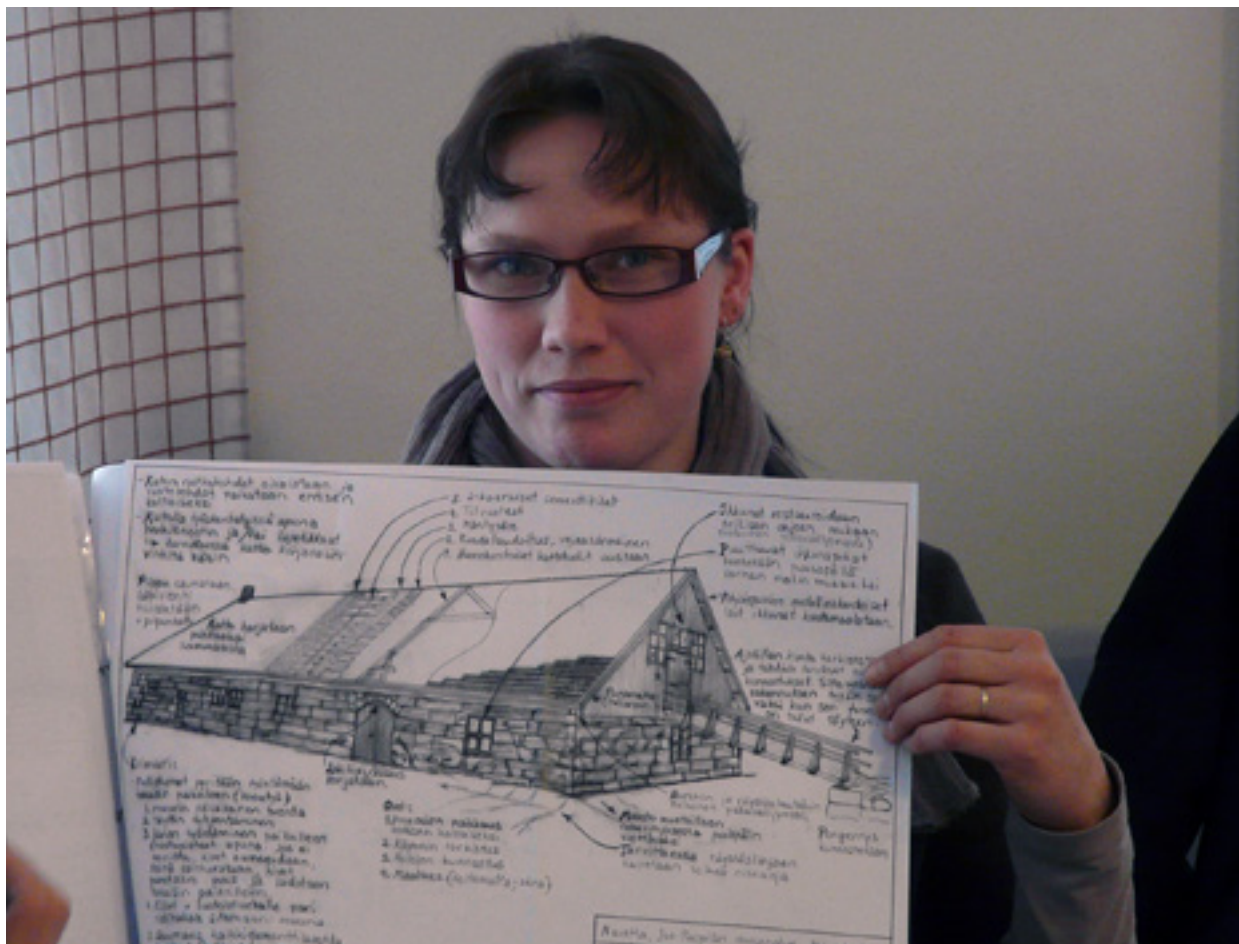
Länsi-Savo 30.3.2011 Pärepuut säilöön hankkeen
Länsi-Savo 27.9.2011, vanha väentuvan katto heloit-

Pitäjän uutiset 5.4.2011 Iso-Pappilaan tulee uusia pärekattoja ja punamultamaalia

Länsi-Savo 30.4.2011 Heikinlammen lava kesäksi kuntoon

Kangasniemen kunnallislehti 12.5.2011 Tuloteiden maisemat avartuvat

Hankkeessa tehtiin eritasoisia suunnitelmia. Restaurointisuunnitelmat olivat hyvinkin yksityiskohtaisia. Toiset voitiin toteuttaa yleisohjeen avulla sekä tapauskohtaisella neuvonnalla.

Heinäveden lehti 15.6.2011 Punamultaa pintaan niin vanhakin nuortuu

Länsi-Savo 16.6.2011 Ympäristönhoito työllistää noin 30

Länsi-Savo 21.6.2011 Päre kerrallaan paremmaksi, etusivukuvalla

Pitäjän uutiset 5.7.2011 Iso-Pappila on ikkuna perin-nerakentamiseen

Länsi-Savo 12.7.2011, Pässinpojat syövät Riutannityn kuntoon, etusivukuvalla

Varkaudenlehti 28.7.2011 Punamultaa museon kylkeen

2012

Puruvesi 3.5.2012 Kerimäen käyntikorttien kasvot pestään/korjaus perinteitä kunnioittaen

Savonmaa 3.5.2012 Kerimäen kirkonrannan venevajat kunnostetaan

Itä-Savo 5.5.2012 Punamultaa vanhojen venevajojen verhoiksi/kirkonrannan venevajoille uusi vanha ilme (myös video klipsi Youtubessa)

Pieksämäen lehti 30.5.2012 Kivijalka on perusta/Lainajvästön kivijalka kunnostetaan kesällä

Pieksämäen lehti 4.6.2012 Musiikki raikasi Heikinlammien lavalla

Länsi-Savo 11.7.2012 Riutan lampaat aloittivat maukkaan kesätyön

Heinäveden lehti 25.7.2012 Vain välttämätön korjataan

Pitäjän uutiset 25.9.2012 Avoin raitti sai kiitosta

2013

Pieksämäen lehti 7.1.2013,Ympäristönhoitotyöt jatkuvat myös tänä vuonna

Itä-Savo 7.1.2013, Ympäristön hoidolle lisärahaa

Warkauden lehti 8.1.2013,Ympäristöprojekti työllisti ja kunnosti

Heinäveden lehti 9.1.2013,Ympäristönhoitotyöt jatkuvat

Pitäjän uutiset 11.1.2013,Lisää töitä luvassa työllistämiseen

Hirvensalmen Sanomat 17.1.2013,Ympäristönhoitotyöt jatkuvat Etelä-Savossa

Savon Sanomat 18.6.2013,Hanke auttaa Etelä-Savon ympäristönhoidossa

Pitäjän uutiset 4.10.2013,Venevajat saivat pintaansa perinnevärin

Länsi-Savo18.6.2013,Ympäristönhoitotyöt käynnistyivät Etelä-Savossa

Itä-Savo18.6.2013, Ympäristönhoitotyöt käynnistyivät Etelä-Savossa

Pitäjän uutiset 4.10.2013,Venevajat saivat pintaansa perinnevärin

Länsi-Savo 11.12.2013,Ely-keskus kerää ympäristötyökohteita

Pieksämäki lehti 11.12.2013,Ympäristönhoitohanke tarjosi työtä myös nuorille

Itä-Savo11.12.2013,Ympäristönhoitotöitä tehtiin nuorten ja pitkäaikaistyöttömien voimin

Puruvesi 11.12.2012 Nuoret ja pitkäaikaistyöttömät hoitivat ympäristöä

Pitäjän uutiset 17.12.2013 Venevajojen kunnostamisen jatko toistaiseksi auki kunnassa

2014

Mikkeli Kaupunkilehti 26.6.2014, Ely-keskus elvytti perinteistä rakentamista ympäristönhoitohankkeella

Mikkeli Kaupunkilehti 14.8.2014, Pursialan aitat uuteen kuosiin

Kuvaukset Valtakunnan uutisiin käynnissä Heinävedellä

Työnäytökset

Työnäytöksiä pidettiin seuraavasti:

2011

– Mäntyharjun Iso Pappilassa Mäntyharjun loma-asuntomessujen oheiskohteessa, loma-asuntomessujen ajan. Aiheena oli pärekaton teko, Keittomaalin teko sekä sillä maalaaminen, Kaseiniimaalilla maalaaminen/kattotiilien kunnostus ja hirsikorjaus kengittämällä tai paikkaamalla sekä kiviseinien saumakorjaus. Kävijöitä arvioitiin olleen Mäntyharjussa n. 2000 henkilöä.

– Heinäveden kotiseutumuseolla keitettiin punamultamaalia. Paikalla seurasi n. 15 asiasta kiinnostunutta.

Perinnerakentamispäivät Kerimäellä 2012.

2012

– Kerimäellä Kirkonrannassa pidettiin perinnerakentamispäivät. Rannassa kerrottiin venevajojen kunnostusten lisäksi kattotiilikunnostuksesta, pärekaton teosta ja keiteltiin punamultamaalia. Paikalle saapui n. 170 asiasta kiinnostunutta henkilöä.

2013

– näytöksiä pidettiin Kerimäellä kesäkauden avajaisissa aiheena pärekaton teko, kattotiilien kunnostus kaseinimaalilla ja punamultamaalin keittäminen.

– Mikkelissä oli kaupungin 175v juhliin liittyen toimintapäivä /maalinkeitto-tapahtuma

– Mäntyharjulla oli maalinkeitto- sekä maalausnäytös uimarannalla Venevajojen kunnostuksen yhteydessä. Paikalla kävi n. 70 asiasta kiinnostunutta.

2014

Kansallinen talkoopäivä 17.5.2014 Mikkelissä. Talkoopäivän rasteja oli eri teemalla ympäri kaupunkia. Hankkeen vastuulla oli punamultamaalin- ja hernekeiton keittäminen. Paikalla kävi 50 asiasta kiinnostunutta.

Työnäytöksissä mietittiin näytösten yhdistämistä muihin tapahtumiin jolloin muutenkin ihmisiä on liikkeellä. Myös näytösten paras ajankohta on kesä tai viikonloppu jolloin on vapaata. Näytöksiä suunniteltiin enemmänkin mutta ajan puutteen vuoksi niistä luovuttiin. Havaitsimme kuitenkin perinnerakentamisen kiinnostavan ihmisiä yhä enemmän.

Maalinkeittonäytös Mäntyharjulla 2013

3 Työkohteet

Vuoden 2010 ympäristöhoitotöitä

		töissä hlöä	htkk	htp
Heinävesi	moottorikelkkareittien kunnostus	2	12	
	patikointireitit raivausta			
	kylämaiseman avaus raivaamalla			
Pieksämäki	hoitokalastus, Jäppilä Jaaninlampi	2	12	
	niityn niitto, Montola			
	jättiputken torjuntaa Pieksämäen taajaman alueella			
	retkeilyreittien kalusteiden kunnostusta			
	Mökkölän navetan kunnostustyöt			
Mäntyharju	uittopuomen poisto			
	Idänkurhon kasvualustan kunnostustyöt	2	12	
	retkeilyreittien kunnostustyöt			
	maalaukunnostus			
	- vanhapappila			
	- kk:n kyläkoulu			
	- Leppäniemen kyläkoulu			
maiseman avaus Mäntyharjulla raivaamalla useissa eri kohteissa muuttoapu ELY-keskus				
Mikkeli	tienlaitaraivausta	4	21	
	- Rantakylässä			
	- Anttolassa			
	- välillä Otava-Hirvensalmi (tie 431)			
	Jättiputkien torjuminen			
	muuttoapu ELY-keskus			
	koekalastus, Haukivuori Suovu.			
	Laihalammen kunnostus	3		15
	Anttolan venekopin tunkkaus	3		9
	Rantasalmi	vesikasviniitto Joroinen ja Rantasalmi	3	15
tienlaitaraivausta				
- välillä Rantasalmi-Korhola (tie 464) - raivausapu Rantasalmen retkeilyreitit				
Savonlinna	Mertajärven kunnostus	3	1	
	YHT	19 henkilöä	6,2 htv	

Vuoden 2011 ympäristönhoitotöitä

		töissä hlöä	htkk	htp
Heinävesi	Kotiseutumuseon kunnostustyöt:	4	10	
	ympäristön raivaus Heinäveden seudulla sekä tienlaitaraivaus VT 23	2	12	
	Lintula-Valamo retkeilyreitit kunnostustyöt	2	9	
Hirvensalmi	Väisälänsaaren kirkkovenekatoksen kunnostus	1-5	6	
Kangasniemi	tienlaita- ja levähdysalue raivaukset KT13 ja PT616 koekalastus Härkäjärvi, Kutemajärvi	2-5		85
Mikkeli	Anttolan venevajan kunnostus	3		32
	tienlaita- ja maisemaraivaukset Mikkelin seuduilla	9	19	
	Munakan navetan kunnostus	2	10	
	Urpolan myllyn kunnostus	1	1	
	Riutan niityn kunnostus	2-4	3	
Mäntyharju	Iso-Pappilan museoalueen rakennuskunnostukset	23	67	
Pieksämäki	Heikinlammen lavan kunnostaminen	3-8		42
Savonlinna	Mertajärven kunnostus	2-4		21
Yht		72 henkilöä	11,3 htv	

Vuoden 2012 ympäristönhoitotöitä

		töissä hlöä	htkk	htp
Heinävesi	Kotiseutumuseon navetan kunnostustöitä	6		74
	Lintula-Valamo retkeilyreitit kunnostustyöt	3		199
Hirvensalmi	Kotiseutumuseon tuulimyllyn kunnostus (Hirvensalmen kunta)	1		5
Kangasniemi	Tienlaitaraivaukset paikallistiellä no 15247	6		190
Kerimäki	Kirkonrannan venevajat sekä rannan muiden rakennusten kunnostus Kalastajatila	12		768
	Vanhainkodin iso lato, vanhainkodin maakellari (Kerimäen kunta)			
Mikkeli	Riutan niitty ja lato	6		140
	Otavan kaivokoppi	3		3
	Harjumaa kurkiahontien kiviavetta	3		50
	Munakan navetan kunnostus jatkoa (Yksityisomistuksessa)	2		42
	tienlaitaraivaukset	9		367
	- Haukivuorella teillä KT72 ja PT 15299 - Mikkelin Anttolassa teillä KT62 -Mikkelin Otavassa teillä VT5 ja PT 15113 - Mikkeliässä VT5 ja VT 13, KT62 ja KT72			
Pieksämäki	Jäppilän lainajvästön kunnostustyöt	3		8
	Mökkölän navetan hätäaputyö	3		8
Mäntyharju	Iso-Pappilan museoalueen rakennuskunnostukset	14		165
	tienlaitaraivaus Mäntyharju PT4163	8		24
		79 henkilöä	9,7 htv	

Vuoden 2013 ympäristöhoitotöitä

		töissä hlöä	htkk	htp
Heinävesi	Heinäveden kotiseutumuseon kunnostustöiden loppuun saattaminen	1		2
	moottorikelkkareitin kunnostustyöt	1	2	
Mikkeli	Riutan ladon kunnostuksen loppuun saattaminen	2		3
	Kenkäveron lintutornin kunnostus	2		5
	Pursialan aitan kunnostus	5	9	
	tienlaitaraivaukset kahdella työporukalla	13	18	
Savonlinna	Kerimäen kalastajatilän ulkorakennuksien kattokunnostukset ja Kerimäen kotiseutumuseon ulkorakennuksien kattokunnostukset	1–6	19	
	tienlaitaraivaukset Moisalmi	3	9	
	Punkaharjun kotiseutumuseo navetan kunnostus	1–4		66
Rantasalmi	tienlaitaraivaus Voisalmi	1–4	5	
Puumala	Rokansaaren ovet	1	1	
	Rokansaaren päärakennuksen ja Umpilammen saunan kunnostus	1–3		20
Pieksämäki	tienlaitaraivaus: Kolma, Pyhityn suoran ja Virtasalmen rantamaiseman avaus	3	5	
Mäntyharju	Mäntyharjun venevajojen kunnostushanke	1–3		190
Hirvensalmi	vaaralliset puut Hirvensalmi	2	2	
Kangasniemi	– vesikasviniitto, urakoitsija 10 htp	2		26
		55 henkilöä	7,0 htv	

Vuoden 2014 ympäristöhoitotöitä

		töissä hlöä	htkk	htp
Savonlinna	Tienlaitaraivaus PT 15201	2	2	
Mikkeli	Pursialan aitan kunnostus	3–7	8,5	
	Urpolan myllyn kunnostus	3	1	
	Haukivuoren kotiseutumuseo	2	1	
	tienlaitaraivaukset kolmella työporukalla, KT 13, KT 72, PT 15147, PT4474, PT 15337 sekä Mikkelin, Pieksämäen ja Haukivuoren taajaman alueelta useita kohteita	19	22,5	
Pieksämäki	tienlaitaraivaukset yhdellä työporukalla, KT 72, PT4474, PT 15337 sekä Pieksämäen taajaman alueelta useita kohteita	3	10	
Mäntyharju	Venevajojen kunnostusta taajama-alueilla, työt jatkuu elokuun jälkeen	3	18	
		39 henkilöä	5,3 htv	

4 Rakennuskunnostukset kohteittain

4.1 Heinävesi

Kotiseutumuseon alueen kunnostustyöt (Heinäveden kunta):

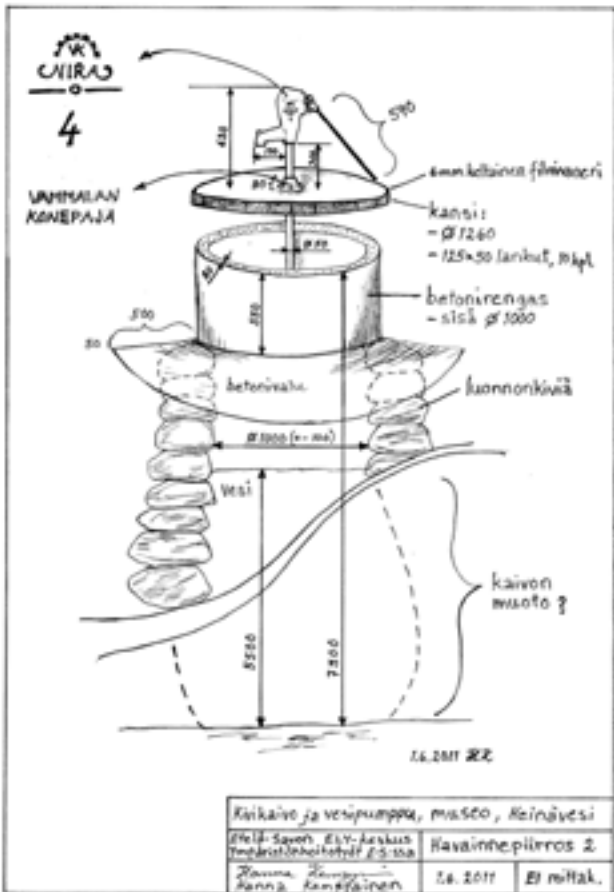
Kohde on valtakunnallisesti arvokas ja kohteella on rakennushistoriallisia, sekä maisemallisia arvoja. Museorakennus on keskustan tuntumassa, kirkonmäen keskeisimpiä rakennuksia ja museoalue on osana valtakunnallisesti arvokasta Heinäveden reitin, kirkonmäen ja sataman maisema-alueita. Mäenrinteessä oleva vuonna 1852 rakennettu entinen pitäjätupa on nähnyt elämää ja vaihtanut käyttötarkoitusta monta kertaa. Rakennuksessa on toiminut mm. kunnantalo, putka, puhelinkeskus, neuvola, säästöpankki, posti, kansalaiskoulu ja käsityöneuvonta-asema. Nyt rakennus on 4H-yhdistyksen ja paikallisten kutojien vilkkaassa käytössä. Tien toisella puolella oleva suuri L-mallinen viljamakasiini, pitäjän entinen lainajvästö, on keskeinen tekijä kirkonmäen kulttuurimaisemassa. Pystyvuoratun, pitkänurkkaisen hirsirakennuksen vanha osa on rakennettu 1800-luvun alkupuolella ja uudempi osa on vuodelta 1900. Heinävesi-seuran perustama museo avattiin yleisölle 13.8.1961. Vuonna 2002 seura lahjoitti museon kunnalle.

Kotiseutumuseo

Pitkänurkkaista hirsistä museorakennusta restauroitiin perinteisin menetelmin 2011. Uudemman siiven sisäänkäynnin vierestä hirsirunkoa kengitettiin ja paranneltiin lattiavasojen puutteellista kannatusta. Lainajvästön julkisivun lomalaudoitusta korjattiin paikkaamalla ja lisättiin puuttuvat tippalistat. Rakennukseen on 2000-luvun alussa uusittu saumapeltikatto sekä puolipyöreät räystäskourut, sekä pyöreät syöksytorvet. Katto kuitenkin vuotaa kovalla sateella portaikon kohdalta ja vuotokohta koetettiin paikallistaa siinä kuitenkaan onnistumatta. Sadevesijärjestelmän kiinnityksiä paranneltiin. Lainajvästö maalattiin italianpunaisella keittomaalilla. Nurkkakoteloinnit, piuluslaudat ja ikkunapuitteet huoltomaalattiin valkoisella pellavaöljymaalilla. Ovien käynti tarkistettiin ja helat maalattiin mustalla ruosteestomaalilla. Ovista poistettiin keltainen lateksimaali ja ovet maalattiin keltaisella keittomaalilla. Rakennus on korkea, mikä teki kunnostus ja maalaustyöstä haasteellista.

Heinäveden kotiseutumuseon kunnostusvaiheita

Kotiseutumuseon kaivo

Museoalueella on myös vanha pitäjän kaivo. Yli seitsemän metriä syvään kivikaivoon tehtiin uusi kansi vuonna 2011. Kivikaivoa esiteltiin Maakuntamuseon Vedenkuljetus – verkkoäyttelyssä.

Vanha riihi

Aikaisemmin riihenä palvelut rakennus on siirretty nykyiselle paikalleen keskustasta, kirjaston paikalta, vuonna 1989. Tällä hetkellä riihi toimii museoesineiden varastona. Rakennus on perustettu nurkkakiville. Vuonna 2012 alimmissa hirsissä olleet lahovauriot korjattiin paikkaamalla ja seinän keskikohdalle lisättiin perustuskivet. Seinähirsien syviä säilytymiä paikattiin veistämällä kolmiorimoista koloihin sopivat paikkapaikat. Päätykolmioiden peiterimalaudoituksen naulauksia kiristettiin. Rakennuksessa on maalaamaton aaltopeltikate, jonka alla on huonokuntoinen pärekatto. Riiheen kyllästetystä puusta tehdyt ikkunanpokat jätettiin toistaiseksi paikoilleen, mutta niiden tilalle on syytä etsiä esim. vanhat kierrätetyt ikkunat seuraavien kunnostustöiden yhteydessä. Punamultamaalissa olevista jäljistä päätellen pitkänurkkaisen hirsirakennuksen nurkanpäät ovat aikaisemmin olleet koteloidut, joten nurkkakotelot tehtiin dokumenttien perusteella suojaamaan rakennuksen nurkkasalvoksia. Rakennus maalattiin itali-anpunaisella keittomaalilla. Tuki-pienoavi maalattiin keltaisella keittomaalilla. Nurkkakotelot, otsalaudat ja pieluslaudat maalattiin valkoisella pellavaöljymaalilla.

Hankkeen yksi tavoite oli vaalia vanhaa, tässä kohteessa oli vanha kivikaivo joka kunnostettiin

Riihi ennen ja jälkeen kunnostuksen.

Pitäjäntuvan talousrakennus

Entisen pitäjätuvan vieressä on rankorakenteinen talousrakennus, jossa on mm. sauna, puuliiteri, aittoja ja isot ulkokuussit sekä tytöille että pojille. Talousrakennusta, kuten museorakennuksiakin, restauroitiin. Työt toteutettiin vuosina 2012–2013. Talousrakennuksen käyttötarkoitus ei ole muuttunut, vaan se palvelee edelleen alkuperäisessä tarkoituksessaan. Talousrakennuksella ei ole rakennussuojelullisia tai kaavallisia suojelumääräyksiä, mutta kohde kuuluu kiinteästi kirkonmäen museoalueeseen, joten säilyttävän restauroinnin periaatteita noudatettiin myös talousrakennuksen kunnostustöissä. Pahoin vaurioitunutta rakennusta kunnostettiin vanhaa kunnioittaen, perinteisin työtavoin ja -materiaalein. Huolellisesti restauroitu talousrakennus on ilo silmälle, eduksi koko pihapiirille ja tervehtii ensimmäisenä kirkonmäelle matkaavia.

Rakennuksen vaurioituneet puu- ja betonirakenteet korjattiin paikkaamalla entisen kaltaisiksi. Irtonainen rappaus, kopu, poistettiin. Kopoalueiksi sanotaan niitä kohtia, joissa koputusääni on muuta seinää matalampi ja ontompi. Tällä tavoin löytyivät ne kohdat, joissa rappauseros oli irronnut alustastaan. Tiilimuurattuun pintaan tehtiin tartuntoja tarkoitukseen sopivalla tartuntarappauslaastilla KS 10/90 ja tarvittaessa lyömällä jopa pieniä nauvoja tiilien saumauksiin. Pintarappauslaastina käytettiin KS 65/35 – laastia.

Rakenteen kannalta liian lyhyet räystäät jatkettiin pidemmiksi ja huonokuntoinen kolmiorimahuopakate uusittiin vanhan mallin mukaan. Kattoa oikaistiin alta-päin kiilaamalla. Ilmanvaihtotorven ja piipun läpiviennit tiivistettiin huolellisesti pellityksillä, ohjausrimoilla ja huovan nostoilla. Huovan saumat tiivistettiin huolellisesti tarkoitukseen sopivalla saumaliimalla. Malli ilmanvaihtotorveen saatiin vanhan torven jäänteistä

Roiskeveden vaurioittama huonokuntoinen seinälauditus purettiin pois. Jotta seinän keskelle ei tarvinnut tehdä liitosta, vanhoja ehjiä lautoja käytettiin paikkaustarpeina muualla rakennusta ja seinä laudoitettiin umpeen uudella laudalla. Kunnostettu julkisivulaudoitus maalattiin museoalueen muiden rakennusten tapaan paikanpäällä keitetyllä italianpunaisella keittomaalilla. Räystäiden otsalaudat, nurkkalaudat ja pieluslaudat maalattiin valkoisella pellavaöljymaalilla. Sementtitiiliseinä rapattiin kalkkilaastilla. Rappaus maalattiin kalkkimaalilla valkoiseksi kesällä 2013.

Talousrakennuksen ikkunat ja ovet kunnostettiin perinteisin menetelmin paikallisella työpajalla. Ikkunapuitteiden lahot puuosat korjattiin paikkaamalla, rikkoutuneiden lasien tilalle leikattiin uudet, lasit kiin-

nitettiin rimoilla vanhan mallin mukaan ja puitteen maalattiin ensin sinkkivalkeisopohjamaalilla ja sen jälkeen kahteen kertaan valkoisella pellavaöljymaalilla. Kalanruutomallilla paneloitujen ovien roiskeveden lahoittama alapuite ja alimmaiset paneelit vaihdettiin uusiin vastaavanlaisiin. Kunnostettuihin oviin palautettiin alkuperäinen punaruskea väri. Ovet maalattiin pellavaöljymaalilla. Saranointi ja ovien käynti tarkistettiin ja helat maalattiin mustalla ruosteenestomaalilla.

Työt toteutettiin 2011 kunnan kohteeseen palkkaamat 2–4 työmiestä yht 10 htkk ja 2012–2013 kunnan työpajan palkkaamat 2–3 henkilöä yht 11,05 htkk 2012

Talousrakennus ennen ja jälkeen kunnostuksen sekä siltä väliltä. "Talousrakennus valmiina" -kuvat otti Markus Lindroos, Heinäveden kunta.

4.2 Hirvensalmi

Väisälänsaaren kirkkovenekatos (Yksityisomistuksessa)

Venekatos on Eskola, Olla ja Kiekinmäki – nimisten tilojen yhteisomistuksessa.

Kirkkovenekatos oli painunut maahan ja maanpinta ajansaatossa noussut. Maanvaraiseksi rakennetun vajan runkotolpat olivat lahonneet. Venettä oli lähes mahdoton enää saada katoksesta ulos. Kirkkoveneen aluspuut ovat painuneet maahan, joten myös vene on vaarassa lahota. Veneessä on vuosiluku 1901 ja nimikirjaimet KL. Aikaisempi vierailu kohteella kevättalvella 2008 paljasti, että ylärinteestä valuva vesi jäätyy katoksen alla paksuksi jääpatjaksi. Tämä ongelma poistettiin ojittamalla ja muotoilemalla maastoa rakennuksesta pois päin viettäväksi. Katoksen ympäriltä poistettiin suuret koivunkannot ja kosteutta ylläpitävä pusikko. Samalla poistettiin myös katoksen ympärillä kasvaneita jättipalsameja.

Vuonna 2011 Kirkkovenekatoksen alle rakennettiin nurkkakivien päälle hirsikehikko omistajatiilojen omista talvikaadetuista mäntyukeista. Hirret piiluttiin pelkoiksi. Katoksessa on aiemminkin käytetty veistettyä hirttä, ja ennen kaikkea piiluaminen sulkee puun solukkoa ja lisää näin ollen puun säänkestoa. Hirsikehikko tehtiin pitkänurkkaisena ja kehikko tapitettiin kuusitaupain. Hirsikehikön salvottiin lisäksi 3 poikittaista sidehirttä, joiden päällä kirkkovene voi levätä. Poikittaisiin sidehirsiiin lovettiin lisäksi pitkittäinen puu kannattamaan kattotuolien sisimmäisiä tukipuita. Runkotolpille lovettiin paikat uusiin alahirsiiin ja katos nostettiin hirsikehikön päälle. Runkotolpat naulattiin kiinni hirteen. Runkoon lisättiin puuttuvat vaakasuuntaiset kitapuut, mallia otettiin ehjistä rakenteista. Katos on rakennustyypille ominaiseen tapaan ”etukenossa” järvelle päin.

Katoksen maahan asti ulottuva huonokuntoinen mäntypäreinen katto purettiin. Kattoon uusittiin tarvittavat ruodelaudat vanhan mallin mukaan tuppeensahattua, vajasärmäisestä ja pintalaudasta. Omistajatiilojen isännät höyläsivät tarvittavat kattopäreet itse jo edel-

Katoksen kunnostusta eri työvaiheissa

lisenä vuonna. Halkeilun estämiseksi kuivat päreet laitettiin veteen likoamaan ennen käyttöä. Pärekatto tehtiin kolminkertaisena vanhan mallin mukaan.

Kirkkovenekatoksen kunnostus tehtiin yhteistyössä Hirvensalmen kunnan kuntouttavan toimen (0–5 henkilöä) ja paikallisten talkoohenkilöiden (0–3 henkilöä) voimin (yhteensä 6 htkk).

Kotiseutumuseon tuulimyly (Hirvensalmen kunta).

Vuonna 2012 toteutettiin tuulimylyn hätäapukunnostus. Tuulimylyyn uusittiin vanhan vuotavan vesikaton kolmiorimahuopakate pohjatöineen. Työn toteutti paikallinen urakoitsija yht. 5 tp.

4.3 Mikkeli

Anttolan venekatos (Mikkelin kaupunki)

Mikkelin kaupungin omistama venevaja sijaitsee Anttolan kirkonkylän rannan tuntumassa. Alueelle tyypillisen, mutta harvinaistuneen ja kulttuurihistoriallisia arvoja omaavan rakennustyyppin edustajia on kirkonkylänlahdella jäljellä enää kuusi. Syksyllä vuonna 2010 luhistumaisillaan oleva venevaja tunkattiin ilmaan pukkien varaan ja vajaa oikaistiin yhdensuuntaiseksi viereisen venevajan kanssa. Keväällä 2011 jään päältä käsin venevajan lahot puuosat poistettiin ja runko kunnostettiin. Käytännössä alapaarteet ja lähes kaikki runkotolpat täytyi uusida. Venevaja maalattiin paikanpäällä keitettyllä punamultamaalilla. Töiden toteutus tapahtui Mikkelin kaupungin nuorten työpajan työpankin kautta. Töissä oli 2–3 henkilöä, yht. 32 htp.

Venekatoksen kunnostusta eri työvaiheissa Anttolassa

Yksityisomistuksessa olevan Pohjois-Munakan navetta ennen kunnostusta

Pohjois-Munakan navetta (Yksityisomistuksessa)

Tila sijaitsee Korpikoskella, Pohjois-Munakassa. Kohde on perinteinen, peltöjen ympäröimä maatalon pihapiiri talousrakennuksineen. Pellonlaitoja reunustavat kiviaidat. Tilan vuonna 1908 valmistunut, kahdesta eri hirsirakennuksesta koottu päärakennus tuhoutui tulipalossa vuonna 2004. Pihapiirissä on navetta, kaksi sulkanurkkaista aittaa, rankorakenteinen sauna ja kaksi puuvarastoa. Vuonna 2008 pihapiiriin on rakennettu uusi höylähirsimökki. Mansardikattoinen lohkokivi-hirsinavetta edustaa alueelle tyypillistä rakennustapaa. Navetan on 1920-luvun alussa rakennuttanut nykyisen omistajan ukki Kasper Karjalainen.

Navetan restaurointityötä ryhdyttiin suunnittelemaan syksyllä/alkutalvesta 2010. Hanke avusti myös työntekijöiden rekrytoinnissa ja kohteen omistajat palkkasi kaksi työntekijää neljäksi kuukaudeksi kunnostustöihin. Työt toteutettiin kesällä 2011. Oli ”yhdestoista hetki” aloittaa rakennuksen restaurointi. Kantavien rakenteiden ja katon kunnostamisella rakennus saatiin pelastettua. Rakennuksen saaminen hyötykäyttöön edesauttaa sen säilymistä.

Kunnostustyöt alkoivat sisätilojen raivaamisella ja täysin lahonneiden puuosien poistamisella. Puutavara saatiin omasta metsästä ja sahattiin mittojen mukaan pihapiirissä paikallisin voimin. Pärepuut ovat niin ikään Munakan metsistä. Päreet höylättiin läheisessä Viljakkalansaareissa.

Kivimuurin korjaamiseen tarvittiin yhtäaikaaisesti järeitä konsteja ja millintarkkaa hienosäätöä. Onnistuneesta työstä on kiittäminen tiimityöskentelyä, sekä kaivinkoneen kuljettajan hyviä hermoja ja vakaata kättä. Seinän kivi- ja puurakenteita tuettiin väliaikaisesti, jotta muurin korjaaminen oli mahdollista. Koneen

avulla kiviä oikaistiin ja ”naputeltiin” paikoilleen yksi kerrallaan. Kaksinkertaisen kivimuurin ulkomuuri on tehty lohkokivistä, ja sisämuuri epäsäännöllisistä peltokivistä. Muurin täyttö jouduttiin paikoin poistamaan ja latomaan takaisin. Pahimman sortuman kohdalle kivimuurin sisään jouduttiin tekemään hirsirakenteita kannattava raudoitettu valu. Kivimuurin saumat paikatettiin myös sisäpuolelta.

Maasto muotoiltiin rakennuksesta poispäin viettäväksi ja ojat aukaistiin.

Rakennuksen harjasuuntaisesti liikkuneita kattorakenteita oikaistiin tunkkaamalla. Huonokuntoiset kantavat rakenteet korjattiin pakkaamalla tai uusittiin tarvittaessa kokonaan entisenkaltaisiksi. Noin 1/3 välipohjan laudoituksista täytyi uusia. Hirsirakenteita rakennuksen poikkisuunnassa sitovat vetopuut oli katkaistu poikki. Yksi vetopuu oli rakennuksen puolivälistä korvattu följäreihin kiinnitettyllä sinkkivaijerilla. Hirsirakenteen kannalta ehdottoman tärkeät vetopuut lisättiin paikoilleen ja sovitettiin ylimmäisessä hirsikerrossa oleviin vanhoihin lohenpyrstöliitoksiin.

Kattoa korjattiin vaiheittain ja oikaistiin pahimmista notkokohdista. Katon harjalla oleva puolipyöreä pintalauta uusittiin paikoin entisen kaltaiseksi. Rakennus sijaitsee aukealla tuulisella paikalla korkean mäen päällä, mikä on katon kannalta sekä hyvä, että huono asia. Työskentely oli haastavaa katon jyrkkyyden ja liukkaiden päreiden vuoksi. Paikoin työturvallisuuden takia pärekerroksen läpi naulattiin astinlankkuja. Mikäli ruodelaudoitusta jouduttiin uusimaan, kattoa tehtiin ”katon läpi” vintiltä käsin. Vanhaa, kohtalaisessa kunnossa olevaa pärettä jätettiin dokumentiksi harjalle. Navetta jäi talven ajaksi pärekattoiseksi. Seuraavana kesänä 2012 kohteen omistajat työllistivät vielä kaksi henkilöä kuukaudeksi. Pärekaton päälle laitettiin kolmiorimahuopa vanhan mallin mukaan. Huovan alle laitettiin ohut kovalevy tasaamaan alustaa ja estämään pärekaton nauvoja puhkaisemasta uutta huopaa.

Navetan ikkunat ja ovet kunnostettiin käyttökuntoisiksi. Otsalaudat, suurin osa räystäslaudoista, sekä noin puolet ikkunoiden ja ovien pieluslaidoista täytyi uusia. Otsalaudat ja pieluslaidat maalattiin entisen mallin mukaisesti valkoisella - ja ovet ruskealla pel-lavaöljymaalilla. Hirsirakenteen ja lomalaudoituksen rajaan uusittiin tippalaudat. Kesällä 2012 rakennus maalattiin talkoilla omistajien toimesta, entiseen tapaan italianpunaisella keittomaalilla. Restauroitu rakennus kestää taas aikaa ja katseita!

Kunnostuksen eri vaiheita

Kurkiahontien kivinavetta (Yksityisomistuksessa)

Mikkelin harjumaassa sijaitsee vanha kivinavetta Järventaka nimisellä tilalla. Vuonna 2012 lähes sortumispisteessä oleva kiviseinä oioittiin kaivinkoneen tunkkien, taljojen ja kankien avulla. Kivien väliin lisättiin kiilakiviä ja saumat saumattiin kalkkisementtilaas-

tilla, suhteella 6 osaa hiekkaa, 3 osaa kalkkia ja 1 osa sementtiä. Lisäksi seinään laitettiin pyörötangosta tehtyjä tukihakasia. Rakennuksen ovia ja ulkoseinänpuuosia korjattiin entisen kaltaiseksi

Työn toteutti yksityisen henkilön palkkaamat työmiehet 2 kpl, yht. 2 htkk

Kivet vaati koneapua takaisin asettelussa, lisäksi kiilausta kiilakivin sekä uudelleen saumauksen

Urpolan myllyn kunnostus (Mikkelin kaupunki)

Mylly sijaitsee Mikkelissä, Urpolan kaupunginosassa. Rakennuskokonaisuuteen kuuluu mm. vesimyllynä, kalanviljelylaitoksena ja kesäkahvilana toiminut myllyrakennus, myllärintupa ja sauna. Urpolanjoen varsi on luonnonsuojelualuetta. Kohteella on rakennushistoriallista ja maisemallista arvoa.

Rakennukseen tuli sisään vettä rankkasateella. Vuonna 2011 myllyn ympäristöä muokattiin rakennuksen rinteeseen puolelta, kosteusongelman poistamiseksi. Lisäksi kahvilatoiminnan aikaiset rakennuksen vieressä sijainneet huonokuntoiset portaat ja terassi purettiin.

Urpolan mylly otettiin korjattaviin kohteisiin vielä loppukesästä 2014. Myllyllä keskityttiin ulkopuolisten rakenteiden korjaamiseen. Korjaamisessa käytettiin säilyttävän restauroinnin periaatteita. Hirsipinnat harjattiin puhtaaksi. Mylly maalattiin italianpunaisella maalilla, joka keitettiin itse. Valkoiset räystäslaudat maalattiin valkoisella Uulan pellavaöljymaalilla. Myös ikkunoille ja oville tehtiin suunnitelman mukaiset huol-

totoimenpiteet. Lopuksi huopakate puhdistettiin ruiskuttamalla sammaleenpoistoainetta. Jatkossa Urpolan myllyllä keskitytään kattorakenteiden ja kantavien rakenteiden uusimiseen, mutta ne siirtyvät tuleville vuosille. Kohteeseen tehty suunnitelma antaa hyvän pohjan jatkorestaurointia varten.

Kunnostuskohde sijaitsee vilkkaan kevyen liikenneväylän varrella. Kohde on suojeltava kohde

Riutan niityn lato (Mikkelin kaupunki)

Mikkelin Riutankylällä sijaitsee entinen heinälato. Vuonna 2012 hirsistä latoa oikaistiin, kengitettiin ja tunkattiin takaisin nurkkakivien varaan. Ladon seiniä tuettiin följäreillä ja rikkiäisten pariovien tilalle tehtiin uudet entisenkaltaiset ovet. Rakenteiden kunnostuksen jälkeen uusittiin latoon kolmiorimahuopakatto. Lato toimii niityllä maisemanhoitotöissä ahertavien suomenlampaiden suojapaikkana.

Työt saatiin viimeistellyä kesällä 2013. Työt toteutettiin Mikkelin kaupungin toimintapajan avulla, töissä oli 2–6 henkilöä ja työsaavutus oli 8.8 htkk

Vanha perinteikäs rakennus sai lisää aikaa kunnostamisen myötä

Otavan kaivokoppi (Mikkelin Kaupunki)

Otavassa Hämmäläisenmäellä sijaitsevan maisemallisesti merkittävän ja harvinaisen kaivokopin seinälauditusta korjattiin paikkaamalla. Kaivokoppiin uusittiin huopakate. Kuusikulmainen rakennus maalattiin itali-anpunaisella keittomaalilla ja nurkkalaudat valkoisella pellavaöljymaalilla. Työn toteutti Mikkelin kaupungin toimintapaja, töissä oli 3 henkilöä yht. 3 htp.

Kenkäveron lintutornin kunnostus (Mikkelin Kaupunki)

Lintutorni sijaitsee Mikkelin Kenkäveronniemessä. Vuonna 2013 Tornin vajerituentaa parannettiin puureivoihin ja kierretangoin jotta yläosan heiluminen vähenisi. Lahoja puurakenteita uusittiin. Lattiat ja portaat käsiteltiin roslaginmahongilla ja kaideosat keittomaalilla. Työt 2 henkilöä yhteensä 4 tp

Pursialan aitan kunnostus (Mikkelin kaupunki)

Mikkelin kaupunki osti Ylä-Pursialan tilan vuonna 1918. Tilan vanhasta rakennuskannasta on jäljellä vinkkelimuotoinen aittarivi, joka on rakennettu useassa eri osassa ja osin siirretyistä rakennuksista. Pursialankadun puoleisessa luhtiaitan ja nurkkaliiterin viereisen pohjoissiiven aitan hirsissä on siirtomerkinnät. Vanhin osa on kaksikerroksinen luhtiaitta rakennuskokonaisuuden itäsiivessä. Rakennuksen pohjoispäässä on vanha asuinhuoneisto. Kohde on suojeltu kaavassa.

Korjaus oli jaettava rahoituksen vuoksi useammalle vuodelle. Korjaus päätettiin aloittaa rakennuksen pohjoispäästä, joka oli huonoimmassa kunnossa. Kesällä 2013 pohjoissiiven korjaus aloitettiin tukemalla hirsiseiniä följärein, tunkkaamalla seinää ylös ja vaihtamalla alimpia hirsisiä uusiin käytettyihin hirsisiin. Osa hirsistä voitiin korjata paikkakorjauksin. Pohjoissiiven kolmiorimahuopakatto uusittiin. Huonokuntoisia kattotuoleja vaihdettiin ja vahvistettiin. Aluslauditus jouduttiin uusimaan lähes kokonaan. Rakennuksesta korjattiin asuinhuoneiston porstua, ulkoapäin asuinhuoneiston ulkoseinän lomalaudoituksia, varastoaitanvälipohjaa sekä siiven aittojen ovia sekä ikkunoita. Asuinrakennuksen kohdalla oleva savupiippu todettiin huonokuntoiseksi ja se purettiin vesikatton alapuolelle asti. Rakennuksen seinät maalattiin punamultamaalil-

Suojeltava kaivokoppi sai ehostusta pintaan

Käyttökiellossa oleva lintutorni saatiin taas käyttökuntoon

la ja vuori sekä räystäslaudat pellavaöljymaalilla. Kriitisiin kohtiin laitettiin laudasta ja kattuhuovasta tehty vesikouru, jottei hirsiseinä kastuisi jatkossa. Aitan kulmassa sijaitseva romahtanut kulmaus purettiin osittain pois kesällä 2013. Kulmauksen säästyneet seinät pidettiin pystyssä, jotta rungon malli säilyisi.

Töitä jatkettiin keväällä 2014. Huhtikuussa sahattiin kohteeseen suunnitelman mukaisesti puutavaraa kenttäsiirteillä avulla. Puutavara taaplattiin kuivamaan tontille. Kunnostustyöt jatkuivat toukokuussa. Seinäosat jouduttiin siirtämään sivuun jotta perustukset voitiin korjata. Vaurioituneet puuosat korvattiin vastaavanlaisilla uusilla puilla. Kulmaus oli tehty monenkirjavaa puutavaraa käyttäen. Rakentamiseen oli käytetty pyöreää kuorittua puuta, sahattua pelkkaa, veistettyä pelkkaa, parrua, eri levyisiä ja paksuisia särmättyjä lautoja, tuppeensahattua- ja pintalautaa, ponttilautaa jne. Osa laudoista oli jopa maalattuja kierätyslautoja. Mahdollisuuksien mukaan rekonstruktin rakentamisessa pyrittiin niin ikään käyttämään kierrätettyä puutavaraa, sekä vaihtelevasti edellä mainittuja laatuja. Rungon ja vesikaton liitokset tehtiin entisen kaltaiseksi, loveamalla ja tapittamalla.

Kun kulmauksen vesikatto oli valmis, jatkui itäsiiven vesikaton kunnostustyö. Koska siipeä oli rakennettu monessa vaiheessa, oli katotkin useassa eri tasossa. Myös aluslaudoituksissa oli myös eri tyylejä, aluslaudoituksena oli ponttilautaa, raakalautaa sekä jopa pärekattoa. Vanhat huovat poistettiin, kunnossa olevaa pärettä jätettiin dokumentiksi alle, päälle laitettiin 13 mm tuulensuojalevy ja päälle kolmiorimahuopa. Lopuosalalla kattoa mietittiin myös tapauskohtaisesti korjausvaihtoehtoja. Siellä käytettiin useita tyylejä, vanha huopa puhdistettiin ja päälle lyötiin uusi huopa, yhdeltä lappeelta poistettiin kolmiorimat, päälle laitettiin kovalevy ja tämän päälle uusi kolmiorimakatto.

Rekonstruktion puuosat maalattiin perinnemaalein. Osa jo edellisvuonna maalatuista seinistä maalattiin uudelleen koska maali oli imeytynyt seiniin ja väri oli haalistunut.

Kohteen töistä vastasi Vaaksa-hanke ja töissä oli vuonna 2013 5 henkilöä yhteensä 9 htkk (nuorisotakuu 6 kk), vuonna 2014 6 henkilöä yht. 10 htkk (nuorisotakuu 1htkk)

Suojeltavassa työkohteessa oli töissä Nuorisotakuun piirissä olevia nuoria. ns. 10:n ansiosta nuoretkin pystyivät tekemään vaativia korjauksia

Tuulimyllyn seinän paikat tummuvat muutamassa vuodessa

Haukivuoren kotiseutumuseo (Haukivuoren kotiseutuyhdistys ry)

Haukivuoren kotiseutumuseo sijaitsee Haukivuoren kirkonkylällä, pitäjän vanhassa keskustassa, jossa on jäljellä kylärakenne hallinnollisine rakennuksineen. Kirkolta pappilaan johtavan raitin varrella on museon lisäksi vanha pitäjätupa, entinen kansakoulu sekä asuinrakennuksia 1900-luvun alusta. Raitti muodostaa vakiintuneen ja rauhallisen kokonaisuuden, jota reunustavat rakennusten lisäksi rehevät pihat. Museo sijaitsee vanhassa hirsirakenteisessa viljamakasiinissa, kunnan lainajvästössä. Museo on avattu yleisölle vuonna 1962, ja sitä on alusta asti hoitanut Haukivuoren kotiseutuyhdistys ry. Museon pihapiirissä on myös vuonna 1905 rakennettu tuulimylly. Se on siirretty nykyiselle paikalleen Häkkilän kylästä vuonna 1966.

Tuulimyllyn rakenteisiin vaihdettiin muutama huonokuntoinen hirsi. Sääolot vaikuttavat etenkin etelä-, itä-, ja länsi-sivuilla. Niissä oli ns. hirsitaskuja, joihin vesi ja lumi kasaantuivat lahottaen hirsyä enemmän. Taskuja avattiin, jottei vesi jäisi niihin ja suurimpiin taskuihin asennettiin paikkapaloja. Rakennuksen nurkkiin asennettiin paikalta kaadetut, käsin parruiksi veistetyt följärit. Niiden kiinnityspultit teetettiin savonlinalaisella sepällä. Työn toteutti paikallinen urakoitsija yht. 1 htkk

Porrassalmen huvila (Yksityisomistuksessa)

Kauppaneuvos David Pulkkinen v. 1909 vanhan maa-talon paikalle rakennuttama huvila Porrassalmen rannalla. Komea kolmikerroksinen jugend-huvila on mahdollisesti arkkitehti Armas Rankan suunnittelema. Pihapiirin talousrakennukset ovat aiemman talon perua. Päärakennuksen eteläpuolella sijaitsee kaksikerroksinen, hirsinen luhti-aitta, jossa on ollut vilja- ja liha-aitta ja paloliiteri niiden välissä. Tontin itäreunalla sijaitsee kaksikerroksinen, hirsirakenteinen palvelusväen asunto, josta siirrettiin toinen siipi naapuritontille 1940-luvulla. Huvilalta avautuu maisema Porrassalmen taistelupaikalle.

Hanke suunnitteli kohteeseen pääsisäänkäynnin kaitteet ja portaat. Kaitteet rekonstruointiin vanhoista olemassa olevista kuvista. Portaat uusittiin kesällä 2014 urakoitsijan toimesta

Entisen kaltaiseksi korjaaminen on restauroinnin avainasia. Porrassalmen huvilan kaitteiden malli löytyi viereisistä rakenteista

4.4 Mäntyharju

Pienet kunnostustyöt (Mäntyharjun kunta)

Vuonna 2010 kansallisella rahalla kuntaan palkatut työmiehet tekivät huoltomaalaus-kunnostusta seuraavissa Kunnan työkohteissa:

- Iso-Pappila
- kk:n kyläkoulu
- Leppäniemen kyläkoulu

Työkohteet olivat pieniä 2–5 työpäivää kestoaltaan.

Pyhäkosken retkeilyreitit (Mäntyharjun kunta)

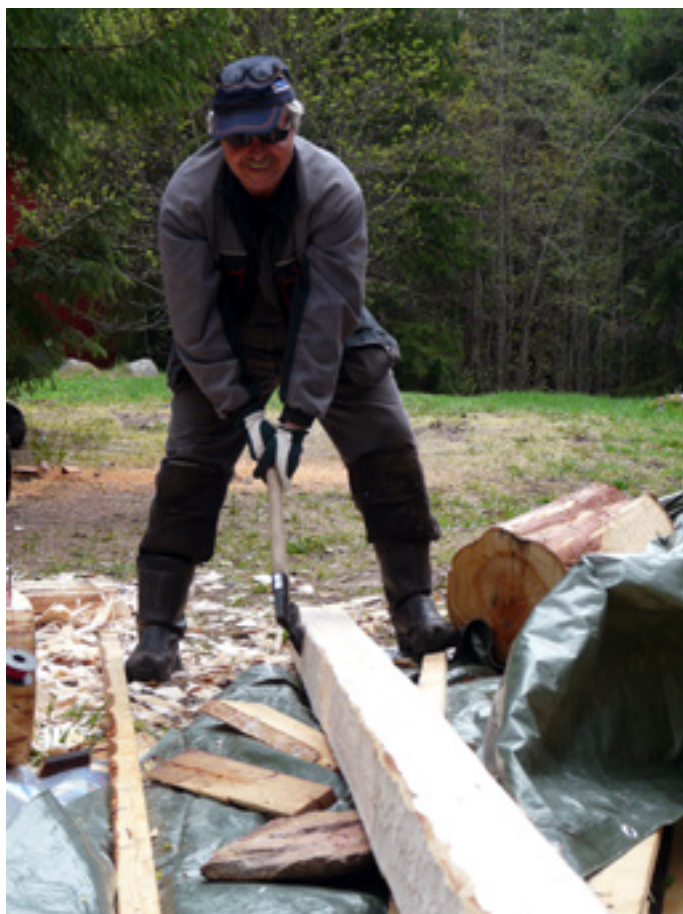
Lisäksi työmiehet purkivat, siirsivät ja kasasivat laavun, puuliiterin sekä WC:n Pyhäkoskella uuteen paikkaan. Uusi paikka palveli paremmin Loma-asuntomessualuetta.

Iso-Pappilan museoalueen rakennuskunnostukset (Mäntyharjun kunta)

Iso-Pappilan museoalue sijaitsee Mäntyharjun keskustan läheisyydessä. Nimensä se on saanut rovasti A. A. Bernerin aikana rakennetusta kirkkoherran pappilasta, joka valmistuttuaan vuonna 1812 oli pitäjän toiseksi suurin rakennus kirkon jälkeen. Nykyisen pappilan empiretyylinen ulkoasu on pääosin vuodelta 1854, mutta rakennusta on laajennettu vielä 1933. Pihapiiriin kuuluu myös väentupa 1800-luvulta ja aitta, halkovaja-vaunuliiteri sekä suuri kivenavetta, joka on rakennettu vuonna 1899. Lisäksi pihapiirissä on riihi, paja ja kellareita, aittoja sekä puutarha. Alueen rakennuksissa pidetään kiinteitä sekä muuttuvia näyttelyitä, mm navetan yläkerrassa on näytteillä monipuolinen kokoelma hevosvetoista ajokalustoa ja väentuvassa on sisustettu tyyppillinen mäntyharjulainen maalais-talon tupa. Väentupaan avattiin kesällä 2012 myös toinen uusi näyttely. Näyttely kertoo Mäntyharjun lähihistoriasta mäntyharjulaisen matkakuvaaja Nestor Kurvisen reissuista pitäjällä kuvien avulla.

Uuteen paikkaan siirretylle retkeilypaikalle uskottiin löytävän useampia käyttäjiä

Iso-Pappilan kunnostaminen aloitettiin aivan alusta. Puunkaatoa, pätkimistä, parrujen ja päreiden tekoa...

Puutavaraa kunnostustyöhön

Iso-Pappilan kunnostuksissa tarvittava puutavara valikoitiin ja kaadettiin metsurityönä helmikuussa 2011. Pärepuut ja pyöreäksi jäävät puutavara kuorittiin. Sahapuut sahattiin paikanpäällä kenttäsiirkkelillä mittojen mukaan. Sahatavara taaplattiin lajeittain kuivumaan. Tarkkaan valikoidut, hitaasti kasvaneet, suorasyiset ja oksattomat pärepuupölkkyt varastoitiin ensin lumihankeen ja myöhemmin vesialtaaseen. Paksuimmat tyvipölkkyt halkaistiin ennen höyläämistä. Päreitä höylättiin kahdella eri höylällä. Terien säätö, huolto, kunnostaminen ja teroittaminen kävivät työmiehille tutuksi. Päreitä höylättiin 66 000 kpl ja ne niputettiin kehikoihin

kuljettamista sekä varastointia varten. Päreet pyrittiin pitämään kosteana ja tarvittaessa vielä liotettiin vedessä halkeilun välttämiseksi ennen katolle naulaamista.

Päreet lajiteltiin ja niputettiin ennen katolle nostamista. II-laadun päreistä saattoi vielä saada lyhyen päreiden aloitukseen räystäälle tai lopetukseen harjalle, kelpaamattomat päreet päätyivät koululaisten askartelumateriaaleiksi tai saivat monen paikallisen ja matkailijan suopielet hymyyn matkamuistona.

Loma-asuntomessut

Iso Pappila toimi vuonna 2011 Loma-asuntomessujen oheiskohtena. Messuvieraat pääsivät halutessaan tutustumaan pärekaton tekoon vaunuvajan katolle, keittelemään punamultamaalia, tutustumaan kattoitiilien maalaamiseen kaseiinimaalilla sekä navetan seinien kivivälisaumaukseen. Hankkeen työntekijä oli viikon ajan esittelemässä työtapoja ja materiaaleja. Lähtiessään vieraat saivat ottaa myös kirjallisia ohjeita mukaansa.

Vaunutalli

Keväällä 2011 Vanhat kattotiilet otettiin katoilta alas maalaamista varten ja samalla poistettiin rikkiäiset ja huonokuntoiset tiilet. Täydennykseksi hankittiin lisää samanlaisia tiiliä. Niistä raapattiin ja pestiin painepesurilla pois sammal ja jäkälä. Tiilet maalattiin maitoeli kaseiinimaalilla. Vaunuvajassa toimiva kesäkahvila kärsi vanhan pärekaton murenemisesta. Siksi vanha pärekatto jouduttiin uusimaan. Pinnoitetut tiilet ladottiin takaisin katolle myöhemmin syksyllä. Tiiliruoteet jouduttiin uusimaan kokonaan.

Vaunutallin nurkkakiviä oikaistiin ja pitkien, notkoltaan olevien seinälinjojen alle lisättiin kivet.

Rakennusta ja kattoa oikaistiin ”virheitä puolittamalla” vain sen verran, kun kattorakenteiden kannalta oli välttämätöntä. Rakennuksen oikaiseminen kokonaan ei ollut tarpeen, eikä päätyyn rakennetun WC:n takia mahdollistakaan.

Kattorakenteisiin pullistuman aiheuttavaa varhopsasta lyhennettiin hieman.

Vaunuvajan monin paikoin vuotava, ja tiilikatteelle hiukan liian kevytrakenteinen katto kunnostettiin.

Kattoa vahvistettiin lisäämällä muutama vasa. Lahonneet ruodelaudat korjattiin paikkaamalla entisen kaltaisella laudalla. Kattoa oikaistiin ruodelautoja alapäin kiilaamalla.

Vaunutallin vanhat jo täysin murentuneet päreet poistettiin lapiolla, puutarhaharavalla ja harjalla. Lahonneet kattovasat paikattiin tai uusittiin, ruodelaudoitus paikattiin entisenkaltaisella puutavaralla ja kattoja oikaistiin tarvittaessa alapäin ruoteita kiilaamalla. Pärekattojen teko sujui hyvin tiimityöskentelynä, katolla heilui monta käsiparia yhtä aikaa. Vuoronperään kuului; naputus, «riiataan» ja lisää päreitä! Pärekatto tehtiin kolminkertaisena. Vuonna 2012 vaunuvajan kylkiäisenä oleva ulkokuuusin huonokuntoisen kattohuovan päälle asennettiin uusi huopa.

Kesätöissä olevat koululaiset ja nuoret opiskelijat opettelivat keittomaalin, sekä kaseiinimaalin valmistamisen. Nuoret maalasivat matalan vaunuvajan itse keittämälläan italianpunaisella keittomaalilla.

Pieluslaudat maalattiin valkoisella pellavaöljymaalilla. Räystäslaudat maalattiin 2012. Ikkunat kunnostettiin perinteisin materiaalein ja – menetelmin. Ovien käynti ja saranointi tarkistettiin ja helat maalattiin ruostenestopohjamaalilla.

Vaunutallin kunnostamisessa huomioitiin kesäravintola

Kaseinimaali

- 50 l rasvatonta maitoa tai piimää
- 10 kg pigmenttiä
- 10 kg sementtiä

Tarkemmat teko-ohjeet tämän julkaisun lopussa

Mäntyharjun nuoret osallistui tiilikunnostukseen

Väentupa

Vuonna 2011 väentuvan hirsikengitykset toteutti urakoitsija. Sammaloitunut ja vuotava katto kunnostettiin vaiheittain. Räystäiden lahovauriot korjattiin, tiilet maalattiin kaseiinimaalilla, vanha aluskatteena toimiva pärekatto paikattiin, alusruoteet korvattiin neljän tuuman laudoilla, tiiliruoteet uusittiin entisen kaltaisiksi ja kunnostetut tiilet ladottiin takaisin katolle. Kivijalan sortumakohdat korjattiin, umpeen laitetut tuuletusaukot avattiin ja kivijalka saumattiin kalkkisementtilaastilla. Piippuihin teetettiin peltisepällä mittojen mukaan pellitykset ja piipunhatut. Väentuvan ovet ja ikkunat kunnostettiin perinteisin materiaalein ja työtavoin. Kosteusvaurioepäilyt ”maituhuoneen” kohdalta tutkittiin rakenteita avaamalla, ja rakenteet todettiin kuiviksi ja terveiksi. Räystäiden vuotamisesta ja alahirsien kosteusvaurioista johtuvat lattioiden kosteusvauriot; laho ja lattiäsieni poistettiin, rakenteita kuivattiin ja korjattiin entisen kaltaiseksi. Julkisivut maalattiin keittomaalilla. Räystäslaudat ja pieluslaudat maalattiin pellavaöljymaalilla. Kiinniruostunut tuuliviiri kunnostettiin ja asennettiin takaisin paikoilleen. Vellikellon katto kunnostettiin myös.

Työmiehet osoittivat kiinnostusta korjaustöihin kehittämällä itse työtä helpottavia laitteita perinteisten työkalujen lisäksi

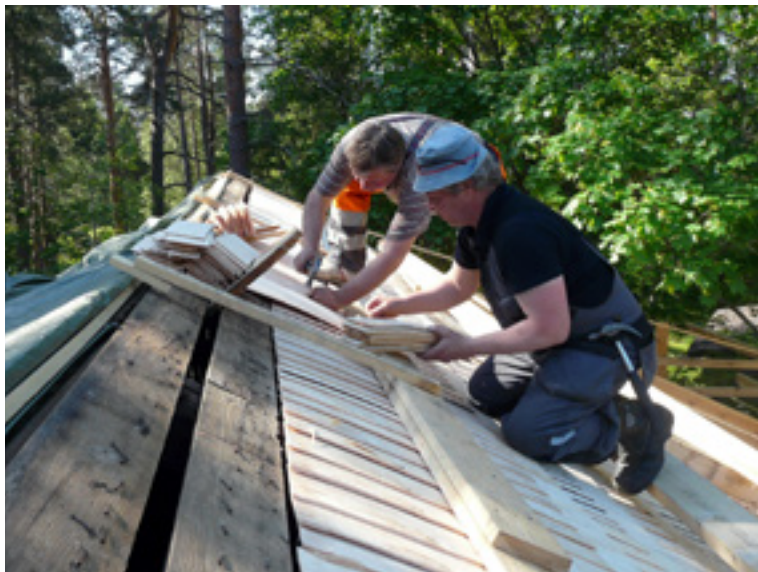
Loma-asuntomessuilla vierailijat pääsivät tutustumaan myös konkreettisesti perinnerakentamiseen. Kuvassa käynnissä keittomaalin valmistus

Riihi

Vuonna 2011 pahoin vuotanut, tiensä päähän tullut vanha pärekatto uusittiin. Vuotavan katon aiheuttamat lahovauriot vesikaton ja välikaton rakenteissa korjattiin entisen kaltaiseksi. Päätyseiniä sitova vetopuu laitettiin takaisin paikoilleen. Pullistunutta seinää oikaisettiin följärillä ja veto varmistettiin vajjerin avulla. Riihen ovet kunnostettiin ja ovien käynti tarkistettiin. Ovien alla roiskeveden aiheuttamat lahovauriot seinähirsissä korjattiin pintapaikalla. Riihen julkisivut maalattiin keittomaalilla, räystäiden otsalaudat ja pieluslaudat valkoisella pellavaöljymaalilla. Maastoa muotoiltiin rakennuksesta poispäin viettäväksi ja perustusten kunto tarkistettiin

Vuonna 2012 Riihen kaksiosainen ovi korjattiin paikkaamalla lahot ja vaurioituneet ovilaudat. Vanhat naulaukset kiristettiin. Oven helmipanelointi uusittiin tarvittavilta osin entisen kaltaiseksi. Saranointi ja käynti tarkistettiin. Oven ulkopinta käsiteltiin kertaalleen Roslaginmahongilla, eli hautatervan, puutäpätin ja vernissan seoksella.

Hyvän ohjauksen ja ammattitaitoisten korjaajien ansiosta vaativatkin kunnostushankkeet onnistuu

Paja

Pajan huonokuntoinen ja vuotava aaltoprofiilinen kuitubitumikate poistettiin ja korvattiin pärekatolla. Pajan alkuperäisestä katemateriaalista eikä kuitubitumikatteen asennuksesta löytynyt dokumentteja, joten katemateriaaliksi valittiin päre viereisten rakennusten ollessa pärekattoisia. Kyllästetyt kattovasat poistettiin ja tilalle veistettiin pyöreästä puusta uudet. Kurkihirren päälle lisättiin toinen hirsi, jotta saavutettiin päätykolmioiden kannalta riittävä korko ja jyrkempi kattokulma. Ylimmän seinähirren lovien perusteella uusien kattovasojen määrää lisättiin yhdellä edeltäviin vasoihin verrattuna. Uudet vasat asetettiin paksumpi tyvipuoli alaspäin, ja veistettiin räystäältä kolmelta sivulta suoraksi, kuten Iso-Pappilan muissakin talousrakennuksissa on tehty. Räystäiden otsalautoista tehtiin mahdollisimman yksinkertaiset ja kevyet. Profiililtaan aaltomaista bitumikuitukatetta naulattiin dokumentiksi ruodelautojen sisäpuolelle.

Pahoin vaurioituneet seinähirret paikattiin tai korvattiin kokonaan uusilla vastaavanlaisilla. Pajan nurkkakivet oikaistiin ja sortunut kylmämuurina ladottu kivijalka ladottiin takaisin paikoilleen.

Ylärinteen puolelle pajan räystäslinjaan kaivettiin oja ja vedet ohjattiin pois rakennuksen vierustalta.

Ovien käyntiä ja lukitusta parannettiin.

Verkkovaja

Verkkovajan vanha pärekatto, sekä kauttaaltaan lahonneet ruodelaudat ja kattovasat poistettiin.

Uusi pärekate, ruodelautoitukset ja kattovasat tehtiin entisen kaltaiseksi. Läpilahojen ja paikkauskelvottomien hirsien tilalle vaihdettiin uudet. Vajaa reivaavat vinotuet uusittiin.

Muutamia vajan lahonneita lattiarikkuja uusittiin. Maastoa muotoiltiin rakennuksesta pois päin viettäväksi.

Edessä paja ja takana verkkovaja. Molemmissa on uusi pärekatto.

Aitta 1

Kesäteatterin varastona toimivan aitan alahirsissä oli rapuilta roiskuvan veden aiheuttamaa lahoa.

Laho puuaines poistettiin ja hirret paikattiin pintapaikalla. Julkisivut maalattiin italianpunaisella keittomaalilla. Nurkkakotelot ja räystäiden otsalaudat maalattiin valkoisella pellavaöljymaalilla.

Ovien käynti tarkistettiin ja ovet maalattiin okran-keltaisella keittomaalilla. Aitan alta poistettiin ylimääräistä ilman liikkumista estävää puutavaraa. Rappuja ohjeistettiin säilyttämään aitan päädyssä silloin kun aittaa ei käytetä.

Aitta 2

Alahirsiä korjattiin pintapaikoilla. Julkisivut maalattiin italianpunaisella keittomaalilla. Räystäiden otsalaudat maalattiin valkoisella pellavaöljymaalilla. Aitan ympäriltä raivattiin pois tiheää pensaikkoa. Maastoa muotoiltiin ja veden kulkua ohjattiin poispäin rakennuksesta. Aittojen tiilikatot kunnostetaan myöhemmin.

Kunnostetut aitat, aitta1 (ylimmäinen kuva) ja aitta 2 (alimmäinen kuva). Kattokunnostukset toteutetaan myöhemmin

Oikeassa vaiheessa aloitettu kunnostamistyö on tärkeää rakennuksen säilymiselle

Navetta

Navetan kivimuurissa suurin pullistuma oli länsipäädyssä. Pullistuman kohdalta kivet ovat verraten kapeita ja laadullisesti heikompia, kuin muualla navetassa, ”moni kakku päältä kaunis”. Kivimuurissa ei myöskään ollut yhtään poikittaista sidekiveä pullistuman kohdalla. Kaksinkertaisen kivimuurin välistä nostettiin pois täyttönä olevat pienemmät kivet. Varmuuden vuoksi seinän kivet numeroitiin, jotta seinän mahdollisesti sortuessa se voitaisiin latoa entiselleen. Kivien numerointi helpotti myös seinän oikaisua ja yhteydenpitoa kaivinkonekuskin kanssa. Seinää tuettiin väliaikaisilla lankuilla ja puukiiloilla. Oikaisemalla kivi kerrallaan konevoimaa apuna käyttäen ”palapeli” saatiin kasaan ja seinä oikaistua. Kivet kiilattiin paikoilleen kiilakivillä ja muutamilla saumalaastin alle jäävillä puukiiloilla. Poikittaisten sidekivien puuttuessa ulkomuuri ja sisämuuri sidottiin vielä muutamalla ristiankkurilla. Myös muut navetan paikoiltaan pullistuneet kivet naputeltiin takaisin paikoilleen ja kiilattiin. Navetan kivimuurin saumoihin lisättiin puuttuvia kiilakiviä ja saumaukset paikattiin kalkkisementtilaastilla.

Navetan pitkien sivujen hirsikerrat maalattiin faluninpunaisella keittomaalilla. Päädyt maalattiin keksällä 2012, samoin räystäiden otsalaudat. Navetan ovien käynti ja saranointi tarkistettiin ja ovet maalattiin okrankeltaisella keittomaalilla entiseen tapaan. Helat maalattiin ruosteenestopohjamaalilla.

Entisöinti ja Sisustus Panu Martiskainen T:mi kunosti navetan ikkunat perinteisin materiaalein ja -työtavoin. Suurimpiin ruutuihin tehtiin välipienat puitteen

jälkien perusteella. Navetan ympäriltä veden kulkeutuminen seinänvierustalle ohjattiin pois muotoilemalla maastoa rakennuksesta pois päin viettäväksi.

Navetan vuotavan tiilikaton aiheuttamat lahovauriot kattorakenteissa; kattovasoissa, kypälissä, konteissa ja jalasparruissa korjattiin vanhan mallin mukaisesti. Uudet veistetyt parrut sovitettiin vanhoihin liitoksiin sopiviksi. Katon notkokohtia oikaistiin ruodelautoja alapäin kiilaamalla. Vuotokohdista ruodelaudoitukset paikattiin entisen kaltaisiksi, samoin aluskatteena toimiva vanha pärekatto. Rikkinäiset kattotiilet vaihdettiin ehjiin. Piippua ympäröivät katto- ja tukirakenteet kunnostettiin ja piippuun teetettiin peltisepällä pellitykset ja piipunhattu. Tulevaisuudessa navettaan teetetään puusepällä vanhoihin karmeihin sopivat ikkunat.

Vuonna 2012 töitä jatkettiin tekemällä pohjoissivun kivimuurin saumaukset loppuun. Luoteisnurkan elämisen aiheuttamat laastisaumojen halkeamat dokumentoitiin valokuvin, jotta tilannetta pystytään seuraamaan. Kivimuri saumattiin tarvittavilta osin myös sisäpuolelta. Julkisivut maalattiin faluninpunaisella keittomaalilla. Räystäiden otsalaudat, nurkkalaudat ja ikkunoiden ja ovien pieluslaudat maalattiin valkoisella pellavaöljymaalilla. Ovet oli maalattu okrankeltaisella keittomaalilla jo 2011.

Karjakeittiön uunin punatiilipiippu kunnostettiin. Huonon kuntonsa vuoksi piippua paikattiin laastipaikoilla ja osittain rappaamalla. Lisäksi piippu jouduttiin pellittämään kokonaan, jotta juuripellityksestä saatiin tiivis. Ruodelaudoitusta ja tiilikattoa uusittiin piipun ympäriltä. Muutama rikkinäinen kattotiili vaihdettiin ehjään.

Kellari 1

Vuonna 2012 huonokuntoinen sammaloitunut tiilikate purettiin, samoin vanha lahonnut pärekatto. Lahot kattotuolin päät korjattiin entisen kaltaisiksi. Aluskatteeksi tehtiin kolminkertainen pärekatto mäntypäreistä vanhan mallin mukaan. Tiiliruoteet uusittiin kokonaan. Tiilijakoa muutettiin hiukan, jotta harjalle voitiin asentaa harjatiilet aikaisempien harjalautojen sijaan. Vanhat kattotiilet puhdistettiin ja maalattiin kaseinimaalilla. Rikkinäisten tiilien tilalle oli varattu vaihtotiiliä. Päätynkolmiot maalattiin keittomaalilla. Räystääiden otsalaudat maalattiin valkoisella pellavaöljymaalilla. Kellarin ympäriltä raivattiin pois rakennusta vaurioittavaa puustoa, mm. suuri kuusi. Katajat ja pihlajat saivat jäädä maisemapuiksi. Maastoa muotoiltiin rakennuksesta pois päin viettäväksi. Kellarin kivimuurin ja holvin kunnostustyöt jäi myöhemmin toteutettavaksi. Kellarin ovi lukittiin turvallisuussyistä.

Kellari 2

Vuonna 2012 Kellarin ympäriltä raivattiin pois rakenteita vaurioittavaa puustoa ja kosteutta ylläpitävää kasvillisuutta. Hätäensiapuna paikattiin vuotavaa kattoa mm. huovittamalla ilmanvaihtotorvien läpiviennit. Perusteellisempaa kunnostusta suunnitellaan syksyille 2014. Kellarin ja aitan välinen kivimuuri sortuu ja katto vuotaa.

Päärakennus

Vuonna 2011 päärakennuksen eteläpäädyn vaarallisen lahoiksi käyneet portaat uusittiin kokonaan entisen kaltaisiksi. Askelmat maalattiin ruskeaksi ja kaide valkoiseksi entiseen tapaan. Pihapiiriä siistittiin rakennustöiden jäljeltä.

Kellari 1 (ylimmäinen kuva) ja kellari 2 (alimmainen kuva).
Kunnostamisella saatiin jatkoaikaa kellareille

Niitty

Rakennustöistä kärsinyttä niittyä kunnostettiin tasamalla koneiden aiheuttamia ajouria ja painanteita. Samassa yhteydessä niityn rehevää laitaa köyhdytettiin tuomalla siihen hienoa hiekkaa. Niittylajiston toivotaan leviävän nyt paremmin tällekin alueelle.

Mäntyharjun venevajat (Yksityisomistuksessa)

Mäntyharjun venevajojen rivistö on harvinainen Etelä-Savossa, joskaan ei Kerimäen venevajojen veroinen tunnettu maamerkki, mutta paikallisesti varsin edustava. Keskustanalueella löytyy kolme keskittymää joissa on yhteensä 30 venevajaa. Vajoja löytyy yksittäin myös alueen ulkopuolelta ja joitain omistajia onkin ottanut yhteyttä kunnostuksen merkeissä. Hankkeen toimesta annettiin korjausohjeita myös näiden kunnostamiseen. Näihin kohteisiin omistaja palkkaa itse työvoimaa. Mäntyharjun venevajojen kunnostushanke jatkuu vielä tämän hankkeen loputtuakin.

Uimarannan välittömässä läheisyydessä olevista yksityisomisteisista venevajoista useampi vaja oli pääsyt pahasti ränsistymään. Hankkeen aikana vuosi-

na 2013–2014 kunnostettiin 7 vajaa. Vajat tunkattiin oikeaan korkoonsa ja lahonneet rakenteet uusittiin. Kunnostetut venevajat ja uimarannan huoltorakennus maalattiin paikanpäällä yleisötapahtumassa keitettyllä italianpunaisella keittomaalilla. Työt toteutettiin Mäntyharjun kunnan työllisyystöinä. Vuonna 2013 töissä oli 3 henkilöä yht 8,8 htkk ja vuonna 2014 3 henkilöä yht 12 htkk (kunnostustyö jatkuu)

Venevajojen kunnostuksesta on tehty valokuvin ja tekstein yleisohje jota on jaettu halukkaille. Hankkeen ulkopuolisista vajoista tiedossa on kahden vajan kunnostus ja yhden vajan kunnostusta suunnitellaan.

Ilman kunnostusta osa vajoista olisi menetetty muutamassa vuodessa

Maalaustyötä keittomaalilla Mökkölässä

4.5. Pieksämäki

Mökkölän navetta (Yksityinen)

Mökkölän navetan kunnostustyöt aloitettiin jo edeltävässä Näkymiä Ympäristöön – hankkeessa vuosina 2008–2009. Vuonna 2008 tehtiin muutaman päivän ajan hätäapukorjauksia ja tuettiin rakenteita sortumisvaaran vuoksi. Seuraavana vuonna tehtiin suurin osa navetan korjaustyöstä.

Navetan eteläpäädyn kivijalka oli sortunut lähes kokonaan, mikä oli aiheuttanut vääntymistä myös päätyseinän hirsirakenteisiin ja kattoon. Navetan päätyseinän kivimuuria ladottiin uudelleen, ja kallistunut hirsiseinä tunkattiin takaisin oikealle paikalleen. Samalla oikaistiin harjasuuntaisesti kallistunut katto. Oikaisutyö vaati erityistä huolellisuutta sekä rakenteiden väliaikaista tuentaa. Luonnonkivistä ladottu kivijalka saumattiin kalkki-sementtilaastilla.

Följäreillä tuetut hirsiseinät olivat pääosin hyvässä kunnossa, pieniä vääntymisiä, säilytymistä ja pintalahjoja lukuun ottamatta. Navetan rankorakenteisten päätykolmioiden peiterimalaudoitusta korjattiin paikkaamalla. Julkisivuun uusittiin puuttuvat ja huonokuntoiset pieluslaudat ja tippalistat.

Navetan kolmiorimahuopakatto sekä huovan alla oleva pärekatto jouduttiin poistamaan niiden huonon

kunnon vuoksi. Kattotuolit, vetopuut, katon ruodelaudoitusta ja räystäät korjattiin. Uuden kolmiorimahuovan alle laitettiin vanerilevytyksellä tasaamaan ruodelaudoitusten epätasaisuuksia.

Ovien kunto ja käynti tarkistettiin ja tehtiin tarvittavat korjaukset. Navetan moniruutuiset ikkunat kunnostettiin ELY-keskuksen varikolla.

Lisäksi navetan ympäriltä poistettiin kosteutta ylläpitävää kasvillisuutta ja maasto muotoiltiin rakennuksesta pois päin viettäväksi.

Navetan kunnostustyö jäi osittain kesken ja työtä jatkettiin tässä hankkeessa. Vuonna 2010 Mökkölän kunnostustyötä teki kaksi kansallisella rahoituksella palkattua työntekijää. Navetta maalattiin paikanpäällä keitettyllä italianspunaisella keittomaalilla ja nurkkalaudat maalattiin okran keltaisella keittomaalilla vanhan mallin mukaan.

Päätyseinän kivimuurin korjaaminen jatkui vuonna 2012. Kävimme hankkeen puitteissa ohjaamassa kivimuurin kunnostamisessa, kun talon isäntä kahden apumiehen kanssa jatkoivat seinän kunnostusta. (Yht. 8hpt)

Heikinlammen lavan kunnostaminen (Pieksämäen kaupunki)

Heikinlammen lava sijaitsee Pieksämäen keskustan tuntumassa, Hiekanpään uimarannan ja jäähallin läheisyydessä. Esiintymislava on rakennettu lammen päälle. Katsomon penkit ovat lammen takana.

Yhteishanke, hanketta oli toteuttamassa:

- Pieksämäen kaupunki
- Pieksämäen kaupungin nuorisotoimi
- nuorisovaltuusto Pisto
- PS-Liikunta / Teko-paja / Otto-projekti
- Etelä-Savon ELY-keskus / Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa – hanke

Heikinlammenlavan kunnostuksessa käytettiin lähikohtana 1980-luvun suunnitelmaa. Lattia- ja katemateriaalit vaihdettiin käytön kannalta sopivimpiin. Erittäin huonokuntoisen vanerilattian tilalle tehtiin lattia painekyllästetystä laudasta ja valokate vaihdettiin palahuopakatteeksi. Siltojen ja kaiteiden huonokuntoi-

Kunnostamisen ansiosta lavalle on saatu toimintatapahtumia

set puuosat uusittiin. Esiintymislavan väriytyks toteutettiin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Kunnostuksen toteutti Pieksämäen nuorisotoimi, PS Liikunta sekä Pieksämäen kaupunki, yht. 3–8 henkilöä ja 42 htp.

Jäppilän lainajvästön kunnostustyöt (Pieksämäen Liikunta, Pieksämäen kaupunki)

- työ sisälsi kivijalan kunnostustyötä, uudelleen ladon-
taa ja saumausta kalkkisementtillaastilla. Alinta hirsi-
kerta kengitettiin ja paikattiin. Kiven ja hirren rajaan
teetettiin vanhan mallin mukainen leveä tippalista. Lai-
najvästön vanhat puolikaaren muotoiset ikkunat kun-
nostettiin ja puuttuvien osien tilalle tehtiin puupajalla
uudet. Myös kattotuoleihin uusittiin kypälät.

Kunnostamista eri vaiheista, Jäppilässä

4.6 Puumala

Rokansaaren ovien restaurointi (Saimaan virkistysseur)

Puumalan Rokansaaren vanhat ovet siirrettiin Puumalaan työpajalle talvella 2013. Ovien tilalle laitettiin vanerit. Peiliovet purettiin osiin, ja lahojen puu-osien tilalle tehtiin uudet osat. Haljenneet puupeilit liimattiin kasaan. Irralliset osat pohjamaalattiin pintamaalia ohentamalla. Pohjamaalin kuivuttua tehtiin kolojen ja kolhujen kittaus ja päällemaalaus. Kiireen takia pintamaalausta ei keritty tekemään. Maalaus jäi keväälle 2014. Korjauksen teki Puumalan toimintapaja 1 henkilö yht 1 htkk.

Rokansaaren päärakennuksen kuisti ja Umpilammen sauna (Saimaan virkistysseur)

Päärakennuksesta kunnostettiin pihanpuolenkuistin katto. Vesikatto purettiin ylhäältä täysin. Lahonneet kattokannakkeet vahvistettiin ja aluslaudoitukseksi tuli vanhaa vastaava raakapontti. Kuistiin vesikatteeksi tuli vaakaliimahuopa. Kuistin alapuoliseen laipioon tulee myöhemmin huoltomaalaus.

Saunan katon kolmiorimahuopakaton aluslaudoitus todettiin ehjäksi. Räystäslaudoitusta korjailtiin hieman, puhdistettiin roskista ja sammaleista ja katolle laitettiin uusi huopa entisen päälle. Korjaus toteutettiin syksyllä 2013. Korjauksen teki Pidä Saaristo Siistinä ry:n työmiehet

Vaativakin kunnostustyö onnistuu ohjauksen ansiosta. Kuvan vesikatosta otti Risto Ylönen, Pidä saaristo siistinä ry.

4.7 Savonlinna

Kerimäen venevajat sekä kirkonrannan muut rakennelmat (Savonlinnan kaupunki)

Maisemallisesti arvokkaat Kerimäen venevajat sijaitsevat kylän Kirkonrannassa. Vanhimmat venevajat on rakennettu 1930-luvulla ja nuorimmat 1980-luvulla. Vajojen jatkeena on kirkon sprinkleripumppaamo sekä Kirkkovenekatos. Toisella puolella on uimarannan pukukoppi sekä huvimaja. Rakennukset (19 kpl) omistavat yksityiset omistajat, Kerimäen kunta ja seurakunta.

Lähes kaikista venevajoista, veden päälliset osat kunnostettiin 2012. Työ piti sisällään lahojen puuosien paikkauskorjausta sekä maalausta perinteisillä maaleilla. Muutamassa kopissa jouduttiin korjaamaan myös rakennuksen runkoa. Kolmen rakennuksen katon maalattiin yhteneväiseksi muiden kattojen kanssa. Veden alaisiin osiin veden korkeuden takia ei puututtu.

Kerimäen maiseman ”Ikonin” kunnostusvaiheita

Kalastajatila (Savonlinnan kaupunki)

Kalastajatilan päärakennus sijaitsee Kerimäen kirkkorannassa, jonne se on siirretty Puruvedessä sijaitsevasta Hevossalon saaresta 1990-luvulla. Aikanaan Karjalaisten suvun omistama rakennus on peräisin 1800-luvun puolivälistä. Kalastajatilan muut rakennuksen on myös siirretty eri puolilta Kerimäkeä. Tilan omistaa vuonna 1963 perustettu Kerimäki-seura

Vuonna 2012 päärakennukseen tehtiin uusi pärekatto. Osa kattopäreistä höylättiin Mäntyharjun Iso-Pappilassa, osan höyläsi Sulkavalainen yrittäjä. Pärekattoa tehtiin mestari-kisälli periaatteella. Työpajan nuoret opettelivat pärekaton tekoa kokeneemman konkarin opastuksessa. Perinnetietous siirtyi seuraaville sukupolville! Päärakennukseen uusittiin vanhan mallin mukaan myös lautarakenteiset sadevesikourut.

Vuonna 2013 Myös Miklin aittaan uusittiin pärekatto

Kerimäen kalastajatilalla pärekaton tekoa.

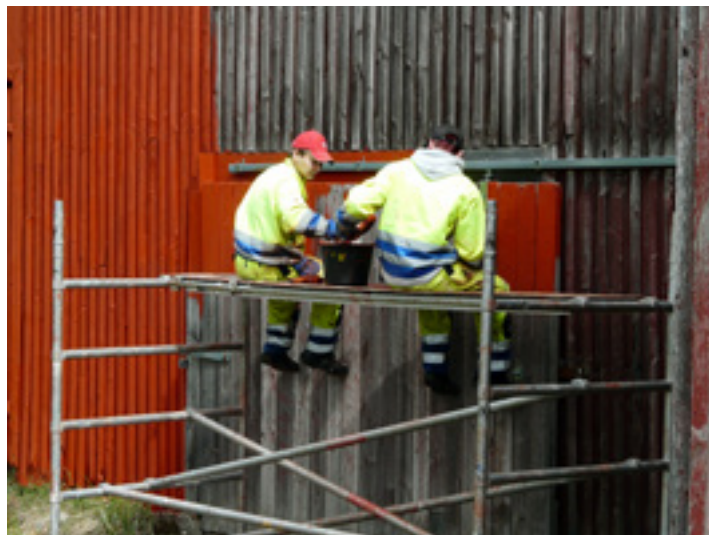

Kotiseutumuseo (Savonlinnan kaupunki)

Kotiseutumuseon omistaa vuonna 1963 perustettu Kerimäki-seura. Kerimäki-seura sai nykyisen museotontin vuonna 1966. Samana vuonna ostettiin savupirtti Hälvästä Sulo Herttuaiselta. Pirtti kuljetettiin museoalueelle osina ja avattiin vuonna 1967 yleisölle. Savupirtti on rakennettu vuonna 1802. Vuonna 1967 avattiin myös neljä kyläläisiltä lahjoituksina saatua aittaa. Seuraavana vuonna museoaluetta laajennettiin kahdella aitalla ja savusaunalla. Tuulimylly ja vinttikaivo saatiin museoalueelle 1972

Vuonna 2013 Museon aitoista morsiusaitta, metsästys ja liha-aitta sekä savusauna katettiin nelinkertaisella mäntypäreellä. Lisäksi tehtiin riukuaidan korjausta, museorakennusten kattojen putsausta lehtipuhaltimella sekä viereisellä Järvikalastusmuseolla kunnostettiin portaita.

Nuorisotakuu toimi tässäkin kunnostuskohteessa

Kerimäen kotiseutumuseon kunnostettuja rakennuksia

Vanhainkodin iso lato, vanhainkodin maakellari (Kerimäen kunta)

Maisemallisesti merkittävä suurikokoinen lato oli ajansaatossa ränsistynyt. Vuonna 2012 Ladon seinälaudoitusta paikattiin ja rakennus maalattiin italianpu-naisella keittomaalilla, kuten se oli joskus aikoinaan ollutkin. Vieressä sijaitsevan Palvelutalon(ent. vanhainkoti) maakellarista raivattiin lähiympäristöä vesa-koista, korjattiin halkeillutta tukimuuria sekä rakennuk-sen puuosat maalattiin perinnemaaleilla.

Työt Kerimäellä toteutti Savonlinnan Seudun Nuorisotoiminnan Tuki Ry:n. Töissä oli 2012 10 henkilöä ja työpanos oli 42,7 htkk. Vuonna 2013 töissä oli 1–6 henkilöä ja työpanos oli 19 htkk (nuorisotakuu 10 htkk)

Punkaharjun kotiseutumuseo (Savonlinnan kaupunki)

Punkaharjun kotiseutumuseo sijaitsee Hiukkajoen kylän Hälvänmäessä, vajaan 15 kilometrin päässä Punkaharjun keskustasta. Savonlinnan kaupungin omistama ja ylläpitämä museo muodostuu Sairasen suvun tilan, Kivelän, pihapiiristä. Tila oli asutettu vielä 1950-luvun lopulla. Se siirtyi Punkaharjun kunnan

omistukseen 1963 ja vihittiin kotiseutumuseoksi 1965. Museoalueeseen kuuluvat päärakennuksen lisäksi alkuperäisillä paikoillaan olevat kavinavetta, sauna, kalustovaja, lampola, aittarivi ja Vaahersalosta siirretty tuulimylly. Pihapiirin rakennukset ovat peräisin 1800-luvulta.

Vuonna 2013 luonnonkivisen navetan seinät saumattiin vanhan mallin mukaan kalkki-sementtilaastilla. Puuttuvia kiilakiviä saatiin lahjoituksena läheisen tilan kiviraunioista. Kuluista vastasi Maakuntamuseo ja työt toteutti Savonlinnan Seudun Nuorisotoiminnan Tuki Ry:n työllistämällä pitkäaikaistyöttömiä ja nuorisotakuun piirissä olevia henkilöitä. Töissä oli 2013 1–6 henkilöä ja työpanos oli 3,7 htkk(nuorisotakuu 1 htkk).

Punkaharjun kotiseutumuseolla työt käynnissä

5 Ympäristön kunnostus

5.1 Tienlaitaraivaukset

Tienlaitaraivauksien tarkoituksena on lisätä tienkäytäjän liikenneturvallisuutta sekä avartaa pelto- ja vesistömaisemia tiellä liikkujien iloksi. Hankkeen avulla on raivattu tien kunnossapidon urakka-alueiden ulkopuolella olevia kohteita. Lisänä tienvarsien hoito-ohjelmaan on myös lisätty vieraslajien torjuntatoimet. Pääasiallisesti tämä koskee jättiputkiesiintymiä, jotka ovat lisääntyneet runsaasti maakunnassa.

Tässä projektissa tienlaitaraivaukset toteutettiin yhteistyössä kaupunkien, kuntien ja työpajojen kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että projektin henkilöstö kävi keskusteluja aluevastaavan (tiemestarin) kanssa raivattavista kohteista ja työt toteutettiin paikallisten toimijoiden kanssa. Raivaajat suorittivat ennen töiden aloittamista Tieturva 1 – kurssin. Raivauksia osarahoitti POS-Ely:n Liikenne- ja infrastruktuuri –vastuualue. Näillä rahoilla saatiin työntekijöiden koulutus, työturvavaatteet, polttoaineita, kuitattiin matkustuskustannuksia sekä huollettiin työkalut. Raivauskalusto on aikaisemmissa hankkeissa hankittua ja kalusto riitti neljälle ryhmälle, kalustoa pyöritettiin eri paikkakunnilla tarpeen mukaan. Kaadetut puut taajama-alueella ajettiin pois ja taajaman ulkopuolella annettiin halukkaille polttopuille

Raivauskalustoa huollettuna varastossa

Mikkeli

Mikkelin seudulla työt hoidettiin Vaaksa-hankkeen ja kaupungin yhteistyöllä. Hankkeeseen palkattiin nk. ”kymppi” vetämään ryhmää ja pääsääntöisesti opiskelijoita hänelle kaveriksi. Raivattavat kohteet vaihtelivat vuosittain seuraavasti:

Vuonna 2010 pääpaino raivattavissa alueissa painotui Rantakylän ja Otavan alueille. Rantakylässä parannuskohteena oli kevyenliikenteen väylän ja vanhan vitostien tienlaitaraivaus. Otavassa pääpaino oli seututie 431 kalliroleikkauksien puhdistamisessa. Vuonna 2010 raivaustöissä oli 4 henkilöä yht. 21htkk.

Raivauskalustona käytettiin pääsääntöisesti moottori- ja raivaussahaa mutta tarvittaessa käytettiin järeämpääkin kalustoa. Kuvat Mikkelistä ja Mäntyharjasta

Vuonna 2011 raivauksien kohteena oli VT 5: n näky-
mä- ja tienlaitaraivaukset keskustan alueella. Suurim-
pina alueina Ketunniemen ja Savilahden sillan ympä-
ristö, joihin kesäntyöt lähinnä painottui. Vuonna 2011
raivaustöissä oli 9 henkilöä yht. 19htkk.

Vuonna 2012 kohteiden vaihtelu oli suurempaa, kos-
ka raivauksissa raivaustöihin työllistettiin lähiseutujen
opiskelijoita. Haukivuori, Anttola ja Sairila olivat kolme
pääkohdetta, joissa myös työt vaihtelivat maisemoin-
nista aina tonttien raivaamiseen eli kesän aikana tehtiin
monipuolisia maisemia parantavia töitä. Vuonna
2012 raivaustöissä oli 9 henkilöä yht. 20,4htkk.

Vuonna 2013 raivaukset painoutuivat Mikkelin kau-
pungin keskustan läheisyyteen. Pääpainona olivat
VT-5:n, Lappeenrannantien ja Jyväskylätien ongel-
makohtien raivaaminen. Vuonna 2013 raivaustöissä
oli 13 henkilöä yht. 18htkk.

Vuonna 2014 raivausta jatkettiin 3 ryhmällä. Mikkelis-
sä jatkettiin raivausta VT 13:lla Jyväskylän tien varres-
sa sekä pienempiä raivauskohteita taajama-alueella.
Haukivuorella raivailtiin kotiseutumuseon sekä taaja-
man ympäristöä ja Anttolassa PT15147 tienvarsia

Työt toteutettiin Vaaksa-hankkeen ja Mikkelin Toimin-
takeskuksen avulla. Töissä oli 19 henkilöä yht. 21,5
htkk.

Heinävesi

Heinävedellä raivauksista hoidettiin yhteistyössä kun-
nan kanssa palkattuja henkilöitä. Raivattavat kohteet
vaihtelivat seuraavasti:

Vuonna 2010 raivausten kohteena oli kunnan keskus-
taan johtavien teiden raivausta. Tämän tavoitteena
oli saada matkailijoille avarrettua maisemanäkymiä.
Myös vaarallisten puiden poisto kuului ohjelmaan.
Raivaustöissä oli 2 henkilöä yht. 12htkk.

Vuonna 2011 pääkohteena oli tie maisemointi ja vaa-
rallisten puiden poisto VT23:lla. Maisemoinnilla saatiin
avattua 7 erilaista järvinäkymää, joihin sisältyy myös
kolmen levähdysalueen raivaaminen. Vaarallisia puita
poistettiin 45 km: n matkalta ja 8 kallioleikkausta rai-
vattiin puhtaaksi. Raivaustöissä oli 2 henkilöä yht. 12
htkk.

Liikenneturvallisuutta parantavaa raivausta Kangasniemellä ja kaluston huoltoa Savonlinnassa

Kangasniemi

Kangasniemellä raivaukset aloitettiin 2011 ja yhteistyökumppanina toimi paikallinen kolmannen sektorin toimija eli yhdistyspohjainen Myrskylyhty.

Vuonna 2011 raivauksien pääpaino oli Mikkeli- Jyväskylätien levähdyspaikkojen raivaus. Levähdyspaikkojen raivaamisen tarkoitus oli lisätä tienkäyttäjien viihtyvyyttä levähdysalueilla ja samalla avata järvimaisemia. Yhteensä kesän aikana suoritettiin levähdyspaikkojen siistimistä ja yksi suuri kallioleikkauksen raivaus.

Töissä oli 2–5 henkilöä päivästä riippuen yht. 4.7 htkk.

Vuonna 2012 suoritettiin tiennumero 242 raivaus yhdeksän kilometrin matkalta. Raivauksen tarkoituksena oli parantaa tieturvallisuutta näkyvyyttä lisäämällä. Kyseisen kohteen teki vaativaksi jyrkät tienpenkat ja se, että puusto oli päästetty kasvamaan liian suureksi koneelliseen poistamiseen.

Töissä oli 6 henkilöä yht. 10,5 htkk.

Rantasalmi

Rantasalmella

Vuonna 2010 raivaukset keskittyivät tie 464:n välille Rantasalmi-Korhola. Kyseisellä tieosuudella suoritettiin tienlaitaraivausta, näkymien avausta risteysalueilla, vaarallisten puiden poistoa sekä pystykarsintaa.

Vuonna 2013 raivauksien kohteena oli yhdystie 15397. Tämä raivattavan tieosuuden pituus oli 12 km ja pääpainona olivat maisemanavaukset sekä vaarallisten puiden poisto

Savonlinna

Vuonna 2013 tienlaitaraivausta yhdystie 15199 (Moinsalmi). Raivattavan alueen pituus oli 22 km ja tämä kohde oli vuoden suurin yksittäinen raivauskohde. Pääpaino oli tienlaitaraivauksesta, joka tehtiin koko tiealueelle.

Vuonna 2014 raivausta jatkettiin PT 15201 osalla. Molempina vuosina raivauksen suoritti Savonlinnan Seudun Nuorisotoiminnan Tuki ry:n palkkaamat henkilöt 2–3 henkilöä yht 11 htkk

Mäntyharju

Vuonna 2010 tehtiin Mäntyharjun keskustan alueella tienlaita ja tontin raivausta useissa kohteissa. Työ toteutettiin kansallisella rahoilla palkattujen työmiesten avulla

Vuonna 2012 tienlaitaraivaus tiellä 368 välillä Mouhunristeys - Pertunmaanristeys. Kyseinen urakka suoritettiin yhteistyössä Mäntyharjun kunnan ja POS ELY -keskuksen kanssa. Kyseisessä kohteessa käytettiin apuna Moto- hakkuukonetta. Kohteesta poistettiin suuria tieturvallisuutta vaarantavia tienvarsi puita. Työ toteutettiin kunnan palkkaamien työmiesten avulla

Hirvensalmi

Vuonna 2013 Hirvensalmella vaarallisten puitten poistoa hoidettiin urakoitsijan avulla. Tämä urakoitsija kiipesi pyyn latvaan ja toi rungon alas taljan avulla pölkky kerrallaan

Retkeilyreittien kunnostustöitä Heinävedellä

5.2 Retkeilyreitit

Heinävesi

Vuosina 2010 ja 2011 Luostarin vaellusreitillä raivattiin reitistöä sekä kunnosteltiin reittiopasteita, pitkos-puita ja reittisiltoja. Kunnostuksen rahoituksesta vastasi Etelä-Savon Ely-keskus ja Heinäveden kunta ja työt toteutti Heinäveden kunta ja kunnostushankkeelle palkatut työmiehet. Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa-hanke vastasi töiden toteutuksen valvonnasta.

Vuonna 2013 raivattiin moottorikelkkareittiä sekä kunnostettiin opasteita ja taukopaikkoja. Hanke kartoitti kunnostustarpeen ja työt toteutti Heinäveden kunta työllisyystöinä.

Rantasalmi

Rantasalmella oli Ely-keskuksen ja kunnan yhteishanke, jossa useaan kohteeseen rakennettiin uusia retkeilyrakennelmia. Rakennelmat sijoitettiin hiihto- ja luisteluareittien varteen. Työt toteutti Rapia-paja. Vuonna 2010 hanke osallistui retkeilyreitien rakennustöihin. Kohteissa oli mahdollisuus täydentää omaa ammattitaitoa mm. hirrenveistossa.

Rantasalmen retkeilyreitien rakennelmia

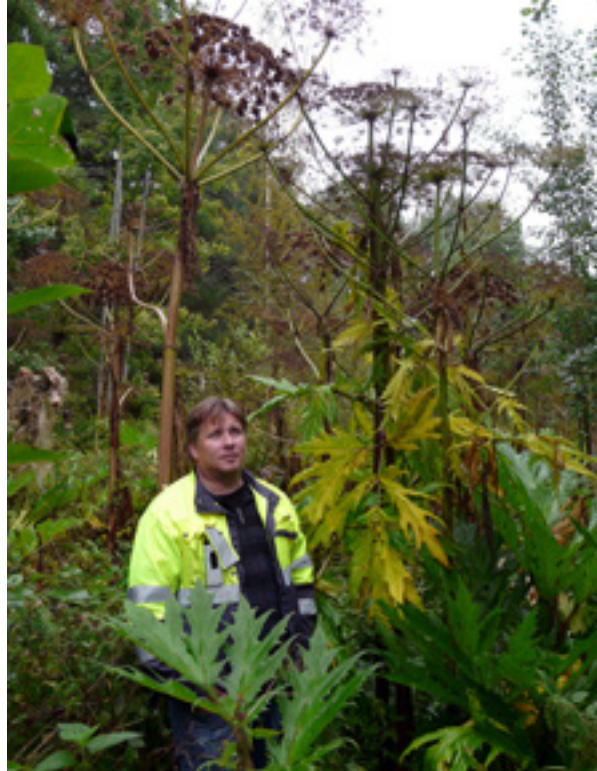

5.3 Vieraslajit

Vieraslajit ovat alun perin Suomen luontoon kuulumattomia lajeja, jotka ovat levinneet maahamme ihmisen mukana joko tahattomasti tai tarkoituksella. Suomesta on tavattu yli 600 vieraslajia, joista osa esiintyy myös Etelä-Savossa. Vieraslajeilla ei usein ole lainkaan luontaisia kilpailijoita uusilla esiintymisalueilla, joten luontoon levitessään ne pystyvät valtaamaan elinympäristöjä ja syrjäyttämään alkuperäisiä lajeja. Pahimmillaan vieraslajit muuttavat kokonaisten eliöyhteisöjen rakennetta. Vieraslajit voivat tuoda mukanaan tauteja ja aiheuttaa tuhoja mm. maa- ja metsätaloudelle. Jotkut vieraslajit ovat haitallisia myös ihmisen terveydelle.

Kesien 2010–2014 vieraslajitöitä

Kesien 2010- 2014 aikana tehdyt vieraslajityöt painotuivat ainoastaan jättiputkien torjuntaan. Pääpainona olivat tiehallinnon hallinnoimat alueet. Torjunta toteutettiin pääasiallisesti projektin omalla henkilökunnalla ympäri Etelä-Savoa. Tiedot esiintymien olemassa olostu saatiin suurimmaksi osaksi Näkymiä Ympäristöön -hankkeesta, joka toimi Etelä- Savossa vuosina 2008 -2010. Yksityisten sekä eri kuntien mailla tehdyt havainnot ilmoitettiin kunkin kunnan ympäristöntarkastajille.

Jättiputket Otavassa

Mikkeli

Mikkelin alueella suurimman osan vieraslajitorjuntaan käytetystä ajasta vei Otavan koulutilan ja Korpikoskientien välinen alue. Koristekasvina koulutilalle tuotu jättiputki on levinnyt laajalle alueelle ja sitä on poistettu kyseiseltä alueelta niin mekaanisesti kuin torjunta-aineillakin. Muuten jättiputkia on poistettu Mikkelistä tienvarsilta lähinnä torjunta-aineilla useista kohteista ympäri kaupunki aluetta. Torjunnan on suorittanut pääasiassa hankkeen henkilöstö. Koulutilan mailla olevat esiintymät hoitivat kyseisen oppilaitoksen oppilaat.

Tiealueella jättiputken torjuntaa Savonlinnassa

Säkitetyt jättiputken kukinnot Otavassa

Pieksämäki

Vuonna 2010 torjuttiin jättiputkia taajama-alueilta kaupungin eri kohteista, edellisten vuosien kerättyjen tietojen perusteella, Kansallisilla rahoilla palkattujen työmiesten avulla. Vuosina 2011- 2014 torjunta keskittyi tiehallinnon alueelle useissa eri kohteissa. Torjunta tehtiin hankehenkilöstön toimesta.

Savonlinna

Savonlinnan ympäristössä torjuttiin useassa kohteessa tiealueella kasvavat Jättiputket. Tiealueen ulkopuolella kasvavista vieraslajeista tehtiin ilmoitus kunnan ympäristötarkastajalle. Suurin esiintymä oli Moisalmessa. Torjunnan suoritti hankehenkilöstö.

5.4 Uhanalaiset kasvit

Idänkurho on Suomessa harvinainen ja uhanalainen laji. Tänne kasvi levisi idästä peltoviljelyn ja laidun- tamisen myötä kaskikulttuurin aikana. Nykyään sitä tavataan teiden varsilla ja valoisilla männikkörinteillä.

Vuonna 2010 hake osallistui Tommolansalmessa Idänkulhoesiintymän kunnostamiseen. Kasvin elinoloja parannettiin mm. raivaamalla, kitkemällä ja merkkamalla sen kasvualueet siten, että esim. tien- laitaravaajat ja ohikulkijat jättäisivät esiintymisalueet rauhaan.

Idänkurhon kasvualustan kunnostustyötä ja alueen merkkausta Mäntyharjussa

Niittykunnostuksia Pieksämäellä ja Mikkelissä

5.5 Niittykunnostukset

Pieksämäki

Vuonna 2010 hankkeessa jatkettiin niittykunnostuksia aikaisempien vuosien tapaan. Pieksämäen Montolasassa leikattiin niittyheinää koneellisesti. Heinät kasattiin alueen ulkopuolelle maanomistajan kanssa sovittuihin paikkoihin. Kunnostustyö toteutettiin Pieksämäelle kansallisella rahalla palkatuilla miehillä.

Mikkeli

Vuonna 2011 Mikkelin Riutassa niityn ympäri rakennettiin aitaus ja pari veräjää. Aitauksen teki TSL-linkin puutyöpajaan työllistetyt ja kuluista vastasi Mikkelin Kaupunki. Alueella on laiduntanut lampaista kesästä 2011 lähtien. Alueelle on mahdollista mennä tutustumaan eläimiin omatoimisesti, jota niityn lähellä asuvat lapsiperheet tekevätkin aktiivisesti. Kunnostusta jatketaan tämän hankkeen jälkeenkin.

5.6 Järvikunnostus

Hoitokalastus

Pieksämäki

Jäppilässä tehtiin vuonna 2010 hoitokalastusta pauteteilla pyytäen Ahvenlammissa ja Jaaninlammissa. Saadut kalamäärät olivat pienehköt, muutama sata kiloa. Kalastus tapahtui Kansallisella rahalla palkattujen työmiesten avulla

Savonlinna

Mertajärven kunnostus (Savonlinnan kaupunki)

Työ sisälsi järven kunnostusta tehokalastuksen avulla. Kalastuksen hoitivat Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston kalatalouden perustutkinnon opiskelijat, 2–4-henkilöä, yhteensä 21 [http](http://).

Hoitokalastusta Jaaninlammella Jäppilässä

Koekalastus

Mikkeli, Kangasniemi

Koekalastusta tehtiin vuosina 2010–2013 Haukivuorella, Suovulla ja Kyyvedellä sekä Kangasniemellä Härkäjärvellä ja Kutemajärvellä. Hanke piti 1–2 koulutustilaisuutta/vuosi osakaskunnan jäsenille, jotta tulokset osattiin kerätä oikein. Osakaskunnat hoitivat tämän jälkeen kalastuksen loppuun omatoimisesti. Tulokset kalastuksesta kerättiin ELY-keskukseen.

koekalastuksen tutkimustyötä Haukivuoren Suovun rannalla

Ulpukan niittoa ja järvestä poistoa Savonlinnan Mertajärvellä

Vesikasviniitto

Mikkeli

Vuonna 2010 Mikkelin Laihalammesta poistettiin ulpukanjuuria. Juuria vaurioitettiin mekaanisesti raapimalla tähän työhön rakennetun laitteen ja moottoriveneen avulla. Osa juurista nousi heti pintaan, osa juurista muutamassa viikossa. Juuret työnnettiin veneen avulla rantaan ja ne poistettiin vedestä metsätraktorin kuormaajan avulla. Paras aika juurien mekaaniseen vaurioittamiseen on kevät. Ulpukanjuurien poistaminen oli jatkoa aikaisemmille vuosille. Töistä vastasi Mikkelin kaupunki sekä Mikkelin kalastusalue. Niittokalusto sekä ohjaus tulivat ELY-keskukselta

Joroinen, Rantasalmi

Vuonna 2010 vesikasviniittoa tehtiin Joroisissa ja Rantasalmella. Kasvusto oli ilmaversoisia vesikasveja. Työt toteutti Rapia-paja Rantasalmelta. Kaluston liikuttelusta, perehdytyksestä sekä ohjauksesta vastasi hankehenkilöstö.

Savonlinna

Vuosina 2010–2011 poistettiin vesikasvustoa Mertajärvellä. Kasvusto oli Ulpukkaa ja oppia otettiin aikaisemmin tehdystä Mikkelin Laihalammen niitoista. Kunnostustöistä vastasi Savonlinnan kaupunki yhdessä Teko ry:n ja SAMI:n kanssa.

5.7 Sekalaisia töitä

Mäntyharju

Uittopuomien poistoa 2010. Mäntyharjun Kallavedellä sijaitsevan kesämökin rantaan oli aikojen saatossa jäänyt karannut uittopuomin osa. Sitä ei ollut aikaisemmin saatu poistettua. Korkean vesitilanteen avittamana puomi saatiin irrotettua rannasta ja uittettua sellaiseen rantaan missä se saatiin pilkottua ja nostettua koneellisesti pois järvestä. Työ tapahtui Kansallisella rahalla palkattujen työmiesten avulla.

Uittopuomin siirto käynnissä kohtaan josta se voidaan nostaa koneellisesti pois vedestä

Hydrologiset mittausasemat

Etelä-Savon ELY-keskuksen alueella kunnosteltiin hydrologisia mittausasemien rakenteita. Työ oli lähinnä rakenteiden vanerikansien uusimista. Kohteet sijaitsivat Pertunmaalla ja Puumalassa. Projektin henkilöstö toteutti kunnostukset

Kunnostettu hydrologinen mittausasema Puumalan Pisto-
hiekalla

Haasteita

Työnteossa kohdatut haasteet: Työkohteiden käyntiin saattaminen oli usein kovan työn takana. Palkkakulujen löytämiseksi piti tehdä usein paljon työtä. Hankkeen aikana todettiin ns. kymppin tai työnjohdon tärkeyttä kohteiden valmiiksi saattamisessa. Työn johdolla tulisi olla riittävä ammattitaito töihin, sekä oikea asenne. Lisäksi hänen tulisi saada työmiehet motivoitua työhön. Työtapoja voi olla monia ja lopputulos on aina tärkeintä.

Liian iso porukka työmaalla johti joidenkin työnteekijöiden istumiseen ja yksikin "vahva henkilö" saattoi saada koko porukan laiskottelemaan. Usein kuitenkin työt lähtivät rivakkaan käyntiin. Toisinaan työkohteiden suunnittelua ei ehditty tekemään etukäteen, vaan suunnitelmia tehtiin/täydennettiin työvaiheiden edetessä.

Nk. kymppi-malli, eli mestari-kisällin asetelma, toimii nuorisotakuunkin piirissä. Kuvassa on nuoria kunnostamassa Pursialan aitan kattoa Mikkelissä.

Ennen kuin moottorikelkalla pystyi ajamaan, kaislikossa piti saada jäätä hieman paksummaksi. Kuvassa tallataan jälkiä paremman jäätyksen toivossa.

Innovaatio

Hankkeessa kokeiltiin uusia keinoja ympäristönhoitotöiden kehittämiseksi. Esimerkiksi järviruokoa kokeiltiin hävittää jäädymällä, ja ulpukkaa juurimattoa vaurioittamalla. Todettiin, että jäädytyksessä niiltä

kohdilta, missä jäädytys ulottui pohjaan saakka, tulos oli toivotunlainen. Ulpukka väheni juurimattoa vaurioittamalla, mutta mikäli ravinteita kertyy vesistöön, tilalle tulee helposti jokin muu kasvi.

Moottorikelkan avulla jäädytettyä uraa kaislikossa

Ohjausryhmä

Ohjausryhmään kuului hankkeen henkilöstön lisäksi rahoittajan-, TE-toimiston, sekä töiden toteuttajien edustajia Tarvittaessa mukaan on kutsuttu eri alojen asiantuntijoita. Ohjausryhmä kokoontui 3–4 kertaa vuodessa. Ohjausryhmä seurasi hankkeen toteutusta sekä hyväksyi hankkeeseen otettavat työt.

Juha Maaranen

Etelä-Savon ELY-keskus, Hankintatoiminto

Harri Kaipainen

Etelä-Savon ELY-keskus, Hankintatoiminto

Hanna Jantunen

Etelä-Savon ELY-keskus, Hankintatoiminto

Marianne Rautiainen

Etelä-Savon ELY-keskus, Hankintatoiminto(2013)

Marko Korhonen

Etelä-Savon ELY-keskus, Hankintatoiminto

Maija Hokkanen

Etelä-Savon ELY-keskus, AH/Hankintatoiminto(2013)

Sokka Irja

Etelä-Savon ELY-keskus, Työllisyys ja yrittäjyys

Kati Torniainen

Etelä-Savon ELY-keskus, Strategia(2010–2012)

Kirsi Komppa

Etelä-Savon ELY-keskus, Strategia (2013–2014)

Nina Manninen

Etelä-Savon ELY-keskus, Strategia(2013)

Keijo Turkki

Pohjois-Savon ELY-keskus, Liikenne ja infrastruktuuri

Eija Huurinainen

Etelä-Savon TE-toimisto(2013–2014)

Ismo Vaittinen

Etelä-Savon TE-toimisto (2010–2012)

Ritva Muhonen

Etelä-Savon TE-toimisto (2010–2012,
varalla Päivi Pirskanen)

Nokelainen Jukka

NuTu Ry (varalla Jukka Turunen)

Jani Naukkarinen

Vaaksa-hanke, Mikkeli (2013–2014,
varalla Sippo Seurujärvi)

Antti Väisänen

Kytkin-projekti, Mäntyharju (2013–2014)

Pekka Hanikka

Kerimäen kunta (2012, Kerimäellä kerran)

Ohjausryhmän kokous Kerimäellä ja ohjausryhmä tutustumassa työkohteeseen Mäntyharjulla kokouksen jälkeen

Työkortit / yleisohjeet

Liite 1 Restaurointi suunnitelma mallikuva suunnitelmasta

*** Restauroinnin lähtökohta on ensisijaisesti rakennuksen säilyttäminen.**
 ↳ Kunnostustöissä otetaan kuitenkin huomioon kellarin mahdollinen uusi käyttötarkoitus.

Pintakäsittely: keittomaali + öljymaali
 TAI rakennus jätetään harmaantumaan

Kattorasat ~145x145, vajoasärmä
 Holvin ja muurin päällinen puhdistetaan ja eristetään; samentti, hiekka, sahanpuru ...
Otsalaudat 45x100-125mm
Päätykolmion pystylaudoitus 45x125mm vajoasärmä
Naulaus 3" kirkas (ei kuumasinkitty)

Maasto muotoillaan rakennuksesta pois päin viettäväksi. Tarvittaessa ylärinteeseen päätyyn ja räystäslinjaan tehdään selkeä niskaaja.

Kellarin ympäriltä raivataan pois puut, pensaat ja muu kosteutta ylläpitävä kasvillisuus

Kellarin sisustus: "peruna leonit" ja "hillohyllyt" tehdään muusti-kivien pohjalta ja soritetaan paivelemaan mahdollista uutta käyttötarkoitusta.

Kivimuurin kunnostus; ks. erillinen ohje!
 Uudelleen ladonassa käytetään apuna konehyödyä.

Kivimuri saumataan kalkki-sementtilaastilla.

Kolme hirsikerää
Lukkonurkat

Maasto muotoillaan rakennuksesta pois päin viettäväksi

Kellarin tehdään uudet tukipiensovet ja uudet karmit (ks. erillinen ohje)

Vanhhat portaat kaivetaan esille
 * Kellariin tehdään kivien päälle uusia lankkulaattia.

Ilmanvaihtotorni!
 (TAI mahdollinen varauskaynni)
 ↳ erillinen ohje

Punainen huopa tai tiilet

Tiivis kaulus punaisesta huovasta

Peitelautat

Tiiliruodot 50x75-125mm

Kiitapuu

Korppi

Käpälä

Tappaus Ø 30mm
 ↳ kantavien tapit

Vasikka

Jalasparru

Kellariin ympäriltä raivataan pois puut, pensaat ja muu kosteutta ylläpitävä kasvillisuus

Kiven ja hirteen välinen saumaus

Kivimuurin saumataan kalkki-sementtilaastilla

Kellariin sisustus: "peruna leonit" ja "hillohyllyt" tehdään muusti-kivien pohjalta ja soritetaan paivelemaan mahdollista uutta käyttötarkoitusta.

Kellarin ympäriltä raivataan pois puut, pensaat ja muu kosteutta ylläpitävä kasvillisuus

Maasto muotoillaan rakennuksesta pois päin viettäväksi. Tarvittaessa ylärinteeseen päätyyn ja räystäslinjaan tehdään selkeä niskaaja.

Kellarin sisustus: "peruna leonit" ja "hillohyllyt" tehdään muusti-kivien pohjalta ja soritetaan paivelemaan mahdollista uutta käyttötarkoitusta.

Kivimuurin kunnostus; ks. erillinen ohje!
 Uudelleen ladonassa käytetään apuna konehyödyä.

Kivimuri saumataan kalkki-sementtilaastilla

Kiviholvikellari, Reinikkalan kartano, Kangasniemi
 Suväländentie 79
 51200 Kangasniemi
 Piirustus nro. Restaurointi, havainnepiirros
 Ympäristönhoitoyhtiö Etelä-Savossa
 Etelä-Savon ELY-keskus
 Hanna Jantunen
 22.8.2013
 EI mittat.

VANHOJEN SEMENTTITIILIKATTOJEN KUNNOSTUS

Maaseudun rakennuksien kattamiseen käytettiin yleisesti sementtitiiliä erityisesti 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa. Tiilet valmistettiin värjäämättömästä sementtimassasta ja pinta käsiteltiin pigmenttiseoksella.

Huoltamalla sementtitiilikattojen käyttöikä voidaan jatkaa monilla vuosilla ja kattoa kannattaa kunnostaa, kun pinnan rapautuminen on vasta muutamia millijä syvä. Kattoa huolletaan tehokkaimmin poistamalla painepesurilla pintaa kosteana pitävät sammaleet ja jäkälät. Ennen pesua katto voidaan harjata irtoroskista ja sammaleista puhtaaksi esimerkiksi katuharjalla, sekä tiilien päät teräsräapalla. Sammaleiden uudelleenkasvua hillitsee myös katon harjalle asennettu kuparilanka sadeveten liukenevien metallien avulla. Puhdistuksen jälkeen tiilet voi käsitellä väriä kirkastavalla kaseiinimaalilla. Sideaineena toimivan maitovalmisteen kaseiini ja sementti muodostavat kevyen suojakalvon tiilien pintaan. Tämä maaliohje on tuotu Suomeen Ranskasta 1900-luvun alussa, joten kyseessä ei ole suomalainen perinneaali.

Kaselinimaalin ohje:

50 l rasvatonta maitoa tai -piimää
(hiukan vanhentunutkin käy)

10 kg pigmenttiä
(italian- tai faluninpunainen tai näiden sekoitus)

10 kg sementtiä

Maito tai piimä kaadetaan saaviin, johon lisätään sekä pigmentti että sementti lastalla voimakkaasti sekoittaen. Maali sivellään kertasivelynä, melko paksuna kerroksena jäykähköllä luonnonharjas- tai muovipensselillä. Maalia on sekoitettava useasti työn aikana. Maalauksen jälkeen tulisi olla ainakin yksi sateeton päivä, jotta maalin sideaineet ehtivät reagoita ja suojakalvo syntyä. Maali säilyy viileässä säilytettynä käyttökelpoisena yhden vuorokauden ajan. Maalista saattaa ensimmäisenä talvena tai sadekautena irrota hiukan väripigmenttiä. Työaika loivalle 100 m² sementtitiilikatolle pesuineen ja maalauksineen on noin yksi viikko kahden henkilön työpanoksella.

(Kuvat: Mäntyharjun Iso-Pappila, 2011 / Hanna Kempainen / Harri Kaipainen / Etelä-Savon ELY-keskus / Ympäristöhoitotyöt Etelä-Savossa – hanke)

(Lähde: Etelä-Savon TE-keskus / maaseutuosaston, ProAgria Etelä-Savon Maaseutokeskuksen, Maa- ja kotitalousnaisten piirikeskuksen julkaisuja: Kovanen, Luostarinen ja Lähdevesi-Korhonen. Koppelj, sarani ja kokkitalli. Opas maatalouden rakennusperinnön vaalimiseen Etelä-Savossa. Offsetpaino Tuovinen, Kuopio 2004.)

PERINTEINEN KEITTOMAALI

Keittomaalin historia Suomessa

Pigmenttinä punamultaa on käytetty jo kivikauden luolamaalauksissa myös Suomessa (mm. Etelä-Savossa sijaitsevan Astuvansalmen kalliomaalaukset, n. 3000 eaa) Varsinainen keittomaali kehitettiin keskiajalla, todennäköisesti Ruotsissa, sillä rakennusten pintakäsittelynä keittomaali tunnetaan lähinnä Pohjoismaissa. Joidenkin oletusten mukaan maali ja ensimmäiset reseptit kehitettiin alun perin Saksassa. Puujulkisivujen maalaus on yleistynyt vähitellen Suomessa alkaen tiilipintoja jäljittelevällä punamullan käytöllä arvokkaimmissa rakennuksissa 1500-luvun lopulta lähtien, mutta vielä koko 1600 luvun puutalojen maalaus oli harvinaista. Vielä 1747 Turun talot määrättiin kuninkaan vierailun takia maalattaviksi punamullalla katujulkisivujen puolelta. Ikkunakehykset ja listat maalattiin kalliimmalla öljymaalilla. Suomessa maalaistalojen punamultaus alkoi vasta 1800-luvulla vallitsevan sääty-yhteiskunnan vuoksi; vasta kun säätyläiset siirtyivät keltaiseen väriin, saattoivat talonpojat vapaasti sivellä omat talonsa punaisiksi. Tämä ulkomaalauksen leviäminen yhä syrjäisemmille seuduille jatkui aina 1950-luvulle saakka. Nyt, muutama vuosikymmen eteenpäin, keittomaaliperinne on jälleen elpymään päin.

Keittomaalilla maalaaminen

Keittomaalin voi valmistaa itse tai ostaa valmiina maalina. Keittomaalilla voi maalata aikaisemmin keittomaalilla maalattua tai maalaamatonta puuta tai aikaisemmin rauta- tai kuparivihtrillä käsiteltyä puuta. Teollisesti valmistettujen maalien päälle keittomaali ei sovellu. Keittomaalin sideaineena on kasvitärkkelys, ja liuottimena vesi. Keittomaali on hengittävä ja kosteutta läpäisevä maali. Sahalaudassa keittomaali pysyy paremmin kuin höyläpinnassa, jonka pitäisikin antaa vanhentua ennen maalausta pari vuotta. Ennen maalausta maalattava pinta harjataan puhtaaksi irtoavasta maalista ja liasta. Vanhentuneesta puupinnasta on ennen maalausta poistettava nukkaantunut pinta ja leväkasvillisuus. Keittomaali vanhenee pölyyntymällä, joten vanhentuvasta maalipinnasta alkaa irrota väripigmenttiä. Vastamaalatusta pinnasta väriä ei kuitenkaan saa irrota.

Keittomaali on taloudellinen ja helposti uusittava ulkomaali, luultavasti myös pitkäikäisin. Se on suomalaiseseen maisemaan erinomaisesti sopiva ja myös historiallisesti aito. Keittomaali ei aseta suuria vaatimuksia maalausalustalle eikä maalaustyölle -punamultamaalaus ei juuri epäonnistu.

Keittomaali levitetään pintaan maalausharjalla puun syiden suuntaisesti. Työvälineeksi soveltuu mikä tahansa paksu maalausharja. Maalia sivellään runsaasti, kuitenkin niin, ettei se valu. Sävyeroilta vältytään, kun maalausastiassa olevaa maalia sekoitetaan työn aikana. Maalaaminen tehdään muutama lauta /hirsi kerrallaan ylhäältä alas tai sivulta sivulle, jotta keskelle maalattavaa pintaa ei muodostu näkyvää rajaa. Ihanteellinen sää maalaamiseen on pilvipouta. Aurinkoisella ilmalla maalataan varjon puolella, joko auringon edellä kiirehtien tai perässä laiskotelten.

Keittomaalin resepti ja valmistusohje**Punamulta**

50l vettä
2kg rautavihtrillää
4kg hienoa ruisjauhoa
10kg punamultapigmenttiä
1,5-3l pellavaöljyvernissaa
500g hienoa merisuolaa

värisävy _____

Keltamulta

50l vettä
2kg sinkkisulfaattia
4kg hienoa ruisjauhoa
12kg keltamultapigmenttiä
1,5-3l pellavaöljyvernissaa
500g hienoa merisuolaa

värisävy _____

50l valmista maalia / riittoisuus n. 150-200m²

- ❖ Sekoita ruisjauhot tasaisesti likoamaan pieneen määrään vettä (n. 10 l) jo edellisenä päivänä.
- ❖ Tynnyrin pohjan alle rakennetaan tulipesä kivistä tai tiilistä.
- ❖ Tynnyri vuorataan ulkopuolelta mineraalivillalla ja sidotaan rautalangalla hyvin kiinni. Villakerros pitää maalin tasaisen lämpöisenä.
- ❖ Punamultamaalia on sekoitettava hyvin koko ajan sitä valmistettaessa.
- ❖ Kaada tynnyriin 40 l vettä
- ❖ Homeelta ja lahovaurioilta suojaava rautavihtrilli (vaaleissa väreissä sinkkisulfaatti) lisätään kun vesi alkaa lämmetä.
- ❖ Kun vesi on höyryävän kuumaa, mutta ei kuitenkaan vielä kiehu, lisää jauhot huolellisesti sekoittaen.
- ❖ Maalia pidetään 2-3 tunnin ajan lähellä kiehumispistettä kokoajan sekoittaen, mutta ei anneta kiehua.
- ❖ Jos maaliin lisätään pellavaöljyä, se lisätään tässä vaiheessa. Öljy tummentaa sävyä hieman ja lisää maalin pitävyyttä.
- ❖ Tämän jälkeen sekoitetaan väripigmentti ja varotaan, ettei keitos kiehu yli. Ylikuohumista voi hillitä lisäämällä hieman kylmää vettä.
- ❖ Maalin annetaan poreilla vielä puoli tuntia kokoajan hämmentäen.
- ❖ Jos maalia aiotaan säilyttää yli kaksi päivää, lisätään suola.
- ❖ Tee koemaalaus laudanpätkään. Maalin kuivumista voi nopeuttaa lämmittämällä. Kokeile maalipintaa; jos maalia ei tartu, maali on valmista. Jos maalia irtoaa, on sitä keitettävä vielä lisää.
- ❖ Maalaa jäähtynyt keittomaali mahdollisimman pian, muutaman päivän sisällä. Säilytä maali viileässä.
- ❖ Mikäli maalia täytyy säilyttää pidemmän aikaa, lisätään säilöntäainetta. Tavallisesti keittomaalin säilöntään on käytetty apteekista saatavaa formaliinia. Sopiva sekoitussuhde on 0,5l formaliinia / 100l valmista keittomaalia.

- ❖ MAALAUSSILOA!

Roslagin mahonki -perinteinen, hengittävä, kuultava tervapuunsuoja

Perinteinen resepti:

Mäntypuista hautatervaa	1/3
Pellavaöljyvernissaa	1/3
Pineenitärpättiä	1/3

Sekoitussuhteita voidaan muuttaa kuhunkin käyttökohteeseen sopiviksi.

Ohenteena käytettävän tärpätin on oltava puutärpättiä, sillä mineraalitärpätti tai lakkabensiini paakkuunuttaa tervan seoksessa.

Roslagin mahonkia on käytetty jo 1700-luvulta lähtien veneiden ja rakennusten maalaukseen. Roslagin mahongilla sivelty pinta tuoksuu jonkin aikaa miellyttävästi tervalta, ja aine suojaa puuta kalvoa muodostamatta. Terva ja vernissa ovat vanhoina aikoina olleet tärkeimmät puun suojaamisessa käytetyt aineet. Käyttökohteita ovat uudet ja vanhat käsittelemättömät puupinnat sekä vanhat kalvoa muodostamattomilla puunsuoja-aineilla käsitellyt (myös vanhat painekyllästetyt) puupinnat ulkotiloissa, kuten hirsi- ja lautaseinät, terassit, puuveneet ja laiturit.

Pintakäsittely

Pintakäsittely Roslagin mahongilla on nopeaa ja helppoa. Roslagin mahonki-käsittely antaa puulle suojaavan pinnan kosteutta vastaan, suojaa laholta ja on samalla hengittävä. Tervan, tärpätin ja vernissan sekoitussuhteita voi vapaasti muuttaa kuhunkin käyttötarkoitukseen sopivaksi. Aineen oma väri on kuultava ruskea, mutta sitä voidaan sävyttää erilaisilla pigmenteillä. Roslagin mahonki voidaan valmistaa itse, mutta saatavilla on myös teollisesti valmistettuja tuotteita. Näihin on usein lisätty homeenestoaineita.

Aiemmin tervan eri seoksilla käsitellyistä pinnoista poistetaan kovettunut ja huonokuntoinen terva pois. Normaalisti riittää, että tervan pinta karhennetaan teräsharjalla tai raapataan teräskaapimella. Pöly harjataan pinnasta pois.

Roslagin mahongin imeytymistä puuhun voi tehostaa lämmittämällä. Lämmittämiseen helppoin väline on esim. kaasu- tai alkoholikeitin. Lämmityksen pitäisi olla hellävaraista, jotta terva ei pala pohjaan. Oikein lämmitetty terva on juoksevaa. Jos haluaa tervan todella imeytyvän puuhun, pitää puutakin samaan aikaan lämmittää. Seoksen levittämiseen sopii luja ulkomaaleille tarkoitettu sivellin, joka sitoo paljon nestettä.

Kevään aurinkoinen ja tuulinen sää on paras aika pintakäsittelylle. Aineen kuivumisaika on pitkä; pinta on sateenkestävä alle vuorokaudessa, käsittelykuiva neljässä vuorokaudessa, mutta perusteellinen kuivuminen kestää kolmesta neljään viikkoa.

Ikkunoiden kunnostus

Yleisohje

"Ehjää ei tarvitse korjata, mutta sen sijaan hyvin korjattu on parempi kuin uusi."

Ikkunoiden korjaaminen lyhyesti:

- 1. Ikkunat ja ikkunalasit merkitään.** Ensimmäiseksi ikkunat numeroidaan ja merkitään esim. maalarinteipillä siten, että jokainen ikkuna löytää tiensä takaisin omalle paikalleen.
- 2. Ikkunapokat irrotetaan karmeista varovasti puuosia vaurioittamatta.** Samalla on hyvä tarkistaa ikkunan käynti ja saranoiden toimivuus.
- 3. Rikkinäiset tai uutta kittausta tarvitsevat lasit irrotetaan varovasti puuosia vaurioittamatta.** Vanha ikkunakitti lohkeaa usein helposti puukon kärjellä. Ehjää kittiä ei kuitenkaan ole tarve poistaa, vaan kittaukset voidaan myös paikata. Ehjät lasit merkitään ja laitetaan myöhemmin takaisin omalle paikalleen. Myös käyttökelpoiset vanhat pienet naulat otetaan talteen.
- 4. Puuosista raapataan/harjataan/hiotaan kevyesti lika, vanha irtonainen maali ja nukkaantunut pinta pois.** Kyntteet puhdistetaan myös huolellisesti. Hyvin kiinni oleva vanhaa maalia ei tule/ tarvitse poistaa. (Huomioi kuitenkin, että lateksimaalin päälle ei voi maalata pellavaöljymaalilla, vaan tällöin vanha maali tulee poistaa kokonaan.)
- 4. Tehdään tarvittavat puupaikkaukset vanhan mallin mukaisesti.** Ikkunapokien ja karmien huonokuntoiset puuosat kunnostetaan tai uusitaan tarvittaessa. Liiallista korjaamista tulee kuitenkin välttää. Puupaikkauksissa tulee käyttää tiukkasyistä mäntyä, mieluiten vanhaa puuta. Puupaikkojen liimaamiseen voi käyttää kosteutta kestävästä puuliimaa. Ikkunapokien nurkkaliitoksia ei kuitenkaan liimata, vaan ne kiinnitetään puunauloilla tai kulmarauodoilla entiseen tapaan. Puuttuvien ikkunoiden paikalle hankitaan sopivanlaiset vanhat ikkunat, tai tehdään uudet entisen kaltaiset.
- 5. Kunnostetaan mahdolliset helat/saranat/kulmaraudat jne.** Helat irrotetaan tarvittaessa ja ruoste harjataan teräsharjalla tai hiotaan pois. Pahvisuojaus estää helaa ympäröivää puuta vaurioilta. Tämän jälkeen helat pohjamaalataan tarkoitukseen sopivalla ruosteenestopohjamaalilla. Irrotetut helat kiinnitetään takaisin mieluiten samoilla ruuveilla/nauloilla. Helat maalataan samanaikaisesti muun ikkunan kanssa.
- 6. Puupinnalla olevat osat pohjamaalataan sinkkivalkoisipohjamaalilla.** Vanhan hyväkuntoisen maalikerroksen päälle voi maalata suoraan pellavaöljymaalilla. Maalaustyö tehdään maalinvalmistajan ohjeiden mukaisesti. Myös kyntteet pohjamaalataan. Ikkunoiden sisäpinnat jätetään pintakäsittelemättä, mikäli ne ovat aiemminkin olleet puupinnalla. Muussa tapauksessa ikkunat maalataan tarvittaessa molemmin puolin. Mikäli puite on maalaamaton, voidaan se (maalaamisen sijaan) kyllästyä pellavaöljyllä. Lämmitetty pellavaöljy sivellään puunpintaan. Käsittely uusitaan tarvittaessa ja ylimääräinen öljy pyyhkitään pois.

7. Halkeamien ja uurteiden kittaaminen. Mikäli puun pinta on pahasti uriutunut, voidaan uurteita ja halkeamia paikata öljysilotteella. Mikäli halkeamat ovat syviä, kittaaminen tehdään osissa, ja kittikerroksen kuivuttua tehdään välimaalaus. Uurteiden kittaamiseen voi käyttää myös pellavaöljykittiä, tai hienosta sahajauhosta ja kosteutta kestävästä puuliimasta itse tehtyä kittiä.

8. Pohjamaalin kuivuttua sopivasti ikkunalasit kiinnitetään paikoilleen pellavaöljykitin (Esim. Tikkurilan Wanhan ajan maalit -sarjan pellavaöljyikkunakitti), ja pienten naulojen tai lasituslangan avulla. Ensin kyntteeseen levitetään aluskitti, jota vasten lasi painetaan. Aluskitti tiivistää ja tasaa pohjan epätasaisuuksia. Vanhoja ikkunapuitteista irrotettuja nauloja käytetään mahdollisuuksien mukaan, lisäksi käytetään uusia vastaavanlaisia. Erityisesti tarkkuutta vaativiin kohtiin lasituslanka on paras vaihtoehto. Naulankannat eivät saisi näkyä kitin alta. Kittaamiseen paras työkalu on kittiveitsi, mutta työ onnistuu myös tavallisen lastan avulla. Toisinaan vanhojen ikkunoiden kittaukset on tehty sormin, joten tällaisia ikkunoita restauroidessa työtappaa tulisi jatkaa. Kitti vedetään sivu kerrallaan viistoksi siten, että kitti ei näy ikkunan sisäpuolelta. Kittaaminen tehdään runsaalla kitillä ja ylimääräiset otetaan pois. Rikkoutuneiden lasien tilalle voidaan lasia leikata vastaavan paksuisista vanhoista tarpeettomista ikkunalaseista tai hankitaan uutta vastaavanlaista lasia.

9. Kitinpinnan hieman kuivuttua ikkunat maalataan ohennetulla pellavaöljymaalilla. Maalaustyö tehdään maalinvalmistajan ohjeiden mukaisesti.

10. Välimaalauksen kuivuttua ikkunat maalataan ohentamattomalla pellavaöljymaalilla. Maalaustyö tehdään valmistajan ohjeiden mukaisesti.

** Tärkeätä on kuitenkin muistaa että öljymaalilla maalattaessa kerrosten tulee olla hyvin ohuita ja kuivumisajan tulee olla riittävän pitkä. Liian paksu maalikerros ei kuivu kunnolla, valuu ja nahkoittuu muodostaen ruman pinnan. Aiemman maalipinnan on oltava ehdottoman kuiva ennen uuden maalikerroksen maalaamista. Pellavaöljyn itsestään syttymisriski on myös otettava huomioon!*

10. Valmiit kunnostetut ikkunat laitetaan takaisin omille paikoilleen. Samalla ikkunat tiivistetään. Nauloilla karmeihin kiinnitettävät ikkunat kiinnitetään samoilla vanhoilla nauloilla, mikäli ne ovat vielä käyttökelpoisia. Mikäli epäillään puun lohkeavan naulauksesta, voidaan käyttää tarkoitukseen erittäin hyvin sopivia hevosenenkänauloja. Hevosenenkänauula on litteä, joten se ei halkaise puuta kuten paksumpi nauula, ja lisäksi se on helppo taivuttaa ikkunan pokaan vasten. Hevosenenkänauulan kanta on sivusta "litteä", joten myöskään siitä ei jää painaumia puuosiin.

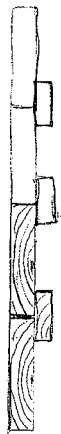
11. Ikkunan pielilaudat paikataan/uusitaan ja maalataan tarvittavilta osin entisen kaltaisiksi.

12. Ikkunat huoltomaalataan ja kittauksia paikataan tarvittaessa. Ennakoinnilla ja säännöllisellä huollolla saadaan siirrettyä laajamittaista kunnostusta eteenpäin.

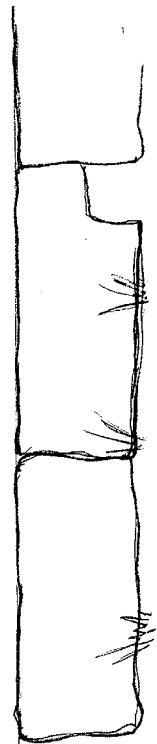
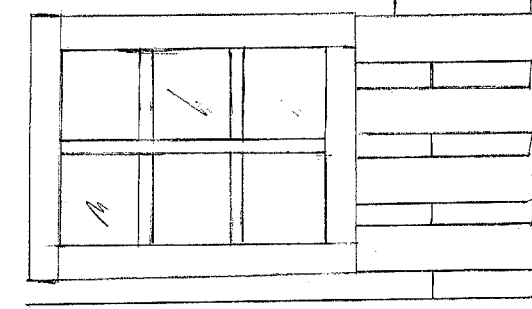
TARVIKKEET:

Pieni tasakylkinen vasara
Puukko
Puristimet
Pienet pihdit
Maaliraappa tai sikli
Teräsharja
Hiomapaperia, 180 - 240
Raappa maalinpoistoon lasilta
Pahvia
Lasituslankaa
Pieniä nauloja
Pellavaöljyikkunakitti
Sinkkivalkoisipohjamaalia
Ruosteenestopohjamaalia (Esim. Rostex, Verrex)
Sellakkaa (kyntteisiin)
Pellavaöljymaalilla (esim. Uula, Lin, Allbäck...)

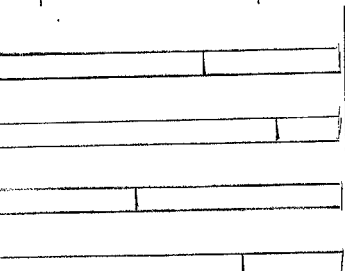
Peiterimalauditus

- puun sydänpuoli ulospäin
- sahausnukka/syyt alaspäin

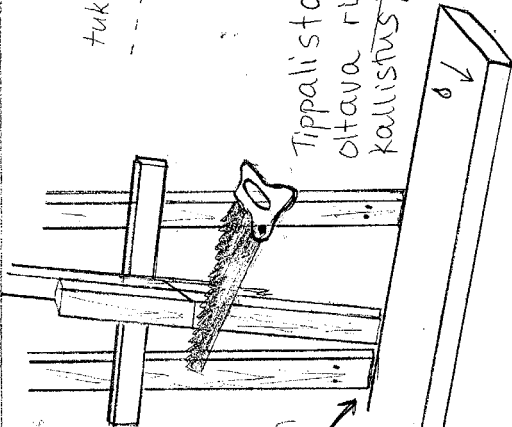
- vain huono- kuntoiset rimat ja laudat uusitaan
- paikkaaninen mieluiten vanhalla puutavaramalla

- paikkosaumat voidaan tehdä samaan linjaan tai hajottaa eri korkeuksille. (jälkimmäinen tapa erottuu vähemmän korjatusista seinästä)
- paikkapalan on oltava täsmälleen entisen paksuinen ja levyinen

- Mallia korjaukseen otetaan vanhoista jatkoksista
- Tarvittaessa takapiidelle laitetaan tikijukkaa nauhoista varten

Riman ja tippalistan välillä on jäätävä väli millin ilmarako

- laho peiterima sahataan viilosti paikki

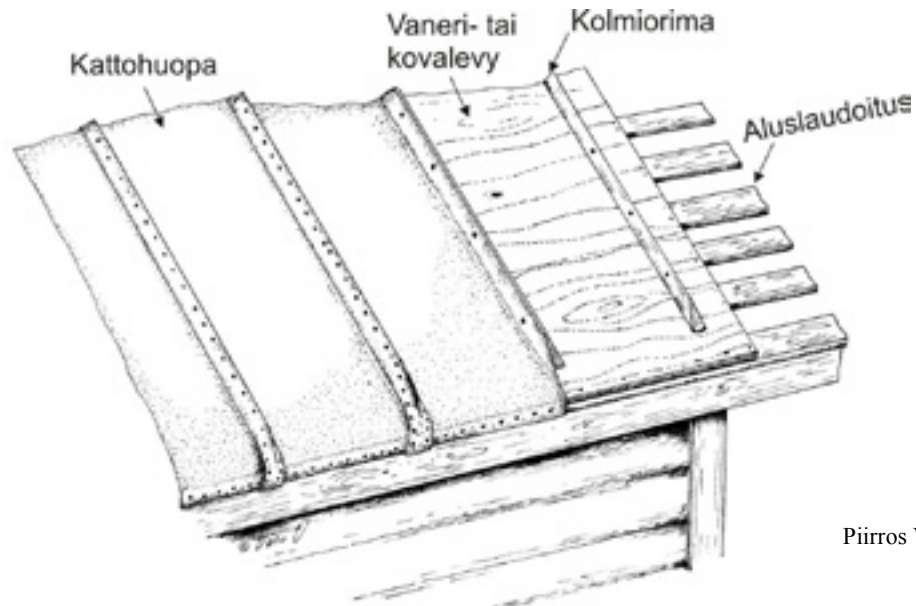
- liitoskohta voidaan suojata maalilla tai öljykittillä
- nauhaus tehdään siistiä ja tarvittaessa rataaan aukunkärrä
- vanhoja tiko- / leikkattuja nauhoja käytetään mahdollisimman paljon

Peiterimalaudituksen paikkaus
 Työpiirustus, ei mk.
 21.7.2008 Hanna Kemppinen

Kolmiorimahuopakaton teko

Vaihtoehtona kokonaan uusiminen

- Poista vanha huopakatto ja kolmiorimat sekä usein allaoleva pärekatto. Vinkiksi pärekaton purku, ks. Vinkkejä pärekaton tekoon, liite 7.
- Vaihda huonokuntoiset ruoteet/aluslaudoitus sekä tee tarvittavat oikaisutoimenpiteet katolle.
- Kiinnitä vanhojen ruoteitten/laudoituksen päälle puukuitulevy tai vaneri. Tällä estetään vanhojen pärenauloja puhkaisemasta uutta katetta.
- Tee uusi kolmiorimakate entisenkaltaiseksi. Huomioi valmistajan ohjeet.

Piirros Vesa Väisänen

Vaihtoehtona osittain uusiminen

- Huopakatto voidaan paikata tai uusia myös vanhan huopakaton päälle.
- Korjaa lahonneet kolmiorimat ja aluslaudoitus lahonneilta osin.
- Harjaa vanha katto roskista ja sammaleista puhtaaksi. Paikkaa alusta tasaiseksi vanhan huovan tasoon paikkapaloin (huopa, levy, pähvi)
- Laita uusi huopa vanhan huovan päälle entisen mallin mukaan. Huomioi valmistajan ohjeet.

Vinkkejä pärekaton tekoon

Tarkemmat ohjeet pärekaton tekoon löytyvät mm. Museoviraston korjauskorteista.

- Laita peräkärri räystäään alle ja levy/ pelti seinän ja karryn väliin, vähentää työtä vanhaa kattoa purettaessa.
- Vanhat päreet lähtevät helpoiten tasakärkisellä rautalapiolla harjalta alaspäin ehjän katon päällä valuttamalla
- Pärepuiden tulee olla oksatonta talvikaadettua puuta, jolloin pihkatiehyet ovat kiinni.
- Pärepuu yleensä mäntyä tai haapaa mutta myös kuusta on käytetty.
- Katon kaltevuus vaikuttaa siihen tehdäänkö katto kolmin- vai nelinkertaiseksi. Loivan katon tulee olla nelinkertainen.
- Ennen asennusta päreet tulee liottaa kosteiksi, jotta ne kestää taivuttelua ja naulaamista.

Pärekaton teko:

Päreiden latominen aloitetaan räystäältä 1/3 mittaisella nurinpäin asennetulla päreellä. Toinen kerros aloitetaan niin ikään räystäältä oikeinpäin asennetulla 2/3 mittaisella päreellä. Jotta katteesta saadaan kolminkertainen, kolmaskin kerros aloitetaan räystäältä, tällä kertaa täysimittaisella päreellä. Neljättä kerrosta varten asennetaan siirrettävä ohjurilauta, jota vasten päreet ladotaan. Lautaa nostetaan kerros kerrokselta. Välillä on syytä mitata harjalta, että rivit kulkevat suoraan. Pärekerrokset ladotaan vuoroin oikealta vasemmalle ja vasemmalta oikealle. Venekatoksiin on toisinaan tosin saatettu latoa pärekatto samaan suuntaan, eli maalta järvellä päin, jotta järveltä puhaltava tuuli ei kuljeta vettä päreiden väliin. Vain joka toinen päre naulataan kiinni. Kolminkertaisuudesta johtuen jokainen päre tulee joka tapauksessa naulattua useammalla naulalla. Päällimmäisen päreen tulee peittää alemman naulaus. Naulatessa viimeinen vasaran kopautus jätetään lyömättä, jotta naulauksesta ei tule liian tiukka. Naulataan tarkoitukseen sopivilla noin kahden ja puolen tuuman pärekatonnauloilla ("mustia/kirkkaita" =ruostuvia nauloja) Pärekattonaulojen on tarkoituskin ruostua samaa tahtia kun päreet lahoavat, näin ollen vanhan pärekaton purkaminen onnistuu helposti ennen uuden pärekaton tekoa. Katto viimeistellään harjalle ja räystäälle asennettavilla laudoilla.

Kivimuurin korjaaminen

- * Sortumakohta korjataan ensisijaisesti muurin alkuperäisillä kivillä tai vastaavilla.
- * Sortuma kohta ladotaan ensin ilman laastia ja kiviä pyöritylään tarvittaessa useampaankin kertaan. *Tartunnat saumauksille!
- * Mallia otetaan ehjistä muurista. (säännöllinen/epäsäännöllinen ladonta tms.)
- * Kiinnolevaa vanhaa laastia EI poisteta! Selvästi irtonainen laasti, lika ja roskat poistetaan. Puhdistuksessa apuna harja, paineilma, vesisuikku. (Vettä käytettäessä kiinnitetään huomiota siihen, että vettä ei mene rakenteiden sisään, vaan ainoastaan muurin pintaa voi huuhdella.)

* Ennen muuraamista kiinnitys pinnat kostutetaan vedellä. (Pesusieni ja paineistettu suihkupullo hyvät apuvälineet)

* Muurauksessa apuna pieni muurauskiveli, puuastat ja kalkinkestävät kumikäsineet.

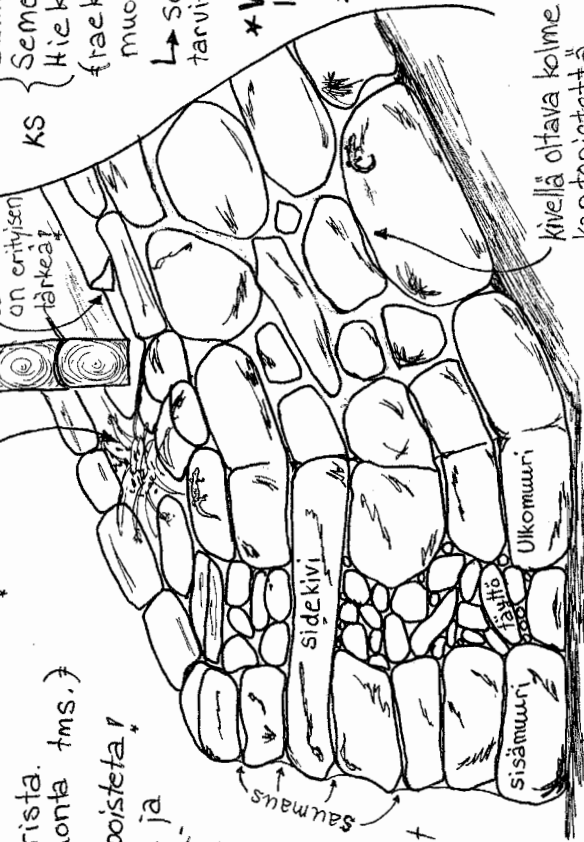
* Muuraustöissä on huolehdittava riittävästä jäiköistyksestä, jotta laasti ei kuivu liian nopeasti ja halkeile.

* Kalkki- ja laastifahrat pestään kivien pinnasta samantien pois.

* Kivimuurin pieniä pullistumia voidaan tukea injektioimalla laastia syvälle muurin rakosiin.

Kivimuurin täyttönä ja eristeenä usein pieniä kiviä, hiekkaa, olkia ja ruumehia

→

* Kivimuurit ovat usein kaksinkertaisia → reunolla tarkasti ladotut muurit, joiden välissä on pienempiä ja muodoltaan pyöreämpiä irtonaisia kiviä.

* Kivimuri kaventuu hieman ylöspäin ja ladonnat kallistuvat sisäänpäin, jolloin muurista tulee kestävä.

* Ulko- ja sisämuurit on tavallisesti sidottu toisiinsa pitkällä poikittaisilla sidekivillä. Toisinaan muuria on jo ladontaväineessä vahvistettu raudasta käännettäviä/taottuja "ankkurilla".

* Muurin tulee pysyä kasassa ilman laastiaakin!

Saumaukset

* Sauma-laasti valitaan kohteen mukaan (savilaasti, kalkkilaasti, kalkkisementtilaasti...) Sortumakohtaan korjaukseen KS-laasti on usein toimivuin.

- KS { Sammutettu kalkki 3 osaa
 - Sementti 1 osa
 - Hiekka 6 osaa
- fraekootaan vaihtelevaa, 0,5-6 m, muodoltaan särmikästä. }

↳ sekoitussuhdetta muutetaan tarvittaessa.

* Vanhan saumauksen päälle ei laiteta uutta laastia.

* Saumauksen malli otetaan ehjistä vanhasta saumasta.

* Saumaus hieman sisäänpäin kovera. Sauma muotoillaan siten, että vesitaskuja ei pääse syntyämään.

* Kiven pintaa peitetään mahd. vähän.

* Hirren ja kivimuurin välinen saumaus on erityisen tärkeä. Tarvitessaan liitoskohta suojataan lisäksi laudalla, huopakaistaleella, tai jopa pellityksellä.

Kivimuurin kunnostaminen

luonnon- ja perakiviset muurit, sekä saumaukset

Piirustus nro. Yleisohje

Ympäristönhoitoyöt E-Si:ssa Etelä-Savon ELY-Keskus

Hanna Kemppinen

14.1.2011

Ei mittak.

Ympäristöhoitotyöt Etelä-Savossa – hanke

Hanna Jantunen

Marianne Rautiainen

Luonnonkivimuurin ja -kivijalan restauroinnin yleisohjeet

Kivet joko luonnon muovaamat pyöreät tai ihmisen muotoillut ja lohkomat ovat olleet perinteisen rakentamisen perusmateriaalia. Yleisimpinä käyttökohteina ovat olleet rakennusten kivijalat (perustus), navettojen sekä kellarien seinät ja holvaus, luonnonkivikaivot, aidat pellonreunoilla sekä uunit ja kiukaat. Aikoinaan luonnonkiven käyttöä ovat ohjanneet materiaalin saatavuus, paikallinen kivilaatu sekä tarjolla ollut kivityötaito.

Restauroitavissa kivityökohteissa luonnonkivimateriaalinkäyttö tulisi olla sekä kiven koon ja että työtapojen suhteen samantapaista kuin alkuperäisessä mallissa. Kivimuurin tulee pysyä koossa ilman laastia kiilakiviä apuna käyttäen. Usein muuri jätettiin laastittomaksi ja saumaamattomaksi ns. kylmämuuriksi. Kiviä ei saisi korvata uusilla rakennusmateriaaleilla, kuten kevytsoraharkoilla tai tiilillä. Myös laastin pitäisi koostumukseltaan olla entisen kaltaista joko savi-, kalkki- tai kalkki-sementtilaastia.

Järventaan kivinavetan sortuva seinämuuri ennen ja jälkeen vuoden 2012 korjausta Harjumaalla.

Korjaaminen

Luonnonkivimuurien ja -kivijalkojen yleisimpiä ongelmia ovat roudan ja kivirakenteen sisään pääsevän veden jääytymisen aiheuttamat sortumat ja saumausten irtoaminen. Tyypillisin sortuman syy löytyy kylmilleen jääneiden asuinrakennusten ja käyttämättömien eläinsuojien alapohjan ja maan jääytymisen aiheuttamista maan liikkeistä.

1. Selvitetään ja dokumentoidaan korjattavan kohteen **perustustapa**, millä on suora vaikutus korjaustavan valintaan. Esim. tutkitaan onko kivimuurin alla hirsiarina, joka maan kosteusolosuhteiden muuttuessa voi alkaa lahota, jolloin se joudutaan korvaamaan uusilla rakenteilla.

Kuva Mäntyharjun Ison-Pappilan kivinavetan työmaalta, kun sortuvan muurin oikaisemiseksi on jouduttu ensin purkamaan ja lajittelemaan muurien välissä oleva täytekivikanava. Joskus tarvitaan näin perusteellista korjausta.

Kaksinkertaisen kiviseinän ulko- ja sisämuurit ennen korjausta.

2. Tutkitaan ja dokumentoidaan **muurin rakenne ja rakentamistapa**. Matala kivijalka on yleensä yksinkertainen latomus, ja korkeammissa muureissa on käytetty kaksin- tai kolminkertaista pienemmistä kivistä koostuvaa eristekavallista seinää. Kestävä kivimuri rakentuu siten että se kapenee ylöspäin ja isoimmat kivet ovat alhaalla ja nurkissa (kantopisteissä). Ladonta tehdään limittäin päällekkäisiä saumoja välttämällä. Välissä käytetään kiilakiviä ja poikittaisia pitkiä sidekiviä, jotka sitovat ulko- ja sisämuurin yhteen. Muuria voi sitoa poikittaissuunnassa tai muurinsuuntaisesti rautatangosta käännettyillä ristiankkureilla tai hakasraudoilla.

Kaksinkertaisen kiviseinän muurirakenne, jossa pienemmistä kivistä koostuva eristekerros on ulko- ja sisämuurin välissä. Kuvassa näkyy myös muureja sitova hakasrauta.

Roudan ja rakenteisiin jäätyneen veden liikkeistä sekä rapauttavasta vaikutuksesta vaurioitunut seinämuuri ja kivijalka. Molemmissa kohteissa puuttuu myös muuria suojaava tippalauta.

Sidekivien ja riittävän limityksen puutuessa seinä on alkanut sortumaan päällekkäisten pystysaumojen kohdalta, ja muurin sidontaan on tarvittu hakasrauta.

3. Tehdään **kuntokartoitus** dokumentoiden kohde valokuvoin ja mahdollisesti havainnepiirroksin ja kiviä numeroiden. Samalla selvitetään vaurioiden laajuus ja laatu.

4. Selvitetään kiven liikkeiden, sortumisen ja **vaurion syyt**. Esim. jos maa on jatkuvasti routiva, niin selvitetään mistä vesi ja kosteus kertyvät muurin alle. Maan muotoilu, salaojitus ja sadeveden johtaminen katolta sekä seinänvierustoilta ovat yleensä tarpeen. Myös muurin päältä muurin sisään kertyvä ja jäätyvä vesi voivat olla vaurion syytä. Esim. seinäpinnasta ulkoneva ilman tippalautaa tai muuta suojausta jäänyt muuri kerää sadevettä sisäänsä.

Ympäristöä raivataan poistamalla puita ja kosteta ylläpitävää kasvillisuutta.

5. Ympäristön raivaus poistamalla kosteutta ylläpitävää kasvillisuutta, roskat ja kohonnut maanpinta rakenteiden reunustoilta kuuluu vuosittaisiin ylläpitotoimiin. Maata voidaan joutua myös kuivattamaan routimisen välttämiseksi. Tarkistetaan maan kallistukset ja sadevesien valumasuunnat. Tarvittaessa tehdään niskaojat ja räystäälle sadevesikourut. Toisaalta veden lisääminen voi tulla kyseeseen, jos perustusten hirsjarina on vaarassa kuivua.

Maastoa on muotoiltu rakennuksesta poispäin viettäväksi.

7. Tarvittaessa rakenteiden **väliaiikeinen tuenta** tehdään esim. puupönkillä ja -kiiloilla.

6. **Perustusten korjaaminen ja vahvistaminen** voidaan tehdä monella tapaa esim. paaluttamalla, muuraamalla, betonitukia valamalla tai kivilatomuksin. Lahonnut hirsjarina voidaan korvata uudella entisenkaltaisella hirsjarinalla, tai jaksoittaisin kivilatomuksin.

Kivet työnnetään paikoilleen yksi kerrallaan konevoimaa apuna käyttäen. Työ vaatii taitavaa ja tarkkaa koneen hallintaa ja tiimityötä. Muuri on tuettu väliaikaisesti puupönkillä

Irronneet kivet voidaan joutua latomaan paikoilleen useampaan kertaan, jotta ne asettuisivat tukevasti, muurista tulisi kantava ja korjauskohta sulautuisi ehjään muuriin. Joskus alkuperäiset kivet eivät riitä ja tarvitaan vastaavanlaisia kiviä puuttuvien täydennykseksi.

8. **Kivimuurin korjaaminen** tehdään huolellisesti. Ehjästä muurista ja perustuksista otetaan mallia, jolloin uusi korjattu osa sulautuu vanhaan (huomioidaan säännöllinen/epäsäännöllinen ladonta yms.). Pullistunut muurin osa voidaan korjata työntämällä liikkuneet kivet paikoilleen konetyötä apuna käyttäen. Jotta muuria päästään oikaisemaan, voidaan muurin täyttönä olevat pienemmät kivet joutua poistamaan väliaikaisesti. Oikaisutyöstä ei saa aiheutua vaurioita vastakkaiselle, mahdollisesti ehjälle muurinosalle. Jos oikaisu ei onnistu tai muuri on sortunut, joudutaan kivet latomaan uudestaan paikoilleen. Ennen uudelleen ladontaa kivet numeroidaan ja muuri valokuvataan. Kiviä voi joutua kääntelemään useita kertoja, jotta ne asettuvat hyvin paikoilleen. Kun jokaisella kivellä on kolme kantopistettä, muurista tulee vakaa. Kivimuuri korjataan vähän kerrallaan ja huolehditaan riittävästä saumaustaastin kuivumisajasta. Aina ei muuria voida oikaista entiselleen. Silloin se vakautetaan tilaan, jossa se on saavuttanut tasapainon. Pienemmät pullistumat voidaan korjata injektoimalla laastia syväälle muurin rakoihin.

Taitavan konekuskin ja saumattoman tiimityön ansiosta voidaan kiviä liikutella jopa rakennuksen sisällä koneen puomin, rototiltin ja liinojen avulla.

Kivien liikutteluun tarvitaan kone- ja miesvoimaa. Siirtämisessä hyvänä apuna voivat olla liinat ja vajjerit.

Muurin väliaikaista tuentaa pönkkien avulla sekä liinavedolla ja puukiiloilla

Muurin oikaisun jälkeen puukiilat vaihdetaan kiilakiviin. Lohkokivimuuri usein kiilataan puukiiloin, jotka voidaan jättää saumauksen sisään, mikäli niitä on käytetty muurissa aikaisemmin.

Sidekivien puuttuessa muurin pitävyys varmistetaan sekä pituus- että poikittaissuunnassa hakasraudoin ja ankkurein. Alimmassa kuvassa on myös kivien numerointia muurin uudelleen ladonnan tai sortumisvaaran vuoksi.

Hakasrautoja valmistetaan vanhan mallin mukaan rautatangoista.

8. **Saumaus** tehdään vanhoista saumoista mallia ottaen. Kiinni olevaa vanhaa laastia ei irroteta. Vain sormin irtoava laasti poistetaan, ja saumat puhdistetaan liasta ja roskista. Teräviä reunoja voidaan hioa ”rahinakivellä”. Puhdistukseen voidaan käyttää harjaa, pesusientä, paineilmaa ja (paineistettua) suihkupulloa tai puutarharuiskua. Vettä käytettäessä täytyy erityisesti varoa veden joutumista rakenteen sisään. Kiinnityspinnat kostutetaan ennen saumausta. Saumauslaastina käytetään yleensä kalkki-sementtilaastia (KS-laastia), jossa on esim. hiekkaa 6 osaa, kalkkia 3 osaa ja sementtiä 1 osa. Hiekan tulee olla särmikästä, kooltaan n. 0,5-8mm, ja veden täytyy olla puhdasta. Laastin koostumusta kannattaa tarkkailla työn alussa ja muuttaa sekoitussuhdetta tarvittaessa, mutta kalkkia tulee olla aina reilusti sementtiä enemmän. Liian sementtipitoinen laasti halkeaa.

9. **Työn jälki** tulee noudattaa vanhan saumauksen mallia. Saumaamisen työvälineenä voidaan käyttää pieniä muurauskihveleitä, sopivaksi veistettyjä puulastoja ja laudasta tehtyä kädensijallista laastitarjotinta. Saumaa voidaan työstää myös käsin, jolloin vettä ja kalkkia läpäisemättömät vahvat käsineet ovat välttämättömät. Jos rukkasen jälki on liian karkea, niin annetaan saumauksen hetken kuivua ja tasoitetaan se kevyesti pyyhkäisten. Vanhan saumauksen päälle ei laiteta uutta laastia. Saumapinta on yleensä aina hieman koveran muotoinen, ja se muotoillaan siten, ettei vesipusseja synny. Kiven pintaa peitetään mahdollisimman vähän, ja näkyviin pintoihin ei jätetä laastijäämiä. Roiskeet pyyhitään heti pois vedellä, sienellä tai rievulla, sillä kuivunut kalkki jättää kiven pinnan valkoiseksi. Riittävästä jälkikostutuksesta on huolehdittava, jotta laasti ei kuivu liian nopeasti ja halkeile.

Ikkuna- ja oviaukkojen saumauksessa ja holvauksessa noudatetaan vanhaa tekotapaa.

Hirren ja muurin välinen saumaus on erityisen tärkeä. Se suojataan tarvittaessa laastilla muotoillen, laudalla, tuohella, huopakaistaleella tai jopa pellityksellä.

Käynnissä on sisämuurin saumaus Iso-Pappilan navetalla Mäntyharjussa.

Harjunmaalla sijaitsevan Järventaka – nimisen tilan kivenavetan saumattua sisämuuria.

Raunioitunut navetan luonnonkivimuuri voidaan suojata muurin sisään kertyvän veden rapauttavalta vaikutukselta raunion päälle valetulla savi- tai KS-laastilla.

Esimerkkikohteina restauroituista luonnonkivimuureista ovat Järventaan kivinavetta Harjunmaalla v.2012, Iso-Pappilan kivinavetta Mäntyharjussa v. 2011–12 sekä alimmassa kuvassa Jäppilän lainajvästön kivijalka Pieksämäellä v.2012.

RESEPTI

kalkki-sementtilaasti eli KS-laasti

6 osaa hiekkaa (särmikästä, 0,5-8mm)

3 osaa sammutettua kalkkia

1 osa sementtiä

puhdasta vettä

Vesi ja kalkki sekoitetaan tekeytymään jo edellisenä päivänä, jolloin saadaan työstettävyydeltään parempaa laastia. Laastin sekoitussuhdetta voidaan muuttaa tarvittaessa, mutta kalkkia tulee olla reilusti sementtiä enemmän. Liian sementtipitoinen laasti on kovaa ja halkeilee. Tärkeää on sekä tartuntapintojen kastelu tartunnan varmistamiseksi että muuraus- ja saumaustyön jälkikostutus liian nopeasta kuivumisesta johtuvan halkeilun välttämiseksi. Parhaat työskentely- ja kuivumisolosuhteet ovat pilvisellä kevät- ja syyskaudella, jolloin on suuri ilmankosteus.

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa

ESR-hanke 2013

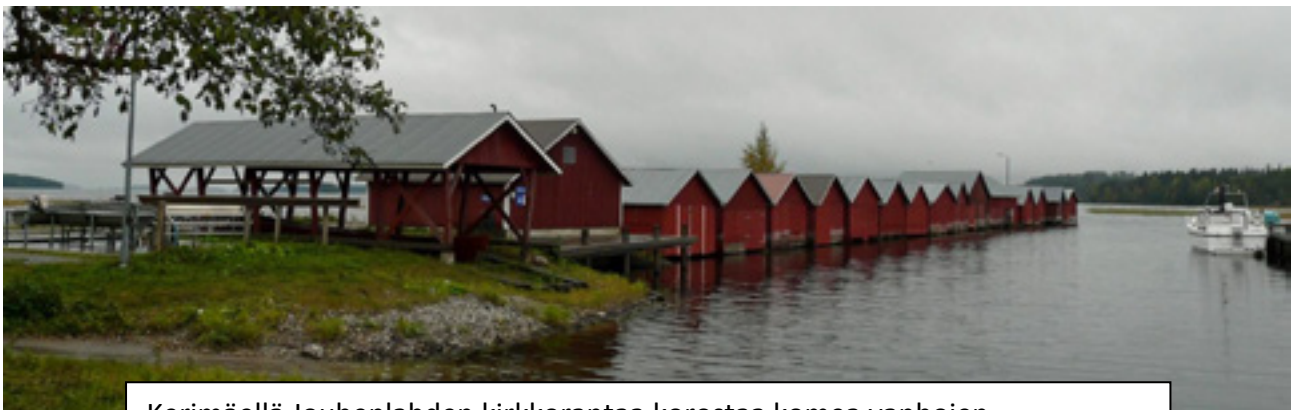
Laatija: Marianne Rautiainen, Etelä-Savon ELY-keskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

VENEVAJOJEN RESTAUROINNIN YLEISOHJEET

Ohjeissa esiteltyjä restaurointiperiaatteita voi soveltaa kussakin kohdetapauksessa erikseen korjauksen tarpeen ja kohteen erityispiirteiden mukaan.

Kerimäellä Jouhenlahden kirkkorantaa korostaa komea vanhojen venevajojen rivistö. Etelä-Savon suurin ja harvinaisen edustava venevajojen kokonaisuus on valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Kirkkoranta venevajoineen on myös maakunnallisesti merkittävää maisema-aluetta. Venevajojen kunnostus toteutettiin vuonna 2012 osana Etelä-Savon ELY-keskuksen yleishyödyllisiä ympäristötöitä.

Venevajat ovat tärkeä osa maamme rantojen ja saariston rakennusperintöä ja vesistö kuntien identiteettiä. Ne ovat merkittäviä kiintopisteitä rantaviivojemme vesimaisemassa sekä maalta että vesiltä katsottaessa. Tätä tyypillistä, mutta harvinaistuvaa rakennuskantaa tulisi varjella, ja siitä tulisi huolehtia, jotta se siirtyisi tuleville polville ja rikastuttaisi edelleen rantaviivojemme maisemakuvaa.

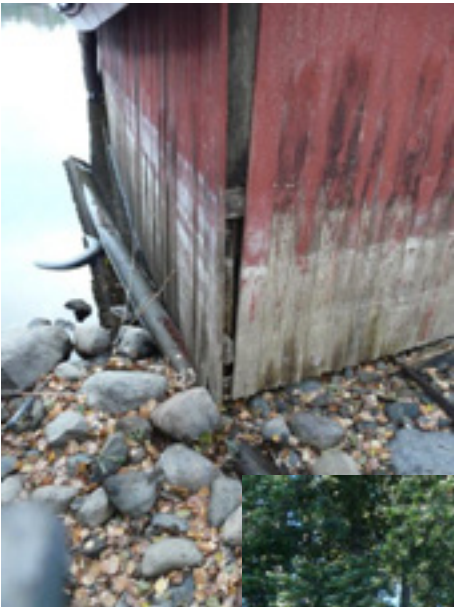
Säilyttävän restauroinnin periaatteista

Kunnostaminen alkaa kohteen dokumentoinnilla ja kuntokartoituksella. Kohde valokuvataan ja tarvittaessa tehdään piirroksia. Rakennus ja sen osien kunto tarkastetaan, ja tehdään korjaussuunnitelma. Säilyttävässä restauroinnissa vain välttämätön kunnostetaan ”paikaten ja parsien-periaatteella” käyttäen perinteisiä työtapoja ja materiaaleja. Kun olennaisimmat kohdat vain kunnostetaan, vältetään turhalta työltä ja purkamiselta. Tämä on taloudellista korjaamista, missä samalla säästyy arvokasta, alkuperäistä rakennuksen historiaa ja aitoa tunnelmaa. Jos jokin osa joudutaan uusimaan, korvataan sen alkuperäistä vastaavalla kopiolla. Ratkaisevaa rakennuksen eliniän ja alkuperäisyyden kannalta on jatkuva huolenpito ja huoltokorjaukset. Jatkuvalle ylläpidolle vältetään suurilta ja kalliilta korjaustoimilta.

Venevajojen yleisimmät vauriot ja ongelmat

Venevaja siirtyy ja laskeutuu vuosien saatossa vedenliikkeiden ja vuodenaikojen vaikutuksesta. Monesti runko on pudonnut alajuoksujensa päältä ja liukunut alkuperäiseltä paikaltaan. Veden rajapinnassa olevat kohdat, jotka elävät kosteuden ja hapen kanssa vaihtelevissa olosuhteissa välillä veden alla ja välillä sen yläpuolella, ovat useimmiten huonoimmassa kunnossa ja vaativat kunnostamista tai kokonaan uusimista. Myös jatkuvalle kosteudelle altistuva seinien alareuna kuluu ja lahoaa helposti. Vesikaton kunnolla on myös venevajojen kohdalla suuri merkitys sen säilymisen kannalta. Katto kannattaa huoltaa ja korjata ajoissa. Katemateriaalin valintaan tulee kiinnittää erityistä huomiota, sillä suurena pintana sillä on keskeinen merkitys rakennuksen visuaalisen ilmeen kannalta. Moderneja katemateriaaleja tulee välttää ja vaihtaa tilaisuuden tullen alkuperäiseen tai johonkin muuhun perinteiseen vaihtoehtoon kuten huopaan (ei palahuopaa) tai jopa päreeseen.

Rakennuksen runko on pudonnut alajuoksujensa päältä ja siirtynyt paikoiltaan.

Seinien alareuna on vaurioille ja laholle altis. Myös katon kunto on olennaista rakennuksen säilymisen kannalta.

Kunnostaminen

1. Dokumentointi:

Valokuvien ja tarvittaessa mittauksien ja piirroksien tallennetaan tietoa rakennuksesta ja sen yksityiskohdista.

2. Kuntokartoitus ja suunnitelma:

Rakennusosat ja niiden kunto käydään läpi. Kunnostussuunnitelma laaditaan joko piirtäen tai kuviin hahmotellen.

3. **Tuenta ja reivaus:** Rakenteisiin kiinnitetään pysty- ja vinotukia rakennuksen nostoa ja siirtoa varten.

HOLVITUKI

4. **Vaja nostetaan ilmaan pukkien varaan:** Rakennus nostetaan riittävän korkealle, jotta alajuoksuja pystytään korjaamaan ilmassa. Vipuvoimaa tai holvitukia (saa vuokraamoista) käyttäen vaja saadaan nostettua useita kymmeniä senttejä kerralla.

5. **Alajuoksujen vaihto:** Alajuoksut voi tehdä pyöreästä puusta, halk. 150-250mm. Juoksut lovetaan toisiinsa ja vahvistetaan tapituksin/ kierretangoin/kulmaraudoin. Lopuksi alajuoksut tuetaan pohjaa vasten kivin.

6. Pystyrakenteiden korjaus:

Kantavat nurkkapylväät uusitaan tarvittaessa pyöreästä puusta halk. 150-200mm ja muut pylväät parrusta 100x100mm² ja vinotuet lankusta 50x100mm² tai pyöreästä halk. n. 80-140mm.

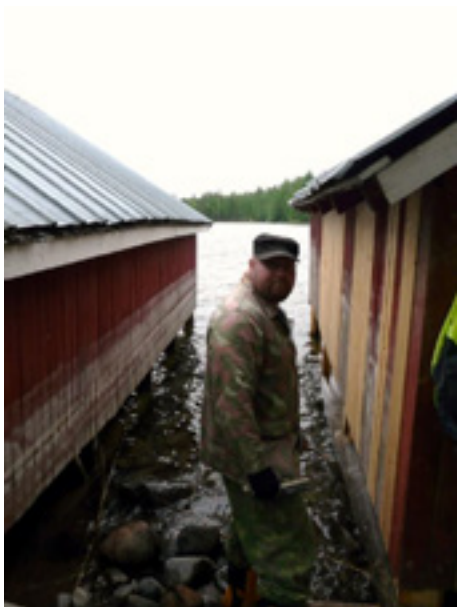
7. Yläjuoksujen tarkastus: Myös

yläjuoksut tarkastetaan ja tarvittavilta osilta korjataan. Notkahtaneet kohdat vahvistetaan kylkeen naulatulla ”lossilla”. Samoin tarkistus ja korjaukset tehdään kattotuolien osalta.

8. Seinälaudoituksen kunnostus:

Usein seinää ei tarvitse uusia kokonaan, vaan se voidaan korjata osalaudoituksena, jolloin vain lahot kohdat uusitaan ja paikaten entisen kaltaiseksi. Laudat irrotetaan tarvittavilta osin ja numeroidaan eri työvaiheita varten (esim. tunkkaus). Monesti huonolta näyttävä seinälaudoituksen alareuna on kovaa puuta ja tarvitsee vain puhdistusta ja maalauksen (huom. välttä turhaa korjaamista). Samoin kunnostetaan ovet.

9. **Seinän maalaus:** Seinät maalataan raappauksen ja (teräs)harjauksen jälkeen mieluiten keittomaalilla, jos pohjalla ei ole tiivistä ja kovaa maalikerrosta kuten lateksia tai jotain muuta muovimaalia. Peli- ja räystäslaudoissa käytetään pellavaöljymaaleja. Suositeltavaa on siirtyä käyttämään ainakin tulevaisuuden korjaustoimissa perinteisiä maaleja muovimaalien sijaan joko poistamalla vanha maali kokonaan tai laudoituksenvaihdon yhteydessä.

10. Katon korjaus: Katto korjataan mieluiten alkuperäisellä materiaalilla ja tekniikalla kuten huovalla, päreellä. Jos kuitenkin jätetään uudempi katemateriaali kuten peltikate, sen kunto ja pitävyys tarkistetaan ja tulevaisuudessa harkitaan huonokuntoisen katteen uusimista perinteisin materiaalein. Kuvassa näkyy vanhan pärekaton pellitys ja räystään pidennys. Kyseessä oleva katto olisi jatkossa suositeltavaa palauttaa pärekatteeksi.

Esimerkki kohde oli Anttolan kirkonkylän venevaja, jonka kunnostus perinteisin menetelmin toteutettiin osana Etelä-Savon ELY-keskuksen yleishyödyllisiä ympäristöitä v.2010-11. Anttolan venevaja on hyvä esimerkki korjauskohteesta, jossa hyvinkin huonokuntoisesta vajasta on saatu kohtuullisen pienellä vaivalla ja kustannuksin näyttävä rakennus. Samalla on saatu säilymään paikkakunnan rakennushistoriaa. Kyseessä oleva kohde toteutettiin työllisyystöinä ja siihen käytettiin yhteensä n. 30 htp. Kunnostuksen yleis- ja tarvikekustannuksiin meni n. 500-600e.

Hanna Kemppainen

Suunnittelija

Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli

P. +358 40 7013748

Hanna.Kemppainen@ely-keskus.fi

Ympäristöhoitotyöt Etelä-Savossa -hanke

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

"Vanha konsti on parempi, kuin pussillinen uusia."

Kokoelma niitä näitä...

Vanhan likaisen hirsiseinän puhdistaminen

Tavallisin konsti vanhan likaantuneen hirsiseinän puhdistamiseen on pesu miedosti mäntysuopaa sisältävällä vedellä ja juuriharjalla. Seinän peseminen tulee aloittaa alhaalta ylöspäin, jotta vesi valuu valmiiksi märälle pinnalle. Kuivaa puuta pitkin valuva likavesi aiheuttaa ikäviä likarantuja puuhun imeytyessään. Lopuksi seinä tietenkin huuhdellaan ylhäältä alas. Hirsiseinä ei satunnaisesta vesipesusta hätkähdä, kunhan pääsee kuivumaan. Pesu onkin hyvä tehdä lämpimään vuodenaikaan, jolloin pestyt seinät kuivuvat hyvin tuulettamalla. Toki ajan patina saa, ja sen kuuluukin, näkyä vanhassa rakennuksessa.

Luonnonmukainen vahva emäs eli tuhkalipeä

Ennen maalaamattomia hirsipintoja puhdistettiin koivutuhkasta valmistetulla lipeävedellä tai eläinrasvoista keitetyllä kotitekoisella suovalla.

Sekoittamalla puutuhkaa veteen, saadaan aikaan vahva tuhkalipeäliuos (pH 11–12). Tuhkan sisältämä kaliumkarbonaatti liukenee veteen sitä paremmin, mitä kuumempaa vesi on.

Pienen määrän tuhkalipeää voi valmistaa kaatamalla kiehuva vettä suodatinpussissa olevan tuhkan läpi muutamaan kertaan. Toinen keino on liottaa tuhkalla täytetty kangaspussia kuumassa vedessä. Tuhkalipeää syntyy myös, kun puolillaan tuhkaa olevaan ämpäriin lisää vettä ja antaa seisoa pari päivää, jolloin tuhka painuu pohjaan, ja vesi pinnalla on kirkasta.

Sammaloituneen huopakaton voi niin ikään kastellaan tällä liuoksella aurinkoisena päivänä. Lipeävedettä kaadetaan katolle tavallisella kastelukannulla, sammal lopettaa kasvun ja kuivuu muutamassa päivässä. Kastelun jälkeenkin tarvitaan aurinkoisia päiviä, jotta tuhkalipeä ehtii tuhota sammalen juuriston.

Kahvia ja teetä

Jos hirsiseinään jääneitä värieroja, esimerkiksi taulun taakse jääneitä vaaleampia jälkiä halutaan häivyttää, hyvänä kotikonstina tummentamista voi koittaa vaikka teellä tai kahvilla. Keitä samalla pari kupillista itsellesikin, ja nauti vanhasta rakennuksesta! Tee koe sävyttämisestä ja värjäyksestä erilliselle, hirsipintaa vastaavalle vanhalle puulle tai vähemmän näkyvälle paikalle. Kahvin kanssa voit nauttia tuoretta ranskanleipää, millä voit pyyhekumin tavoin puhdistaa myös likaantuneen tapetin tai maalipinnan!

Riveyksen kunnostaminen

Hirsien välissä tilkkeenä olevaa riveystä voidaan lisätä tai tiivistää tarkoitukseen suunnitellulla riveraudalla. Yhtä hyvin työhön käy esimerkiksi pieni vaaksan mittainen sorkkarauta, lattaraudasta itse valmistettu lyömärauta, tai kovasta puusta vuoltu teräväkärkinen lasta/kapula. Tilkkeen reunat käännetään alimmaiseksi, jolloin näkyville jää siisti makkara.

Lankkulattioiden puhdistaminen

Vanhimmat ja komeimmat vanhat lattialankut olivat usein käsittelemättömiä - tai ainakin ne näyttivät siltä. Lattioita on kuurattu eli pesty muutaman kerran vuodessa hiekalla ja kovalla harjalla sekä kylmällä vedellä niin, että lattiasta on vuosien kuluessa tullut vaalea ja reunoiltaan mukavasti pyörästynyt. Jos vaaleutta lattialle haluaa nopeammin, kannattaa pesussa käyttää apuna mäntysuopaa. Noin 1 dl mäntysuopaa liuotetaan litraan kylmää vettä. Pari ruokalusikallista vernissaa liuoksessa nopeuttaa kovan pinnan aikaansaamista. Lattiaa harjataan lankkujen suuntaisesti liuoksella useana päivänä peräkkäin. Ylimääräinen suopavesi pyyhitään pois ennen kuin lattia jätetään kuivumaan. Pontattu lattia kuurataan niukemmalla vedellä, varsinkin jos lattian alla on lattialämmitys.

Lattia voidaan entisestään vaalentaa käsittelemällä se ennen suopakäsittelyä kalkkivedellä. Litraan vettä sekoitetaan 125-200 g kalkkia. Seos harjataan tehokkaasti puupintaan ja annetaan kuivua. Kuivunut ylimääräinen kalkki poistetaan harjalla. Tämän jälkeen lattia pestään suopavedellä. Jos uusi puulattia halutaan patinoida vaaleanharmaaksi, käsitellään se 10 % rautavitrilliliuoksella ennen suopakäsittelyä.

Lattiapinta voidaan myös öljytä seoksella, jossa on 4/5 pellavaöljyvernissaa ja 1/5 puutärpättiä. Pinnan on oltava ehdottoman kuiva ennen öljyämistä, että öljy imeytyisi kunnolla puun huokosiin. Seos levitetään lattiaan puun syiden mukaisesti niin, ettei pinnalle jää kasaantuneita öljykerroksia. Lattia on hyvä käsitellä 2-4 kertaa, puun kuivumisaika käsittelyjen välillä tulisi olla 1-3 vrk.

Lattioiden vahaus on melko uusi tapa suojata puulattioita. Vanhoissa kaupunkiasunnoissa vahattiin parkettilattioita, mutta talonpoikaistaloissa lankkulattioiden vahaus ei ollut erityisen yleistä. Nykyään on tarjolla erilaisia öljyvahoja, joiden levittäminen on helppoa. Valmistajilla on laaja valikoima sävytettyjä vahoja, joita yhdistelemällä voi myös tehdä omia värisävyjä. Värikkösten vahakerrosten päälle kannattaa suojavahaksi levittää aina väritön vaha. Kun väritön pintakerros kuluu käytössä, levitetään uusi kerros - ja lattia on taas kuin uusi.

Lattioiden maalaus on jälleen tullut suosituksi. Vanhoissa taloissa lattiat olivat yleensä ensin kuurattuja. Kun pintaa ei enää saanut kuuraamalla puhtaan näköiseksi, saatettiin lattia maalata uuden raikkaamman pinnan aikaansaamiseksi. Ensimmäisellä maalauskerralla lattia maalattiin kolmesti ohuella öljymaalilla, ja melko vaalealla värillä. Maalipinta säilyi hyvänä viitisen vuotta, jonka jälkeen lattia peittomaalattiin - aina astetta vanhaa väriä tummemmalla sävyllä. Sama työmenetelmä on toimiva tänäkin päivänä. Jos vanha lattia halutaan peittomaalata, kannattaa vanha maalipinta rikkoa hienolla hiomapaperilla kevyesti hioen ja pestä kidesoodalla, jotta maali tarttuisi paremmin. Lattiapinnan on oltava täysin kuiva, kun se maalataan. Jos koko maali halutaan poistaa, kannattaa se tehdä infrapunalämmittimen avulla tai siklata pois käsin. Käsin hiominenkin sallitaan, mutta kannattaa olla varovainen, ettei samalla hio pois vanhan lattian arvokasta kuluneisuutta. Maalinpoistoaineita ei kannata käyttää, siellä aine on vaikea saada kokonaan pois puun koloista. Pintakäsittelystä riippuen se voi aiheuttaa melkoisia harmejä myöhemmin.

Aidantolppien hiiltäminen

Tolppien hiiltämisen tarkoituksena on lisätä puun kestoikää maanalaisille / maataavasten oleville osille, kun sitä käytetään esimerkiksi kaidetolppina. Hiiltäminen on perinteinen ja hyvä suoja lahoa vastaan. Se suoritetaan siten, että puu hiillostetaan riittävän syväälle noin yhden senttimetrin syvyyteen. Lisäksi hiilloksen korkeus tulee ulottua 5-10 cm:ä maanpinnan yläpuolelle. Näin puun solukko kivettyy ja eikä vesi pääse imeytymään tolpan juureen.

Itse hiiltäminen kannattaa suorittaa esimerkiksi halkaistuissa öljytynnyreissä, joiden avulla pystytään pitämään tuli haluamalla alueella. Halkaistut tynnyrit tuetaan kunnolla. Itse hiiltäminen suoritetaan siten, että puuta pyöritetään tullessa halutulla alueella, kunnes oikea hiilen paksuus on saavutettu.

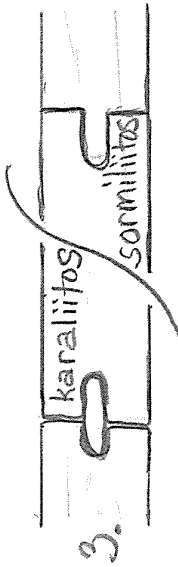
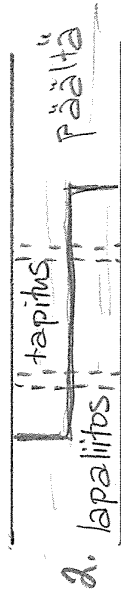

Puun hiiltämistä on käytetty portaiden rakenteisiin sekä luonnonsuojelualueiden ja retkeilyreittien merkkaukseen

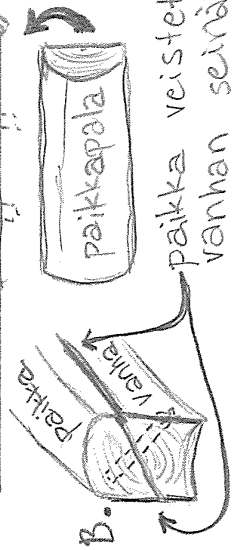
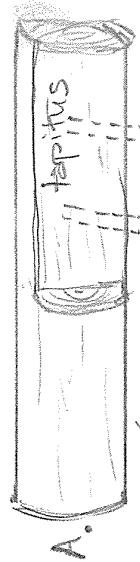

Hirsikengitykset ja paikkaus

Hirrenjatkos

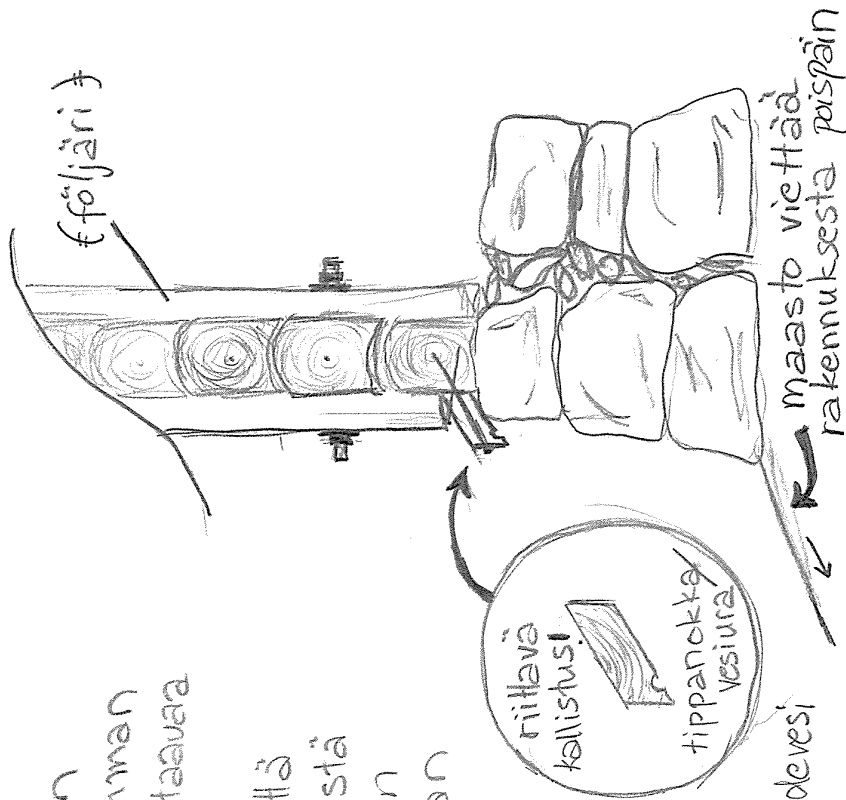

Hirren paikkaus

Tippalista

- Suojaa kivimuuria ja alinta hirsikertaa vedeltä.

- Hirsien paikkaamiseen käytetään mahdollisimman paikkauskoktaa vastaavaa puuta.

- "Nytkisäntönä", että mikäli puolet hirrestä on eiväät, korjataan kengittämisen sijaan paikkaamalla.

- Huonokuntoinen puuaines veistetään pois

- Kolon alareuna veistetään uospäin kaltevaksi, jotta sadevesi ei pääse saumaan.

- Paikka kiinnitetään puutaapeilla

Hirsien paikkaaminen ja tippalista	
Etelä-Savon ELY-keskus Ympäristöhoitajat E-s:ssä	Havainnepiirros
Hanna Kemppinen Hanna Kemppinen	19.3.2012 EI mittak.

Ympäristöhoitotyöt Etelä-Savossa

ESR-hanke 2013

Laatija: Marianne Rautiainen, Etelä-Savon ELY-keskus

Työnäytös: Harri Kaipainen, Etelä-Savon ELY-keskus

HIRSIRAKENTAMINEN

HIRSIVARAUKSEN eräs tekoperiaate hirsiseinää koottaessa/kengitettäessä

Varaus on hirren alapintaan tehty uurre (loveus), jotta päällekkäiset hirret asettuisivat tukevasti toisiinsa. Varauksen tiiveys varmistetaan tilkkeellä (esim. pellavariveellä), mikä jää hirsien väliseen saumaan eristeeksi. Alemman hirren selkä (yläpinta) jää pyöreäksi, jottei vesi valu varaukseen, kastele tilkettä ja lahota hirttä.

Tarvittavat työkalut:

vararauta/tarkkuuskynävara/rakentajan harppi lukitusmekanismilla
vatupassi (vesivaaka)
kynä
vasara, nauvoja, tukilautoja
moottorisaha
taltta, kirves

1. Hirret asetetaan päällekkäin kerroksittain tyvi- ja latvapuoli vaihdellen. Ylempi hirsi tuetaan varauksen piirtoa varten väliaikaisesti esim. tukilaudalla.

2. Tarkistetaan esim. vatupassilla, että hirret ovat linjassa päällekkäin. Hirsien keskelle voidaan piirtää keskilinja tarkistusta varten. Pelkkahirsissä linja otetaan sisäseinän pinnan mukaan.

3. Hirsivarauksen piirtämiseen käytetään **lukitusmekanismilla varustettua vararautaa**, tässä rakentajan harppia. Raudan varsien kärkiväli ei saa muuttua piirtämisen aikana. Mitä tarkemmin piirrät sitä tiiviimpi sauma. (Tarkkuuskynävaralla eli vatupassiharpilla kokematonkin saa tarkan tuloksen).

4. Piirrettäessä vararaudan tulee jatkuvasti pysyä **vaakasuorassa**, eli raudan keskilinja on vaakatasossa koko merkinnän ajan.

5. Piirrettäessä vararaudan tulee pysyä samanaikaisesti myös **pystysuorassa**, jolloin raudan varsien kärjet ovat samalla pystysuoralla akselilla päällekkäin koko merkinnän ajan.

6. Hirsivarauksen piirtäminen tehdään vararaudalla, siten että **rauta pysyy vakaasti sekä vaaka- että pystysuorassa**, ja ylä- ja alapuoliseen hirteen jää jäljet. **Näin hirsivarauksen piirtomerkintä tulee yhtä leveäksi koko piirtomatkalta.** Piirtämistä jatketaan samasta kohtaa toiselle puolelle hirttä.

7. Hirren päät myös piirretään myötäillen alapuolisen hirren muotoa.

8. Piirtojalkeä voi tehostaa kynällä.

9. **Hirsivarauksen loveaminen** tehdään ylemmän hirren alapintaan piirtomerkinää pitkin. Huom. ylempi hirsi on nostettu ylösalaisin ja tuettu uurteen tekoa varten.

10. Karkeamman työn osuus voidaan tehdä moottorisahan avulla, mutta **moottorisahan työstöjälki ei saa näkyä valmiissa työssä.** (Ennen työ suoritettiin taltan, vasaran ja kirveen avulla veistäen).

11. Moottorisahaa on pidettävä tukevasti kyynärvarsilla polviin nojaten.

12. Sahalla "piirretään" n. 1 cm syvyinen ura työntäen sahaa eteenpäin piirtojaljen sisäreunaa pitkin sahanterän osoittaessa alaspäin.

13. Samat työvaiheet tehdään toiselle sivulle.

14. Jos hirren pää jää näkyviin se siistitään uurtamalla lovi tarkasti hirren päähän tehdyn piirtojaljen mukaan. Apuna voi käyttää moottorisahaa

15. Moottorisahalla piirretyn hirsivarauksen (varausloven) voi irrottaa ensin moottorisahaa apuna käyttäen.

16. Sahanterää vinosti pitäen sahataan hirsivaraus (varauslovi). Varotaan ettei sahanterä lipsahda piirtojaljen ulkopuolelle repien reunaa rumasti. **Varotaan myös ettei sahata liian syvää V-muotoista varausta, mikä heikentää hirttä ja saa sen halkeamaan helposti.**

17. Samalla tavoin sahataan toinen reuna.

18. Sahataan lovettu osuus irti.

19. Taltan ja vasaran (kirvaan) alulla hirsivaraus siistitään ja viimeistellään sopivaan korkoonsa. Loven pohjalle jätetään **tilkevara** hirsien tiivistämistä varten esim. pellavariveellä.

20. Hirsien päällekkäin sovitus.

Tarvittaessa hirttä veistetään ja lovea syvennetään kohdista, joista se jää kantamaan eikä asetu tiiviisti paikalleen.

21. Hirsi istuu tukevasti alemman hirren selässä. Hirsivarauksen reuna ja hirren pääty on työstetty siististi. Hirsiseinää koottaessa ja kengitettäessä hirret vielä sidotaan toisiinsa vaarnatapein, jatkoliitoksin ja salvoksin.

Jättipalsami

Jättipalsami (*Impatiens glandulifera*) on kotoisin Himalajan vuoriston rinteiltä, ja se tuotiin Suomeen koristekasviksi 1800-luvun lopussa. Nykyään laji on levinnyt luontoon asutuksen läheisiin kosteisiin ja reheviin metsiin, metsän ja pellon reunoille sekä rannoille ja joutomaille. Jättipalsami valtaa kasvupaikkoja maamme alkuperäisiltä lajeilta ja pahimmissa tapauksissa syrjäyttää ne täysin.

Jättipalsamia on aikoinaan istutettu myös mesikasviksi, sillä se houkuttelee runsaasti pölyttäjiä puoleensa. Laajojen jättipalsamikasvustojen lähellä kotimaisien lajien pölytys saattaa jäädä heikoksi.

Jättipalsamin torjunta onnistuu nopeastikin

Torjunnassa tärkeintä on estää siementen muodostuminen ja leviäminen. Suurin osa siemenistä menettää itävyytensä jo yhdessä vuodessa, joten tehokas alkuvaiheen torjunta auttaa hävittämään kasvit parissa kolmessa vuodessa.

Pienet esiintymät on helppo hävittää kitkemällä kasvit pois käsin. Kitkeminen on syytä suorittaa ennen kukkien aukeamista, jotta siemeniä ei ehdi muodostua. Laajat, aarien kokoiset kasvustot kannattaa niittää mahdollisimman läheltä maan pintaa. Niiton

jälkeen on varmistettava, ettei alueelle jää pieniä kukkia yksilöitä. Niiton jälkeen jättipalsamit alkavat versoa uudelleen, joten toimenpide on syytä varautua suorittamaan pari kolmekin kertaa.

Jättipalsamin uudistumiskyky on suuri. Jos kasvin katkaisee, se kasvattaa hanakasti uusia versoja, ja jopa alle 10 cm korkeat kasvit voivat kukkia ja tuottaa siemeniä. Myös kitketyt ja maahan tai kompostiin jätetyt versot voivat jatkaa elämäänsä kukkien ja siemeniä muodostaen. Kitkemisen ja niiton jälkeen onkin tärkeää seurata, etteivät kasvit pääse jatkamaan elämäänsä. Kasviaineksen hävittämisestä on vain vähän tietoja, joten otamme mielellämme vastaan kokemussiannelle!

Yksivuotinen laji leviää siementen avulla

Jättipalsami on yksivuotinen laji ja lisääntyy ainoastaan siementen avulla. Kypsät siemenkodat aukeavat pokshtaen ja sinkauttavat siemenet jopa 7 m:n päähän emokasvista. Yksi kasviyksilö voi tuottaa yli 4000 siementä. Pienet siemenet kulkeutuvat uusille kasvupaikoille tarttumalla ihmisiin ja eläimiin. Moni esiintymä on saanut alkunsa myös metsään kipatusta puutarhajätteestä.

Jättiputki

Jättiputkia on tuotu Suomeen koristekasveiksi komean kukintonsa ja kokonsa vuoksi. Jättiputket leviävät nopeasti ja tehokkaasti myös puutarhojen ulkopuolella ja valtaavat pysyvästi monenlaisia elinympäristöjä: tienvarsia, niittyjä, hylättyjä pihapiirejä ja jopa metsiä.

Jättiputkikasvustoja on varottava, sillä kasvineste aiheuttaa ihmisen iholla palovamman kaltaisia oireita reagoidessaan auringonvalon kanssa.

Jättiputken torjunta: Torjunta vaatii sitkeyttä, mutta tehoa

Koska jättiputken kasvineste on haitallista ihmiselle, **kasvia käsiteltäessä iho ja silmät on suojattava kosketukselta ja mahdollisilta roiskeilta**. Myös kasveihin kosketuksissa olleet vaatteet on syytä pestä ja huuhdella. Paras torjuntasää on pilvinen.

Mekaaninen torjunta soveltuu parhaiten sellaisiin esiintymiin, joissa on vain yksi tai muutama kasvi. Myrkyttömänä vaihtoehtona se sopii myös pihapiireihin kasvimaheen ja marjapensaineen sekä kohteisiin, joissa liikkuu lapsia ja eläimiä.

Kasvi poistetaan pistolapiolla mahdollisimman syvältä. Koska lapiolla ulottuu vain 10–20 cm:n syvyyteen, kasvin juuri usein katkeaa. Joskus katkenneesta juuresta kasvaa uusi verso, joka poistetaan edellisen tavoin. Maaperän muokkaamista tulee välttää, jotta maan pinnalle ei nouse syvemmistä kerroksista itämiskykyisiä siemeniä. Kasvin juuri kuivataan tai poltetaan, varren ja lehdet voi kompostoida.

Toistuva niittäminen estää kasvia yhteyttämästä ja keräämästä ravintoa ja heikentää hiljalleen kasvin elinvoimaa. Niittäminen on helpointa ja turvallisinta tehdä, kun kasvusto on matalaa. Suositeltavin niittoväline on leikkaavateräinen viikate, sillä murskaavateräisiä välineitä, kuten siimaleikkuria, käytettäessä kasvinesteitä saattaa roiskua ympäristöön. Niittämällä tapahtuva torjuntatyö vaatii sitkeyttä, sillä usein kasvi innostuu kasvamaan entistä enemmän korvatakseen niitossa menettämänsä biomassan.

Käsin kitkemällä voi poistaa nuoria ensimmäisen vuoden taimia, joilla ei vielä ole vankkaa juurta.

Katkaisemalla kukinto estetään uusien siementen kehittyminen, mikä on torjuntatyössä oleellisen tärkeää. Paras aika katkaista on silloin, kun kukat ovat juuri auenneet. Tällöin kasvi on käyttänyt suuren osan voimastaan kukinnon tuottamiseen, eikä uusia synny enää katkaisemisen jälkeen kovin runsaasti. Myöskään siemeniä ei vielä ole ehtinyt muodostua. Kukin-

not kerätään ja poltetaan. Jos siemeniä on jo muodostunut, kukinnot täytyy kuljettaa muovipusseissa, jottei siemeniä pääse varisemaan maahan.

Kasvuston voi myös peittää mustalla, paksulla, valoa läpäisemättömällä kankaalla. Peittäminen estää maanpäällisten versojen kehittymisen, ja parin kesän jälkeen ei uusia versoja enää nouse. Peittäminen tuhoaa myös maaperän siemenpankin, sillä erityisesti kuumina ja kuivina kesinä lämpötila kankaan alla voi kohota niin korkeaksi, että siemenet menettävät itävyytensä. Peittäminen soveltuu parhaiten pienialaisille kohteille. On huomattava, että peittäminen tuhoaa alueelta kaiken muunkin kasvillisuuden.

Torjunta-aineen käyttäminen on sopiva keino silloin, jos esiintymä on huomattavan laaja. Torjunta tehdään tynellä ja poutaisella säällä, jolloin aineiden teho on parhaimmillaan ja niitä kulkeutuu mahdollisimman vähän ympäristöön. Torjunta-aineilla käsiteltävä alue varoikoineen on aina merkittävä selkeästi maastoon. Myös tarvittavia suojavarusteita on käytettävä. Torjunnassa käytettäviä aineita ovat RoundUp Bio, josta valmistetaan 10–15 %:n liuos, tai Hormoneste, jota käytetään 4 %:sena liuoksena. Aineita ja välineitä saa rauta- ja puutarha-alan liikkeistä. Valmistajan antamia käyttöohjeita on aina noudatettava.

Torjunta on tehokkainta, kun se tehdään toukokuun loppupuolella alle polvenkorkuiseen kasvustoon. Nuoriin voimakkaasti kasvaviin kasveihin torjunta-aineet tehoavat parhaiten, ja aineiden menekki on pienin. Torjunta-aineet ruiskutetaan tai sivellään kasvien lehdille. Kun kasvit ovat kuihtuneet ensimmäisen käsittelyn jälkeen, maaperän siemenpankista versoo muutama viikon kuluessa uusi kasvusto. Tämä käsitellään, kuten ensimmäinenkin. Laajoista, vanhoista esiintymistä versoo usein loppukesällä vielä kolmaskin kasvusto, joka torjutaan edellisten tavoin.

Jos jättiputket ovat ehtineet kasvaa korkeiksi, ne kannattaa niittää ennen torjunta-ainekäsittelyä. Niitettyjen kasvien annetaan kasvaa jonkin aikaa, jonka jälkeen käsittely tehdään uudelleen versovaan kasvustoon.

Jättiputkesta vakavia terveyshaittoja ihmiselle

Jättiputken sisältämä kasvineste aiheuttaa ihovauriota yhdessä auringon uv-säteilyn kanssa. Vauriot voivat olla palovamman kaltaisia rakkuloita, ihottumaa tai pigmenttimuutoksia, jotka paranevat yleensä hitaasti.

Jos kasvinestettä joutuu iholle, iho on heti suojattava auringon valolta ja pestävä mahdollisimman nopeasti vedellä ja saippualla. Altistuksen jälkeen ihoa on hyvä suojata auringolta ainakin parin päivän ajan, ja käyttää suojavaiteita useita kuukausia. Jos iholle ehtii muodostua vaurioita, herkkyys uv-valolle saattaa säilyä useiden vuosien ajan. Ihovaurioiden ilmaantumisessa on syytä mennä lääkäriin. Suomestakin tunnetaan useita sairaalahoitoa vaatineita tapauksia.

Ilmoita havaintosi!

Etelä-Savossa jättiputkien esiintymätietoja kerää Etelä-Savon Ely-keskus. Ely-keskuksesta saa myös neuvoja jättiputkien torjuntaan.

LÄHTEET

Museovirasto: <http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennusperinto/restaurointi/korjauskortit>

Etelä-Savon kulttuurimaisemainventointi, Etelä-Savon maakuntaliitto. Julk. Kulttuurimaisemainventointi 1988, Etelä-Savon seutukaavaliiton julk. 147:1989, ja Etelä-Savon kulttuurimaisemainventointi 1989, Etelä-Savon seutukaavaliiton julk. 154:1989.

Punamullan keitto:

<http://www.talotori.net/okorjausmaalaus.php>

<http://www.coloria.net/varit/punamulta.htm>

Hankkeessa käytetyt ikkunankunnostusohjeet, maalausohjeita perinnemaaleilla ja pärekaton-tekoa:

Ringbom Anette, (2003). Rakennusapteekin käsikirja nro 1

Etelä-Savon puolustusvarustukset historiallisella ajalla ja Historiallisen ajan puolustusvarustuksia

Etelä-Savossa, Etelä-Savon maakuntaliitto. Inventointikortit, julkaistu Etelä-Savon seutukaavaliiton julk. 137:1987 ja Mikkelin läänin liiton julk. 11:1993.

Etelä-Savon rakennusperintö, Etelä-Savon kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Etelä-Savon seutukaavaliiton julkaisu 1984:114.

Rakennuskunnostukset:

Luonnonkiviset rakenteet - Kivinavetat, Emilia Ihatsu, 2004, Pohjois-Pohjanmaan korjausrakentamiskeskus. Talotohtori, Panu Kaila, 1997.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Julk. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992

Etelä-Savon maakunnallisesti merkittävät maisema-alueet, Etelä-Savon maakuntaliitto. Julkaistu Savonlinnan seudun maisema-alueet – täydennysinventointi 1998, Etelä-Savon maakuntaliiton julk. 39:2000; Mikkelin seudun maisema-alueet – täydennysinventointi 1999, Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisu 47:2001; Pieksämäen ja Varkauden seudun eteläosan maisema-alueet – täydennysinventointi 2000, Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisu 51:2002.

Etelä-Savon perinnemaisemainventointi, Etelä-Savon ympäristökeskus. Julkaistu: Kirsi Hänninen-Valjakka, Etelä-Savon perinnemaisemat, Etelä-Savon ympäristökeskus 1998. Alueelliset ympäristöjulkaisut 87.

Jättiputki ja jättipalsami:

<http://www.ely-keskus.fi/jattiputki>

<http://www.ely-keskus.fi/jattipalsami>

DOCUMENTATION PAGE

Publication series and numbers Etelä-Savon Elykeskus raportteja 82/2014					
Area(s) of responsibility Environment and Natural Resources					
Author(s) Harri Kaipainen, Hanna Jantunen, Marko Korhonen		Date Syyskuu 2014			
		Publisher Etelä-Savon Elinkeino-, liikenne, ja ympäristökeskus			
		Financier/commissioner Euroopan sosiaalirahasto			
Title of publication Ympäristönhoitotyöt Etelä-Savossa Ympäristönkunnostushanke 2010–2014					
Abstract Julkaisussa esitellään ESR-hanketta sekä sen avulla toteutettuja Ympäristön kunnostustöitä Etelä-Savossa. Tätä hanketta johti Etelä-Savon Ely-keskus vuosina 2010–2014. Hankkeen yhteistyökumppanina oli tiehallinto Pos-ely, Kunnat, työpajat sekä myös yksityiset henkilöt. Yhteistyökumppanit työllistivät pitkäaikaistyöttömiä hankkeen suunnittelemiin ympäristönkunnostustöihin. Myös muista kunnostuskuluista vastasi kohteen omistaja. Hanke myös ohjasi sekä valvoi kunnostustöitä. Työt käsittivät rakennuskunnostusta, tienlaitarivausta, maisemaa parantavia toimenpiteitä, luonnonhoitotyitä, vieraslajien torjuntaa, vesikasviniittoa, koekalastusta sekä muinaismuistoja hoitamista.					
Keywords Etelä-Savo, ympäristönhoito, rakennuskunnostus, tienlaitarivaus, maisemaa parantavat toimenpiteet, luonnonhoitotyöt, vieraslajien torjunta, vesikasviniitto, koekalastus, muinaismuistojen hoito, työllistäminen, pitkäaikaistyöttömyys					
ISBN (print) 978-952-314-117-9	ISBN (PDF) 978-952-314-118-6	ISSN-L 2242-2846	ISSN (print) 2242-2846	ISSN (online) 2242-2854	
www www.doria.fi/ely-keskus		URN URN:ISBN:978-952-314-118-6		Language Suomi	Number of pages 128
Distributor Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli Puh. 029 502 4000 Publication is also/only available in internet: www.doria.fi					
Place of publication and date Lokakuu 2014			Printing place		

RAPORTEJA 82 | 2014
YMPÄRISTÖNHOITOTYÖT ETELÄ-SAVOSSA
YMPÄRISTONKUNNOSTUSHANKE 2010–2014

Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

ISBN 978-952-314-117-9 (painettu)
ISBN 978-952-314-118-6 (PDF)

ISSN-L 2242-2846
ISSN 2242-2846 (painettu)
ISSN 2242-2854 (verkkajulkaisu)

URN:ISBN:978-952-314-118-6

www.doria.fi/ely-keskus | www.ely-keskus.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2007–2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto